

A realista írói nyelv néhány jellegzetes vonása

Verga I Malavoglia című regényében

/Egyetemi doktori disszertáció/

Irta: Győri Gyula

1970.

25020

SZTE Egyetemi Könyvtár

J000486576

4793
1970

A XIX. század olasz prózairodalma mind eszmei, mind nyelvi vonatkozásban hosszú időre Manzoni I Promessi Sposi-jának hatása alá került. A haladó olasz romantizmusnak ez a kiemelkedően legjobb alkotása 1827-től több kiadást megért eredeti, majd a szerző alapos firenzei nyelvi tanulmányai után 1840-re átdolgozott végleges formájában egyaránt óriási tekintélyre és népszerűségre tett szert.⁴ Ez a mű a művelt olvasóközönség izlését nemcsak kielégítette, hanem hosszú időre meg is határozta. Manzoni hűen fejezte ki a Risorgimento lázában égő olasz társadalom törekvéseit. Olvasói érdeklődését úgy irányította Itália multja felé, hogy ebben a multban a jelen problémáira is választ találjanak. Ugyanakkor az egységes Olaszországért vívott harcok korában az olasz irodalom számára olyan hajlékony, eleven, minden olasz által érthető nyelvet teremtett, amely méltán értékelhető úgy is, mint az olasz eszmei egység egyik nagyszerű bizonyítéka.

A Manzoni által megszabott romantikus-történeti irányzat egész sor regényíró ihletett meg, de ezek közül a legjelentősebbek /Tommaso Grossi, Massimo D'Azeglio, Cesare Cantù/ sem voltak képesek feljutni a nagy mintakép által bejárt magaslatokra. A XIX.század olasz regényirodalmának Manzoni mellett legkiválóbb képviselője kétségtelenül Giovanni Verga /1840-1922/. Első, nyomtatás-

ban megjelent regényei: az I carbonari della montagna /1862/ és a Sulle lagune /1862/ is a romantikus-történeti irányzat termékei. Művészi szempontból még csupán egy nemes eszmékért lelkesedő ifju író kísérletezésének tekinthetők. Ezek a korai próbálkozások még messze esnek az igazi Verga sajátos, félreismerhetetlen utjától. Valamire mégis fel kell figyelniük már ezekben a korai regényekben: a nyelvükre. Igaz ugyan, hogy ezekben a művekben Verga alapjában véve még a Manzoni által általános irodalmi nyelv rangjára emelt firenzei színezetű olasz nyelvet használja, de már sok olyan szót, fordulatot és szerkezetet is alkalmaz, amelyek a szigoruan "toszkán" izlésű, a hagyományos irodalmi nyelvhez szokott művelt olvasók számára akkor még elfogadhatatlanoknak vagy legalábbis merészeknek hatottak. De éppen ilyen "rendhagyóságokból", provincializmusokból is formálódott hosszú évek művészi érése után, a maga sajátos hangjának megtalálásaért vívott céltudatos küzdelmek árán Verga kiforrott, művészi nyelve.

Verga második korszakának regényei közül az Una peccatrice /1866/ és a Storia di una capinera /1871/ az európai irodalomban a XIX.század második felében jelentkező pszichológiai realizmus jellemző vonásait mutatják, egyben a témaválasztásban is jelentős változásokat tükröznek. A nemzeti eszmények iránti korábbi romantikus lelkesedés lelohadt. Verga említett műveiben a magánélet, az emberi szenvedélyek, a társadalmi és anyagi érvénye-

sülés, a társadalmi-gazdasági korlátokba ütköző szerelem problémái felé fordul. E korszak további regényei: az Eva /1873/, a Tigre reale /1873/ és az Eros /1875/ a francia pszichológiai regény hatását, valamint a milánói Scapigliatura légkörét éreztetik. A szerelem ábrándjait kergető regényhősök - vagy inkább áldozatok - sorsa a romantikus szerelem- és művészeteszmény bukását példázza. A romantikus illuzióktól fokozatosan szabaduló író érdeklődése egyre inkább az élet realitásai felé fordul. Verga eddig említett regényeiben a művészi nyelv fáradságos formálódását is megfigyelhetjük. Ennek a nyelvnek a kompozensei azonban még mindig elsősorban az I Promessi Sposi nyelve, továbbá a firenzei beszélt nyelv - és helyenként a szicíliai dialektus elemei. Verga a maga sajátos nyelvét csak akkor tudta megteremteni, amikor írói érdeklődése a néptömegek életének reális ábrázolása felé fordult. Az új téma új nyelvet követelt. Verga az új tartalomhoz meg is találta a legmegfelelőbb művészi formát. Ez írói munkásságának harmadik, legjelentősebb korszakában történt meg.

Az új témák felé való fordulás, az új formák keresése, természetesen, nem a véletlen műve, és nem is egyszerűen csak elhatározás eredménye. A nyugat-európai kapitalista államok gazdasági, társadalmi és politikai viszonyai új orientációra készítették az irodalom művelőit is. A kapitalista államokban a nagyipar létrehozta a proletariátust; ezzel új szereplő jelenik meg a történelem színpadán. A fokozódó kizsákmányolás, a munkásosztály fokozódó elnyomódása, vidéken a nagybirtok és az agrár-

proletariátus egyre elviselhetetlenebbé váló ellentéte nemcsak a tőke elleni harc elméletét, a marxizmust hozza létre, hanem az írók figyelmét is magára vonja. A proletariátus nemcsak a történelem színpadán jelenik meg, hanem az irodalmi művek szereplői közé is bevonul. A legjobb írók felismerik az új társadalmi igényeket. A romantika hajdan szárnyaló eszméi sorra vereséget szenvedtek a könyörtelen valósággal való összeütközésben, és velük együtt talaját veszítette a fennkölt írói nyelvezet, az érzelmes stílus. Az irodalom legjobb művelői a mindig felülkerekedő valóság, a realitások hű ábrázolására törekedtek, és ehhez új eszközöket, új művészi formákat kellett keresniük.

Az említett tényezők végül is egész Európában a realista irodalom megszületését és erőteljes fejlődését eredményezték. Különösen Franciaországban és Olaszországban született számos és jelentős mű a realizmus jegyében. A realizmus keretén belül két egymástól jól megkülönböztethető irányzat jön létre: a naturalizmus és a verizmus.

E két irányzat közül a naturalizmus a francia realista irodalom jellemző áramlata. A naturalizmus követői azt vallották, hogy az írónak egy természettudós objektivitásával kell figyelnie az élet jelenségeit, az ember különféle megnyilvánulásait. E megfigyelések alapján az írónak pontos dokumentációt kell készítenie az irodalmi hős személyéről, származásáról, környezetéről, az őt ért hatásokról, arról a társadalmi osztályról, amelyben él. A naturalista elmélet kidolgozója, E. Zola szerint az irodalom is tudomány, éppen ezért az irodalomnak is a tudomány eszközei-

vel kell dolgoznia. Amikor azután az író alaposan megismerte a valóságot, azt olyan tárgyilagossággal, szenvtelenül kell leírnia, ahogyan például egy orvos ír meg egy kórtörténetet. Az ábrázolás legyen hű, mint egy fénykép. Az író úgy rajzolja meg műve szereplőit, hogy az ábrázolás minden torzítás nélkül visszaadja az eredeti színeket és tónusokat. A francia naturalizmus előfutárai közül Balzac és Flaubert, legfőbb képviselői közül pedig a Goncourt fivérek, Zola és Maupassant gyakorolták a legnagyobb hatást az olasz írókra.

Éppen e francia hatás miatt sokáig tartotta magát az irodalmi közvéleményben az a felfogás, hogy a verizmus tulajdonképpen a naturalizmus olasz megfelelője. Ez a vélemény figyelmen kívül hagyja a verizmus több, lényeges megkülönböztető vonását. A verizmus az irodalmi realizmusnak jellegzetes olasz hajtása, és nem egyszerűen a francia naturalizmus eszméinek hatására jött létre, hanem a múlt század utolsó harmadában az akkori Olaszország politikai, társadalmi és gazdasági viszonyainak talaján született. Ebben az időszakban már létrejött az egységes Olaszország, de erről az egységről hamarosan kiderült, hogy nem oldotta meg az ország belső gazdasági és politikai problémáit. Lényegében az történt, hogy a fejlettebb északi országrész - Piemont - kiterjesztette hatalmát a déli országrészekre, Nápolyra és Sziciliára. Ezen felül az egység édeskeveset hozott Dél-Olaszország és Szicília számára. A nagybirtokok megmaradtak, a parázatok nem jutottak földhöz. Az új állami adórendszer, a kötelező katonáskodás tovább fokozta a nép

nyomorát. A provinciák polgárságát fokozatosan szorították ki a közhivatalokból a központi államapparátus emberei. Az olasz egység hasznát az északi országrészek urai fölözték le. Az olasz irodalomnak a Risorgimento korában még eleve-
 nen ható eszmei egysége éppen a formális politikai egység létrejötte után kezd bomlásnak indulni. A "hivatalos" iro-
 dalom azt igyekszik sugalmazni az olvasóknak, hogy az or-
 szág egyesítése képes megoldani a felmerülő társadalmi
 problémákat. Ugyanakkor Verga, Capuana, Deledda, Di Gia-
 como, Serao műveikben a Sziciliában, Szardiniában, Dél-
 Olaszországban, tehát az ország legelmaradottabb, a leg-
 súlyosabb gazdasági-társadalmi problémákkal küzdő vidé-
 kén élő parasztság nyomoruságos életét ábrázolják. A fő-
 leg városias jellegű francia naturalizmussal szemben ép-
 pen ebben a provinciális jellegben jelölhetjük meg az
 olasz verizmus egyik sajátos vonását. De találhatunk más
 különbséget is. A francia naturalizmus gyakran program-
 szerűen kiragadta és előtérbe állította a valóság sötét,
 sőt visszataszító oldalait. Az olasz verizmus mentes volt
 ettől az egyoldaluságtól, és a valóság tárgyilagos, kimé-
 letlen bemutatását hirdetve is közelebb maradt az igazi,
 mélyebb realizmushoz, messzebb látott az érzékek realiz-
 musánál. És mivel az olasz veristák műveik színteréül sa-
 ját szűkebb hazájukat választották, az általuk sokszor hir-
 detett elméleti követelmények, a "szenvtelenség, érdektelen-
 ség, személytelenség" műveikben sohasem valósultak meg merev
 következetességgel. A legnagyobb mértékben tiszteletben
 tartották a valóságot, és komoly erőfeszítéseket tettek a

tárgyilagosság és a hű ábrázolás érdekében, de a szülőföldhöz való érzelmi kötődés következtében műveikben találunk olyan elemeket, amelyek éppen nem a "semleges" fényképezés, hanem érzelem- és képzeletgazdag látásmód termékei. Az olasz verista írók - és különösen Verga - úgy váltak személytelenné, hogy közben ők maguk szinte feloldódtak a műben, így nem direkt módon, hanem a legmagasabbrendű művészet eszközeivel, szinte észrevétlenül - és éppen ezért annál hatásosabban - keltették fel a fogékonyabb olvasókban a régi világ megváltoztatásának az igényét.

Az irodalomtörténet általában Giovanni Vergát szokta az olasz verizmus fejeként számon tartani. Maga Verga nem vágyott ilyen babérokra. Nem kívánt semmilyen irodalmi irányzat feje lenni, sőt még az is ellenére volt, hogy bármiféle "izmus" művelői közé sorolják. A francia naturalizmus elveit sem volt hajlandó minden vonatkozásban követni. A naturalizmus szerepe Verga írói fejlődésében abban jelölhető meg, hogy ösztönző, felszabadító hatással volt rá. Ám mentes maradt a naturalizmus buktatóitól. Igényesebb művész volt annál, semhogy valamely divatos áramlatnak hódoljon. A valóság törvényeinek átfogóbb megismerésére, "igazabb" művészi megfogalmazására törekedett.

Műveihez ott keresett anyagot, ahol a legközvetlenebb, legmélyebb tapasztalatokkal rendelkezett: a szicíliai nép életében. 1874-ben jelent meg Nedda című elbeszélése, tehát egy évvel előbb, mint már említett Eros című regénye, amely eszmeileg még előbbi írói korszakához tartozik. A

Nedda megjelenésétől szokás számítani Verga verista kor-szakát. Ez a novella, vagy ahogyan ő nevezi: "abbozzo siciliano", valóban fordulópont Verga írói fejlődésében. Hosz-szu, sokszor gyötrelmes művészi utkeresések, kedves ábrán-dokkal való fokozatos leszámolások után talál rá igazi írói énjére. Uj, szokatlan témához nyul merész kézzel. A régi, megszokott idillikus népi világ rajza helyett a kö-nyörtelen valóság elevenedik meg említett novellája lapja-in. A szerencsétlen, szegény parasztlány, Nedda lehangelő-an szomorú sorsának ábrázolása közben feltárulnak a való-ság kérlelhetetlen gazdasági törvényei is, amelyek tömegé-vel süllyesztik szinte állati sorba a pusztá megélhetésért küzdő embereket. De nemcsak a téma volt uj és merész, ha-nem az író hangja és szemléletmódja is. Mindez meg is dőb-bentette, sőt megbotránkoztatta olvasóit, akik nem ezt várták tőle nagy közönségikert aratott korábbi romantikus-szentimentális regényei után. Az uj téma uj formát, uj ki-fejező eszközöket kívánt. A Nedda nyelvi szempontból is fordulópontnak tekinthető. Ezt az uj nyelvet az akkori iro-dalmi közvélemény hidegen, idegenkedve fogadta. Ilyen nyelvet az olasz irodalomban eddig nem használtak. Az író szinte eltűnik a szereplők ábrázolása közben; nem ő jel-lemzi az alakokat, hanem a szereplők maguk bontják ki megnyilatkozásaik révén jellemüket, érzés- és gondolat-világukat. Ez a módszer egyenesen megkövetelte, hogy az író uj nyelvi eszközöket alkalmazzon. Első hallásra talán száraznak, hétköznapiak, érdesnek tűnik ez a nyelv. A

nyelvtan szabályait sem tartja mindig tiszteletben, a mondatfűzés, a logikai összefüggés szigorú rendjéhez sem ragaszkodik úgy, ahogyan azt a korabeli ízlés megkövetelte. Az elbeszélésben teret kap a szicíliai dialektus is. A pallérozottabb irodalmi nyelven nevelkedett olvasó bizonyára kissé unalmasnak találta a többnyire "e" vagy "che" kötőszóval összekapcsolt mondatok sorozatát. Pedig a Verga alakjainak világába való mélyebb behatolás, a tartalom és a nyelvi megformálás figyelmesebb összevetése kétségtelenné teszi, hogy ez az eddigi irodalmi nyelvi hagyományokkal bátran szakító nyelv olyan művészi produktum, amely utolérhetetlen plaszticitással és közvetlenséggel képes jellemezni az egyes szereplőket és azok egész világát. De a Nedda-ban még vannak művészi, köztük nyelvi egyenetlenségek, itt-ott - főleg a tájleírásban - még feltűnnek a keresettség nyomai. A Nedda nyelve még nem a véglegesen kiforrott, sajátos vergai nyelv.

A következő évek Verga életében az újabb anyaggyűjtés, a meditáció, a további művészi érés éveit. Az 1876-ban kiadott Primavera e altri racconti című elbeszéléskötete ennek a külsőleg nem termékeny időszaknak a Nedda értékeit el nem érő alkotása. 1880-ban már a kiforrott, érett művész jelentkezik: ekkor kerül ki a nyomdából új novelláskötete, a Vita dei campi. Már a kötet összefoglaló címe is erőteljesen kidomborítja, hogy az író érdeklődése tartósan a vidék élete felé fordul. Egyszerű emberek tiszta érzelmeit, az ősi paraszti lét természetes világát,

frissességét akarta ezekben a novellákban szembeállítani a nagyvárosok forgatagában élő emberek kavargó szenvedélyeivel, sokszor mesterkél, mondvacsinált problémavilágával. Az olasz vidék, Szicília jellegzetes - és az olasz irodalomban addig még felfedezetlen - alakjai jelennek meg ezekben a novellákban. Elemi erejű szenvedélyek véres tragédiába sodorják e novellák némelyikének hőseit. E drámák mögött évszázadok során kialakult, a lelkekben mélyen gyökerező eszmények, érzések mélységes tiszteletét fedezhetjük fel. A szerelem, a szülők iránti szeretet, az otthon, a család becsülete és tisztelete kitörölhetetlenül él a paraszti lét egyszerű világában. A Vita dei campi novelláiban már feltűnik annak a világnak számos lényeges eleme, amelyet majd az I Malavoglia-ban ismerhetünk meg a maga teljességében. Ezt a világot csak belülről lehet igazán megismerni. Csak így lehet megérteni azt az elszánt ragaszkodást, amely e novellák - majd az I Malavoglia - egyszerű hőseit a maguk küzdelmes, nemegyszer gyötrelmes, de az évszázadok által megszentelt keretek között mégis csak biztonságosnak tűnő világához fűzi. Eppen ezt próbálja érzékeltetni az író a Vita dei campi Fantasticheria című novellájának városi urnője előtt, kis dombocskájukhoz minden dulás ellenére is ragaszkodó hangyákhoz hasonlítva a kis halászfalu lakóit: "...hogy megérthessük azt az elszánt csökönyösséget, amely bizonyos szempontból hősi is, magunknak is oly picivé kellene válnunk, hogy egész látóhatárunk elférjen két rög között, és mikroszkóp-

pal kellene megvizsgálnunk azokat az okokat, amelyek e kicsiny sziveket megdobogtatják."^{1/} Verga művészi módszere szemléletes megfogalmazásának is tekinthetjük ezeket a sorokat. A Vita dei campi novellái már bizonyítják, hogy Vergának kitűnően sikerült ez a "belülről" való ábrázolás. Ezekben a novellákban már az ilyen ábrázolásnak megfelelő művészi eszközöket, sajátos stílust, nyelvezetet találunk. A leíró rész kevés bennük, annál több a párbeszéd. Az egyszerű nép fiai disztelen, mégis eleven, erőteljes nyelven beszélnek. Bármilyen külsőleges írói eszköz sem lenne képes e nyelv jellemző erejével vetekedni. Az író valóban a háttérben marad, a maguk belső törvényeit követő szereplők tettei, beszédük, megnyilvánulásai mögött észre sem vesszük a művészt. És éppen ez a legcsodálatosabb művészet. Verga a felismert valóság lényegének megragadására és kifejezésére képes új művészi eszközöket formált és próbált ki, olyan stílust, olyan sajátos írói nyelvet teremtett, amelynek birtokában az eddigieknél nagyobb feladatra is vállalkozhatott.

1881-ben jelenik meg I Malavoglia című regénye. Hosszu évek óta hordozta magában ennek a regénynek a tervét, más műveivel párhuzamosan dolgozott végleges megformálásán. A regény egy kis szicíliai halászfaluban lakó család sorsán keresztül mutatja be, hogy az új, egységes kapitalista állam hogyan bomlasztja szét a vidék évszázados

---

1/ Giovanni Verga: Parasztbecsület Válogatott elbeszélések, Magyar Helikon, 1964. 36.1. /Sallay Géza fordítása/

zárt, patriarkális világát és erkölceit.

A regénynek négy megfogalmazása ismert. Ezek közül csak a megjelent, végleges megfogalmazás teljes. Az első három töredékes forma jelentős eltéréseket mutat a végleges megszövegezéssel összehasonlítva. Verga eredetileg a Padron 'Ntoni címet szánta neki, és egy 1875 szeptemberében kiadójához, Treveshez intézett levelében "bozzetto marinaresco"-nak minősíti művét. Már ebben a levélben jelzi, hogy szükségesnek érezte eredeti elképzelésének teljes átalakítását abból a célból, hogy műve egyszerűbb, rövidebb és hatásosabb legyen. A téma állandóan foglalkoztatja. /A Vita dei campi már említett Fantasticheria című novellájának öreg halásza, néhány más, egy-két vonással felvillantott alakja, a színhely és néhány ott vázolt szituáció szintén igazolja, hogy az író tudatában újra és újra különféle formában felbukkan az I Malavoglia témája./ A regény többszörös átdolgozásának legfőbb rugója a minél tökéletesebb művészi megformálásra való törekvés. Az átdolgozások, természetesen, nagyon igényes nyelvi és stilisztikai átdolgozást is jelentettek. Verga a mű írása közben felkereste Aci Trezzát, a regény színhelyét, hogy minél tökéletesebben tudja visszaadni a helyi nyelvi tónust és miliőt. Tanulmányozta a szicíliai közmondásokat és szólásokat. A gondos nyelvi tanulmányok mellett egy véletlen élmény is segített: kezébe került egy hajónapló. Ennek a hajónaplónak tömör, a tények sallangmentes leírására szorító stílusa óriási hatást gyakorolt az íróra. Sok év-

vel később, egy interju során Verga így emlékszik vissza erre az időszakra: "Avevo pubblicato dei primi romanzi. Andavano: ne preparavo degli altri. Un giorno, non so come, mi capita fra mano una specie di giornale di bordo, un manoscritto discretamente sgrammaticato e asintattico in cui un capitano raccontava succintamente di certe peripezie superate dal suo veliero. Da marinaio: senza una frase più del necessario; breve. Mi colpì, lo rilessi: era ciò che io cercavo senza rendermene conto distintamente. Alle volte, si sa, basta un punto. Fu un fascio di luce."^{1/}

Éppen az I Malavoglia az a mű, amelyben Vergának maradéktalanul sikerült megteremtenie azt a sajátos nyelvet, amely művészi céljainak legjobban megfelelt. Ez a nyelv nem azonosítható sem a sziciliai dialektális nyelvvel, sem az általános olasz irodalmi nyelvvel. Verga igen mértéktartóan, de nagy jellemző erővel, engedi érvényesülni regénye nyelvi megformálásában a sziciliai dialektális nyelv egyes elemeit, – mindig a közérthetőség határain belül maradva, – ugyanakkor bátran és tudatosan tér el az olvasók által megszokott általános olasz irodalmi nyelv elfogadott normáitól, hogy regénye hőseinek érzés- és gondolatvilágát minél hitelesebben ábrázolhassa. Mondatait nem a hivatalos nyelvtan szabályai szerint formálja meg, hanem az egyszerű szereplők világában beszélt nyelv sajátos "többségeit" lesi el, hősei szívével érez, hősei fejével gon-

---

1/ Luigi Russo: Giovanni Verga, Bari, 1941. 67.

dolkodik, és érzéseiket, gondolataikat a maguk nyelvén fejezi ki. Verga jól tudta, hogy az olvasók többsége nem egykönnyen fog megbarátkozni ezzel az irodalomban addig szokatlan nyelvvel, sőt tisztában volt azzal is, hogy sok olvasóját elveszíti. Mégis ragaszkodott ehhez a nyelvhez, mert meg volt róla győződve, hogy mondanivalója művészi megformálásához feltétlenül ez a nyelv szükséges.

A közönség valóban hűvösen fogadta az I Malavoglia-t. Az olvasókat megzavarta az a nagy különbség, amely az I Malavoglia és Verga korábbi regényei között mind a témaválasztás, mind a nyelv tekintetében mutatkozott. De nemcsak az olvasóközönség reagálása volt negatív. A korabeli kritikusok tulnyomó többsége szinte tudomást sem vett Verga új regényéről. Az I Malavoglia nyelve szinte forradalminak tűnt a csiszolt, választékos, hagyományos irodalmi nyelvhez ragaszkodó kritikusok és olvasók táborában. Nem tudtak megbarátkozni a "vidékiek" nyelv keményebb, faragatlannak tűnő kifejezéseivel, szokatlan mondatfűzésével, amelyet nem annyira a gondolatok logikája, mint inkább az érzések, benyomások hullámozása szabályozott. Verga a hűvös fogadtatás ellenére meg volt elégedve művével. Joggal érezhette, hogy sikerült kifejeznie azt, amit akart, és úgy, ahogyan akarta. Kiderül ez abból a levélből, amelyet 1881-ben, a regény megjelenése után barátjához, Luigi Capuanához intézett. Ebben Verga így nyilatkozik műve fogadtatásáról: "Il peggio è che io non sono convinto del fiasco, e che se dovessi tornare a quel libro lo farei

come l'ho fatto."^{1/} Capuana válaszlevelében Verga mellé áll: azt írja, hogy nem a mű, hanem az új utaktól idegenkedő közönség és a kritika vallott kudarcot. Capuana még hozzáteszi, hogy az *I Promessi Sposi* óta nem jelent meg Olaszországban az *I Malavoglia* művészi értékeivel felérő mű.

Az *I Malavoglia*-nak - és általában Verga valamennyi verista alkotásának - csaknem negyven évig kellett várnia az igazi elismerésre. Luigi Russo 1919-ben megjelent Verga-tanulmánya^{2/} jelenti a fordulópontot Verga megítélésében. Russo és sokan mások az *I Malavoglia*-t tartják Verga legjobb művének. A Russo előtti kritikusok, még azok is, akik megértéssel fogadták az író mondanivalóját, nem tudták elfogadni azt a teljesen új nyelvet, amely bátran szakított a szűkebb értelemben vett gondosan csiszolt irodalmi nyelvvel, amely magán viselte a szicíliai dialektus nyomait, azzal a nyelvvel, amelynek mondatfűzése kuszának tűnt, kifejezései pedig bárdolatlanoknak, nyersnek hatottak. Ez a "csiszolatlan", disztelen, ugyanakkor erőltetettnek érzett, fanyar nyelv tulságosan idegenül hatott abban a korban, amelyben az irodalmi közizlést nagy mértékben az esztétizáló D'Annunzio és a miszticizáló Fogazzaro határozták meg.

Az *I Malavoglia*-nak az író életművében elfoglalt kimagasló helye, a regény nyelvének megítélése körül kibontakozott viták önmagukban is indokolják, hogy kissé részletesebben vizsgáljuk meg az írói mondanivaló kifejezésére

---

1/ Nuova Antologia, 1940. Április 1-i szám, 238.

2/ Luigi Russo: Giovanni Verga, Napoli, 1919.

szolgáló nyelvi eszközöket. A kérdés jelentőségét még inkább aláhuzza az a tény, hogy Verga hosszú éveken át, többszörös átdolgozást vállalva, nagy tudatossággal alakította ki a regény tartalmának legmegfelelőbb nyelvi formát. A küzdelmes, sok vivódással járó munka után kialakított forma mellett azután – a kritikusok és az olvasóközönség többségének rosszallása ellenére – mindvégig kiállt.

Azok a kritikusok, akik az I Malavoglia nyelvét bírálták, lényegében nem tudtak szabadulni a kor irodalmi divatjától, a megmerevedő hagyományoktól, nem mélyedtek el kellőképpen a regény nyelvének tanulmányozásában, elmulasztották a tartalom és a forma egységének beható vizsgálatát. Az irodalmi alkotások nyelvi elemzése az olasz kritikai irodalomban még századunkban is meglehetősen háttérbe szorult az irodalmi művek eszmei-tartalmi elemzése mögött. Márpedig az egyes jelenségeket összefüggésükben vizsgáló és az elemzés teljességére törekvő marxista kritika nem elégedhet meg a művészi alkotások tartalmának, eszmeiségének vizsgálatával – bár, természetesen, ezt kell elsődlegesnek tartania – hanem a művészi kifejezés, a formába öntés eszközeit, módjait is elemeznie kell.

A továbbiakban az I Malavoglia nyelvének néhány lexikai, grammatikai és stilisztikai sajátosságával kívánunk foglalkozni, úgy, hogy helyenként már a lexikai és grammatikai elemzés során is utalunk az alkalmazott nyelvi eszközök stilusértékére.

Elemzésünk során fokozott figyelmet kívánunk fordítani azokra a nyelvi elemekre, amelyek természetüknél fogva közvetlenebb kapcsolatban vannak a regény témájával, színhelyével, alakjaival, a kornak a regény színteréül szolgáló kis halászfalu életében is tükröződő gazdasági, társadalmi és politikai viszonyaival. A szűkebb értelemben vett grammatikai kategóriák vizsgálatánál is igyekszünk rámutatni az alkalmazott nyelvi eszközök különösen figyelemre méltó funkcióira, a tartalom művészi megformálásában betöltött szerepükre. Az elemzés hagyományos módszere mellett helyenként – korlátozott mértékben – statisztikai eszközöket is igénybe vettünk.^{1/}

1/ Az elemzés alapjául szolgáló kiadás: G. Verga: I Malavoglia, Firenze, Bemporad, 1928-29. A továbbiakban ezt a kiadást idézzük.

Az I Malavoglia alakjai igen változatos neveken jelennek meg. Verga a nevek gondos megválasztásával és változtatásával egyrészt az alakok tömör jellemzését, szemléletes megjelenítését éri el, másrészt érzékelteti azt, hogy az egyes alakokat milyen színesen, sokféleképpen látják társaik. A ragadványnevek, gunynevek a nép éles megfigyelőképességét, szókimondását, egészséges humorát is tükrözik. Ezek a kis nyelvi remekművek önmagukban is sokat elárulnak a kis szicíliai halászfalu lakosainak lelkivilágáról.

A Malavoglia család tagjait mindjárt a regény elején bemutatja Verga. Neveik felsorolása verista íróhoz méltó precizitással történik. Már az első sorokból megtudjuk, hogy a család hivatalos neve Toscano,^{1/} de az egész környéken Malavoglia néven ismerik őket. A "Malavoglia" szó tulajdonképpen kelletlenséget, restséget jelent, de az író rögtön megjegyzi, hogy ez a nemzedékeken át öröklődött ragadványnév éppen nem illett a családra: "...tutti buona e brava gente di mare, proprio all'opposto di quel che sembrava dal nomignolo, come dev'essere."^{2/} A család feje, a nagyapa a regényben mindvégig padron 'Ntoni vagy olykor padron Malavoglia néven szerepel. Padron 'Ntoni fiának és unokái közül többnek a nevéhez némi magyarázatot, kiegészítést is fűz az író. Fiát Bastiano-nak hívták /ez a Sebastiano név becézett alakja/, de

---

1/ I Malavoglia, 9.

2/ I Malavoglia, 9.

3/ I Malavoglia, 22 és 23.

Bastianazzonak^{1/} emlegették, "...perchè era grande e grosso quanto il San Cristoforo che c'era dipinto sotto l'arco della pescheria della città;..."^{1/} Az unokák közül Mena neve után az író zárójelben mindjárt jelzi a név eredeti, teljes alakját is: /Filomena/^{1/}, sőt azt is megtudjuk, hogy a falubeliek a dolgos, szorgalmas, csendes lányt "Sant'Agata"^{1/} néven emlegetik. Alessi és Lia neve után szintén mindjárt ott találjuk zárójelben a teljes alakokat is: /Alessio/, /Rosalia/^{1/}. A legidősebb unoka 'Ntoni. Róla itt csupán annyit hadd jegyezzünk meg, hogy az öreg családfő tekintélyét érzékelteti az is, hogy a regényben mind az író, mind számos szereplő a fiatal 'Ntonit gyakran "'Ntoni di padron 'Ntoni"-ként emlegeti.^{2/}

A regény jellegzetes figurái többnyire ragadványnevükön szerepelnek. Néhány esetben az író a ragadványnév eredetére is utal. A Zuppidda /sánta/ nevet magyarázza meg a legkonkrétabban az író. Barbaráról, Zuppidda lányáról szólva Verga a következőket írja - szellemesen kiemelve azt, hogy a családra régen ráragadt név mennyire nem illik már az utódra: "...Zuppidda la chiamavano perchè il nonno di suo padre s'era rotta la gamba in uno scontro di carri alla festa dei Trecastagni, ma Barbara le sue brave gambe le aveva tutte e due."^{3/} E névvel kapcsolatban még meg kell jegyezni, hogy a családfőre vonatkozóan többnyire Zuppiddu alakban használatos a regényben, tehát jellegzetesen szicíliai végződéssel, de Zuppiddo is előfordul.^{4/}

1/ I Malavoglia, 10.

2/ I Malavoglia, 63,64,70,71 és másutt is.

3/ I Malavoglia, 138.

4/ I Malavoglia, 22.

A falu legnagyobb uzsorásával, Crocifisso bácsival Campana di legno /faharang/^{1/} néven is gyakran találkozhatunk. Mindkét névére találunk magyarázatot a regényben. Ez a képmutató ember szerette magát mindig becsapottnak, félrevezetettnek, szenvedőnek feltüntetni, gyakran hasonlította magát a keresztre feszített Krisztushoz. Egy alkalommal így nyilatkozik: "...quel che fanno a me lo fanno a Gesù Crocifisso che sta in croce;..."^{2/} Másutt ezt olvashatjuk róla: "... lo zio Crocifisso non si contentava di "buone parole e mele fradicie", per questo lo chiamavano Campana di legno, perchè non ci sentiva da quell'orecchio, quando lo volevano pagare con delle chiacchiere, e diceva che "alla credenza ci si pensa"."^{3/}

A legkülönbébb ügyletek közvetítője, a falu talán legtöbbet mozgó embere a Piedipapera^{1/} /ludláb/ nevet kapta. Ő maga személy szerint is joggal viseli ezt a nevet: nyomorék lába miatt bicegve járt, de ha akart, tudott szelni is. Nevére szintén találunk magyarázatot a regényben: "Piedipapera...comparve finalmente adagio adagio - ma quando voleva sapeva arrancare speditamente colla sua gamba storpia."^{4/}

Igen jellemző, hangulatos nevek említhetők még: Cipolla^{5/} /hagyma/, Santuzza^{6/} /szenteskedő/, Mangiacarrubbe^{6/} /szentjánoskenyérevő/, Cinghialenta^{7/}, Locca^{7/} /együgyü/,

-
- 1/ I Malavoglia, 16.
 2/ I Malavoglia, 77.
 3/ I Malavoglia, 42.
 4/ I Malavoglia, 74.
 5/ I Malavoglia, 9.
 6/ I Malavoglia, 14.
 7/ I Malavoglia, 15.

Vespa^{1/}/darázs/, Pappafave^{2/}/Babevő/. A falu "polgármestere" becsületes neve: Croce Callà, de ezen kívül még két csuf-neve is van: Baco da seta^{3/}/selyemhernyó/ és Giufà^{3/}/mulya/. A "Giufà" nevet a pipogya Brasi Cipolla is megkapja egy alkalommal az apjától: "Guarda che ti sei lasciato cascare il vino sui calzoni, Giufà!"^{4/} A Giufà név különben Közép- és Dél-Olaszországban a népi elbeszélésekben igen elterjedt, az arab GIUHĀ-ból származik, jelentése körülbelül: "ostoba".^{5/}

Padron 'Ntoni menyee, Maruzza /"la Longa"/ később a "la madre addolorata" nevet kapja asszonytársaitól. Ennek okáról is tájékoztat az író. Longa - fiának, Lucának a halála után esténként a templomban keresett vigasztalást fájdalmára: "D'allora in poi fu presa di una gran devozione per l'Addolorata che c'è sull'altare della chiesetta, e le pareva che quel corpo lungo e disteso sulle ginocchia della madre, fosse il ritratto del suo Luca, e si sentiva fitte nel cuore tutte quelle spade d'argento che ci aveva la Madonna. Ogni sera le donnicciuole...la vedevano sempre lì, a quel posto, accasciata sui ginocchi, e la chiamavano anche lei la madre addolorata."^{6/}

Malavogliáék szomszédja, Anna unokanővér is kapott külön nevet: Cuor contento. Ennek indokolása is olvasható a regényben. 'Ntoni egy vitájuk kapcsán ezt mondja Annának: "-Voi vi accomodate a ogni cosa,...,e hanno ragione di chiamarvi Cuor contento."^{7/}

1/ I Malavoglia, 20.

2/ I Malavoglia, 62.

3/ I Malavoglia, 45.

4/ I Malavoglia, 113.

5/ Dizionario Enciclopedico Italiano, Roma, 1956. vol. V., 434.

6/ I Malavoglia, 128.

7/ I Malavoglia, 176.

A falu népe olyan, mint egy nagy család. Mindenki ismer mindenkit. A közelebbiről ismerős férfiakat nevük előtt a "compare", a nőket /asszonyokat, lányokat egyaránt/ a "comare" szóval együtt szólítják meg vagy emlegetik. A "compare" és a "comare" /a késői latin "compater", illetve "commater" szóból/ jelentése eredetileg "keresztapa", illetve "keresztanya" a megkeresztelt gyermek számára, illetőleg "koma", "komaasszony" a szülők és keresztszülők egymás közötti viszonylatában. Ezeknek a szavaknak a jelentése később tovább bővült, használatuk kiterjedt a közelebbi, bizalmas ismerősök jelölésére. Regényünkben elsősorban ilyen értelemben használatos: "compare Cola Zuppiddu", "compare Tino Piedipapera", "compar Alfio"; "comare Mena", "comare Venera la Zuppidda" stb. Máskor a "compare" jelentése körülbelül a rosszálló "cimborá" szónak felel meg: "compare Mariano Cinghialenta".^{1/}

A "zio" szóval is gyakran találkozunk személynevek előtt - "zio Crocifisso", "zio Cola", "zio Crispino" - többnyire nem rokonságot jelölő szóként, inkább idősebb, tekintélyes férfiak nem hivatalos titulusaként.

A társadalmi tagozódásnak is megvannak a maga jelölései a nevek előtt. A spanyol uralom maradványaként egykor a szicíliai nemesek megszólítására szolgáló "don" /a latin "dominus"-ból származó spanyol "donno" rövidített alakja/ regényünkben a falusi értelmiséghez tartozóknak jár ki: a pap /vicario/: "don Giammaria", a jegyző /segretario comunale/: "don Silvestro", a patikus /speziale/: "don Franco",

---

^{1/} I Malavoglia, 15.

a vámőrség parancsnoka: "don Michele", az orvos: "don Ciccio".
A pap nővére: "donna Rosolina".

A "padrone" /a latin "patronus"-ból/ szó tulajdonost, birtokost, gazdát jelent. A falu hierarchiájában a "don"-ok után ők következnek: "padron Fortunato Cipolla", "padron 'Ntoni" vagy "padron Malavoglia".

A valamilyen mesterséget űzők, kisebb hivatalt betöltők a "mastro" /a latin "magister" szóból származó "maestro" régies, majd bizalmas jellegűvé lett változata/ megjelölést kapják: "mastro Bastiano il calafato" - a "calafato" dugarozót jelent -, "mastro Cirino", l'insergente comunale". A falu biráját, illetve az olasz terminológia szerint "polgármesterét" /sindaco/ don Silvestro, a jegyző csak "mastro Croce"-nak szólítja, mivel az mesterségét tekintve kőműves.

A "massaro" /a "massaio" változata a "massa"="potere"=birtok szóból/ szó eredetileg gazdát, intézőt jelent, elsősorban a paraszti foglalkozásukat illeti, olykor körülbelül a "gazd'uram"-hoz hasonló jelentéssel. A regényben a konyhakertész neve mellett fordul elő: "massaro Filippino l'ortolano".

E témakörben végül hadd említsük meg, hogy gyakran előfordul női nevek előtt a "signora" szónak a szicíliai nyelvhasználatban elterjedt "gnà" rövidült változata: "la gnà Maruzza"^{1/}, "la gnà Grazia"^{2/}, "la gnà Venera"^{2/}, "la gnà Cicca"^{3/}. Az említett példákban a "gnà" természetesen nem

---

1/ I Malavoglia, 77.

2/ I Malavoglia, 134.

3/ I Malavoglia, 136.

a "signora"-nak megfelelő "urnő" jelentésben áll, hanem egyszerűen "asszony" értelemben.^{1/}

Igen figyelemre méltó a regény által ábrázolt korszak politikai főszereplőinek Garibaldinak és II.Viktor Emánuelnek az egyszerű nép tudatában kialakult képe. Nevük jónéhányszor felbukkan a regény szövegében. Az új, egységes olasz állam megteremtése és az abban fő szerepet játszó történelmi alakok megítélése a szicíliaiak részéről korántsem volt egyértelműen pozitív. Az új adókat, a hosszú katonai szolgálatot és egyéb terheket az ő számlájukra irták. Sőt, a pap nővére, Rosolina nemcsak az adók miatt szidta Garibaldit, hanem még azért is őt okolta, hogy nem tudott férjet találni magának: "...se la prendeva con Garibaldi che metteva le tasse, e al giorno d'oggi non si poteva più vivere, e nessuno si maritava più."^{2/} Mindezek ellenére Garibaldi és Vittorio Emanuele neve szinte fogalommá vált az egyszerű nép tudatában Sziciliában is. Közvetlenül vagy közvetve ez derül ki a regény szereplőinek róluk szóló megnyilatkozásaiból. Lásunk néhány példát. Mangiacarrubbe így nyilatkozik: "Se

---

1/ A "signore" és a "signora" szavaknak igen változatos rövidítései fordulnak elő Olaszország különféle vidékein. Erre utal Gerhard Rohlfs: Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti, Torino, 1966./traduzione di Salvatore Persichino/ 316.§-a: "Di varia specie sono le abbreviazioni che hanno avuto origine da signore e signora: in toscano sor Pasquale, in perugino sior, in bolognese sgner,...in siciliano gnà Maria."

2/ I Malavoglia, 47.

volessi bene ad uno, non vorrei cambiarlo nemmeno per Vittorio Emanuele, o Garibaldi, vedete!"^{1/} Zuppidda asz-szonyról és rátarti lányáról, Barbaráról ezt olvashatjuk: "...ed ella ci aveva la bocca amara davvero per quella sua Barbara che non aveva potuto maritare, tanto era superba e sgarbata, e con tutto ciò voleva dargli il figlio di Vittorio Emanuele."^{2/} Vespáról ezt írja Verga: "...non avrebbe cangiato lo zio Crocifisso con Vittorio Emanuele in carne ed ossa,.." ^{3/}

Igen gyakran és lexikailag igen változatos formákban találkozhatunk a regényben az u.n. complemento di denominazione-val. Ez a mai nyelvben is igen elterjedt szerkezet lényegében a latin genitivus explicativusnak felel meg. A rendszerint egy közfőnév és egy tulajdonnév "di" viszonzszóval való összekapcsolásából álló szerkezet /a regényben ez a megjelenési forma a leggyakoribb, de előfordul csak közfőnevek, vagy melléknév és főnév összekapcsolása is/ igen jellemzően mutatja be a regény egyes alakjait. Különösen érdekesek azok az előfordulások, amelyek során ugyanarról a szereplőről több nézőpontból, más-más szereplők ítélete szerint nyerhetünk képet. A regény jó néhány alakja több ilyen "nevet" is kap. Nézzünk néhány példát:

'Ntoni gyakran: "quel cetriolo di 'Ntoni"^{4/},
/vezetéknevével együtt is előfordul: "quel cetriolo di 'Ntoni Malavoglia"^{5/}/, máskor: "quel ragazzaccio di

---

1/ I Malavoglia, 64.

2/ I Malavoglia, 25.

3/ I Malavoglia, 258.

4/ I Malavoglia, 154.

5/ I Malavoglia, 130.

'Ntoni"^{1/} vagy "quel ragazzaccio di Malavoglia"^{2/}. Változatosak a Rocco Spatura vonatkozó elnevezések is. Leginkább "quell'ubriacone di Rocco Spatu"-nak^{3/} emlegetik, de találunk más jelöléseket is: "quel disutilaccio di Rocco Spatu"^{4/}, "quell'altro buon arnese di Rocco Spatu"^{5/}. Don Silvestro "változatai": "quello sfacciato di don Silvestro"^{6/}, "quell'imbroglione di don Silvestro"^{7/}. Az utóbbi változatot Piedipapera is megkapja: "quell'imbroglione di Piedipapera"^{8/}. Más férfiszereplők: "Quell'elefante di mastro Turi Zuppiddu"^{9/}; "quel pezzente di Alfio Mosca"^{10/}, "quello spiantato di Alfio Mosca"^{11/}; "quel becco dello zio Santoro"^{12/}; "quel birbante dello zio Crocifisso"^{13/}; "quella bestia del figlio della Locca"^{14/}; "quello sbirro di don Michele"^{15/}; "quell'altro porco di Giammaria"^{16/}; "quello scimunito di Brasi"^{17/}, "quel bietolone di Brasi"^{18/}

-
- 1/ I Malavoglia, 108,155,186.
 2/ I Malavoglia, 105.
 3/ I Malavoglia, 36,171,240.
 4/ I Malavoglia, 64.
 5/ I Malavoglia, 221.
 6/ I Malavoglia, 37.
 7/ I Malavoglia, 91,96.
 8/ I Malavoglia, 94,221.
 9/ I Malavoglia, 36.
 10/ I Malavoglia, 56.
 11/ I Malavoglia, 110.
 12/ I Malavoglia, 88.
 13/ I Malavoglia, 161.
 14/ I Malavoglia, 200.
 15/ I Malavoglia, 235.
 16/ I Malavoglia, 130.
 17/ I Malavoglia, 133.
 18/ I Malavoglia, 196.

A regény nőalakjai közül különösen Vespa szerepel igen változatos megjelölésekkel: "quell'ossessa della Vespa"^{1/}; "quella strega della Vespa"^{2/}, "quella cagna della Vespa"^{3/}. Vespa maga is bőven osztogat nem éppen megtisztelő jelzőket másoknak: Mena az ő nyelvén egyszer "quella sfacciata di Sant'Agata"^{4/}, máskor "quella civetta di Sant'Agata"^{5/}; Santuzzát pedig "quella canaglia della Santuzza"^{6/} elnevezéssel illeti, 'Ntoni Barbarát "quella carogna della Barbara"-ként emlegeti.^{7/} Mangiacarrubbe egy helyen "quell'altra vespa della Mangiacarrubbe"^{8/}-ként kerül szóba.

Az eddigi példák csupa dehonesztáló minősítést tartalmaztak. Akadnak szelidebb, elismerést, megbecsülést, részvétet kifejező elnevezések is mind a férfiakat, mind a nőket illetően. Lássunk ezekre is néhány példát: "Quel cuor contento della cugina Anna"^{9/}; "quella buona donna di comare Grazia"^{10/}; "quel cristiano del compar Alfio"^{11/}; "quel poveraccio di padron 'Ntoni".^{12/} A Malavoglia család vihar által megrongált hajóját, a Provvidenzát mesterien kijavító Zuppiddu mestert ilyen felkiáltással ünnepli a tömeg: "Quel diavolo di compare Zuppiddu ci ha fate nelle mani!"^{13/}

1/ I Malavoglia, 192.

2/ I Malavoglia, 230.

3/ I Malavoglia, 258.

4/ I Malavoglia, 103.

5/ I Malavoglia, 119.

6/ I Malavoglia, 214.

7/ I Malavoglia, 141.

8/ I Malavoglia, 259.

9/ I Malavoglia, 25.

10/ I Malavoglia, 72.

11/ I Malavoglia, 102.

12/ I Malavoglia, 194.

13/ I Malavoglia, 82.

Találhatunk az eddig idézettekhez teljesen hasonló kifejezéseket, amelyekben a tulajdonnév helyén közfőnév áll: "quella brutta strega di mia nipote"^{1/}; "quella strega di vostra moglie"^{2/}/Vespáról/; "quei cani di superiori"^{3/}/'Ntoni a feletteseiről/; "quel vecchio barbogio di mio zio"^{4/}/Vespa Crocifissoról/; "quella vipera di vostra nipote"^{5/}/Piedipapera Vespáról/; "quel buon uomo di mio padre"^{6/}/Betta az apjáról/; "quel povero vecchio di tuo nonno"^{7/}/Longa padron 'Ntoniról/. Hasonló kifejezések olykor nem egyes személyekre, hanem emberek egy-egy csoportjára vonatkoznak: "quella mala bestia della folla"^{8/}; "quelle canaglie delle femmine"^{9/}. Olykor leíró részekben - tehát nem a szereplők megnyilatkozásaiban - is találunk ilyen példákat: "quel bel mobile di suo padre"^{10/}ez Nunziata apjára vonatkozik/; "quel paneperso di suo padre"^{11/}/ezt Santuzza apjáról olvashatjuk./ A más helyen is említett Giufà csufnév ugyanilyen szerkezetben közfőnévi értelemben fordul elő: Venera asszony így jellemzi a falu pipogya vezetőjét: "quel Giufà del sindaco!"^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 57.
  - 2/ I Malavoglia, 230.
  - 3/ I Malavoglia, 62.
  - 4/ I Malavoglia, 167.
  - 5/ I Malavoglia, 167.
  - 6/ I Malavoglia, 170.
  - 7/ I Malavoglia, 181.
  - 8/ I Malavoglia, 91.
  - 9/ I Malavoglia, 204.
  - 10/ I Malavoglia, 218.
  - 11/ I Malavoglia, 225.
  - 12/ I Malavoglia, 88.

Igen gazdag a regény nyelve olyan szavakkal, illetőleg egy-két szavas kifejezésekben, amelyek egy-egy személyt, társadalmi réteget, esetleg valamilyen magatartást minősítenek. Ezek a tömör ítéletek az előbbieken tárgyalt *complemento di denominazione* nevű szerkezetekhez hasonlóan lexikailag igen változatos formákban jelennek meg, és igen jellemzőek nemcsak a minősítettre, hanem legtöbbször a minősítőre is.

Különösen változatos 'Ntoni alakjának a megjelenítése. A regény elején még "un bighellone di vent'anni".^{1/} Piedipapera "spaccamontagne"-nek^{2/} tartja, Vanni Pizzuto, a borbély /majd később mások is/ "cetriolo"^{3/}ként emlegeti. Alfio Mosca Crocifisso bácsi szerint "birbante"^{4/} A kocsmát gyakran látogató Rocco Spatu "bietolone"^{5/}, a magát okosnak tartó padron Cipolla "sputasentenze"^{6/}, a pap megfogalmazásában pedig ugyancsak ő "sciocco, un pallone di vento"^{7/}. A pap Piedipaperát "arruffapopolo"-nak^{7/} tartja, majd a "quelle buone lane"^{8/} közé sorolja őt, 'Ntoni pedig "carogna"^{9/}-nak minősíti. Don Giammaria tisztelendő ur bőven osztja a nem éppen hízogató jelzőket az övétől eltérő nézeteket valló vitapartnereiről: "Costui è un ladro, ...quello è un birbante, ...quell'altro è un giacobino."^{7/} A pap viszont a regény egyik helyén "asparagio verde".^{10/} Don Silvestro, a jegyző a közvélemény szemében

-
- 1/ I Malavoglia, 10.
  - 2/ I Malavoglia, 99.
  - 3/ I Malavoglia, 105.
  - 4/ I Malavoglia, 57.
  - 5/ I Malavoglia, 23.
  - 6/ I Malavoglia, 20.
  - 7/ I Malavoglia, 30.
  - 8/ I Malavoglia, 32.
  - 9/ I Malavoglia, 99.
  - 10/ I Malavoglia, 263.

"briccone matricolato"^{1/} vagy "mangiacarte"^{2/}. Don Michele, a vámőrség parancsnoka is megkapja a magáét: Zuppidda, Barbara anyja a "mangiapani a ufo", "birri"^{3/} szavakkal jelzett ingyenélők, pribékek sorába helyezi, 'Ntoni pedig így nyilatkozik róla: "quell'altro baccalà col berretto gallonato".^{4/} Don Franco, a patikus "ladri", "ruffiani", "sbirri"^{5/} szavakkal illeti a parlament és az állam embereit, az utóbbiak között don Michelet is. A különönc don Francoról viszont ezt olvashatjuk: "Ma lo speciale è protestante ed ebreo, ognuno lo sapeva".^{6/} A padron Cipolla halászbárkáján a napszámosok munkáját kapzsi megbízója éberségével ellenőrző zio Cola a kizsákmányoltak szemében: "cane".^{7/}

Elég változatos az egyes nőalakokra alkalmazott szókészlet is. A kacér természetűek: "fraschette"^{8/}, "civette"^{9/}, a pletykázók: "pettegole"^{10/} Vespát Crocifisso bácsi, a rokona nevezi "strega"-nak.^{11/} A csipős nyelvű Vespa a dolgos, komoly, rokonszenves Menát sem kiméli, gunyosan így emlegeti: "-Bella santa ad attaccarsi al muro, quella Mena!"^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 163.
  - 2/ I Malavoglia, 46.
  - 3/ I Malavoglia, 104.
  - 4/ I Malavoglia, 233.
  - 5/ I Malavoglia, 207.
  - 6/ I Malavoglia, 40.
  - 7/ I Malavoglia, 68.
  - 8/ I Malavoglia, 47.
  - 9/ I Malavoglia, 199.
  - 10/ I Malavoglia, 161.
  - 11/ I Malavoglia, 167.
  - 12/ I Malavoglia, 109.

De nemcsak egy-egy egyénre, hanem egy-egy csoportra vonatkozóan is találó, nagy jellemző erővel bíró szavakat alkalmaz az író. Csupán egy-két példát: a falu befolyásos emberei "pezzi grossi"^{1/}, másutt "pesci grossi"^{2/}. Ez az utóbbi, meglehetősen közkeletű kifejezés - hiszen mi is beszélünk átvitt értelemben "nagy halak"-ról - különös súlyt kap egy halászfalu lakóinak nyelvhasználatában. A dolgozó kisemberek körében igen fontos szerepet játszanak a különféle szerszámok. Megbecsülik a munkájukban segítségükre lévő jó szerszámokat, haszontalan lim-lomnak tartják a rosszakat. Erre gondolva különösen kifejezőnek tűnik a "malarnesi"^{3/} szó, amikor azt az író a dologkerülő, csempészkalandokra vállalkozó Rocco Spatura és a hozzá hasonló, a falu dolgos népe által megvetett munkakerülők csoportjára alkalmazza.

Ha az előbbieken fejtegetett, személyekre, illetőleg egyes csoportokra, rétegekre vonatkozó, a regény legkülönbélebb helyeiről arányosan kiválasztott kifejezéseket statisztikailag megvizsgáljuk, rögtön szembetűnik, hogy tulnyomó többségben vannak az elmarasztaló, negatív jellegű minősítéseket tartalmazó kifejezések. Ez a tény önmagában is mutatja, hogy azok a nehéz körülmények, amelyek között a regény szereplőinek többsége él, az egyes emberek közötti viszonylatokat is megrontják. Igen jelentős a politikai-társadalmi ellentéteket tükröző kifejezések száma. Ez jellemzően igazolja, hogy a politikai, társadalmi viszonyok milyen nagy mértékben hatnak a művek formai, nyelvi elemeire is.

1/ I Malavoglia, 11.

2/ I Malavoglia, 91.

3/ I Malavoglia, 234.

Sok szó, kifejezés utal a hajózásra, a hajók fajtáira, részeire, felszerelésére, a velük kapcsolatos műveletekre. A "barca"^{1/} mellett még a következő hajófajták szerepelnek: "paranza"^{2/}/kisebb vitorlás halászbárka/, "bastimento"^{3/}/nagy teherhajó/ – de ezt a szót használja egy tengeri csatából menekült katona egy páncélos hadihajó, a Re d'Italia jelölésére is.^{4/} A hajó egyes részei, felszerelései közül az alábbiak fordulnak elő: "timone"^{5/}/kormány/, "stanga"^{6/}/kormányrud/, "manovella"^{7/}/hajtókar/, "antenna"^{8/}/vitorlarud/, "leva"^{9/}/emeltyű/, "vela"^{10/}/vitorla/, "scotta"^{10/}/vitorlafeszítő kötél/, "parommella"^{10/}/horgonykötél/, az ezzel kapcsolatos művelet: "alare una paommella"^{10/}/felcsavarni a horgonykötelet/, az ehhez használatos eszköz az "argano"^{10/}/hengerkerék, csörlő/, "ganza"^{10/} – Verga ezt a szót használja a szokottabb "garza" helyett – /kötél végére kötött csomó, kötélgyűrű/, "pedagna"^{5/}/láb-támasz – csónakban/, "remo"^{1/}/evező/, "forcola"^{11/}/evezővilla/.

A regényben több hadihajóról is szóesik. Ezeknek a

-
- 1/ I Malavoglia, 9.
  - 2./I Malavoglia, 9.
  - 3/ I Malavoglia, 16.
  - 4/ I Malavoglia, 123.
  - 5/ I Malavoglia, 146.
  - 6/ I Malavoglia, 148.
  - 7/ I Malavoglia, 146.
  - 8/ I Malavoglia, 147.
  - 9/ I Malavoglia, 147.
  - 10/ I Malavoglia, 13.
  - 11/ I Malavoglia, 15.

következő részeit említi az egyik epizódszereplő: "trinchetto"^{1/}/előárboc/, "bastingaggio"^{1/}/fedélzeti mellvéd/. Ez utóbbi szó a francia "bastingage" olaszosított alakja, a fogalomnak megfelelő olasz szó az "impavesata". Ugyanitt fordul elő a "passare a babordo" kifejezés, amely hajóra vonatkoztatva azt jelenti, hogy "baloldalára dőlni."

A hajójavitással kapcsolatos szavakkal is megismerkedhetünk a regényben. A "calafato"^{2/}/dugarozó mester/ és a "calafatare"^{3/}/dugarozni/ szavak arab eredetre vezethetők vissza. Alapjuk az arab "qilf" /fakéreg/ szó, amely úgy függ össze az említett szavakkal, hogy a hajó réseit régen fakéreggel tömték be. A dugarozó mester fő szerszámai a "malabestia"^{4/}/egy kalapácsszerű alkalmas-ság, amellyel a tömitőanyagot a hajó vagy csónak rései-be ütik/, továbbá a "patarasso"^{5/}.

A hajózó-halász emberek mindennapi munkáját nagy mértékben befolyásolta a széljárás. Gondosan számon tartották, megkülönböztették a különféle irányból jövő szeleket. A "grecale" északkeleti szél.^{6/} Más helyen "greco" alakban is előfordul, de ott nem közvetlenül szelet jelent, hanem irányt jelöl: "Tieni sempre la sbarra a greco, Alessi, - ordinò il nonno."^{7/} Az északnyugati szél neve: "maestrale".^{6/}

1/ I Malavoglia, 125.

2/ I Malavoglia, 24.

3/ I Malavoglia, 87.

4/ I Malavoglia, 36.

5/ I Malavoglia, 88.

6/ I Malavoglia, 31.

7/ I Malavoglia, 144.

Megismerhetjük a regényből a halfogás számos eszközét, - a különféle hálókat: "reti"^{1/}, köröskörül a parafadarabokkal: "sugheri"^{2/}. Ilyenek még a "nassa"^{3/}/varsa/, a "fiocina"^{4/}/szigony/, a "tonnara"^{5/}/tonhalfogó háló/, a "lenza"^{6/}/horgászszinór/, "amo"^{7/}/horog/, "ami da pescare"^{6/}.

A halászatból élők gyakori foglalatossága a halfogás eszközeinek a rendben tartása, felszerelése, javítása. Erre vonatkozó kifejezések: "rifar le maglie alle reti"^{3/}, másutt: "rifar le maglie delle reti"^{8/}, "raccomodar nasse"^{3/}, "aggiustare le nasse"^{8/}, "mettere in ordine degli attrezzi"^{3/}.

Jórészt az asszonyok feladata volt a halak konzerválása. Az ajókákat például téglaporról és sóval konzerválták. Erre vonatkoznak az alábbi kifejezések: "pestare il sale fra i ciottoli"^{9/}, "pestare i mattoni"^{10/}, "salare le acciughe"^{11/}. A sós lé, a pác neve: "salamoia".^{10/}

A gyerekeknek is ki kellett venniük a részüket a megélhetésért, boldogulásért való küzdelemből. Az ő feladatuk volt például rákászni: "raccattar dei gamberi"^{3/}, vagy csaléteknek való kukacokat gyűjteni: "raccattar dei vermiciattoli per l'esca".^{3/}

1/ I Malavoglia, 68.

2/ I Malavoglia, 140.

3/ I Malavoglia, 69.

4/ I Malavoglia, 103.

5/ I Malavoglia, 70.

6/ I Malavoglia, 106.

7/ I Malavoglia, 15.

8/ I Malavoglia, 203.

9/ I Malavoglia, 141.

10/ I Malavoglia, 169.

11/ I Malavoglia, 170.

Aci Trezza lakóinak nagy része tengeri halászzal foglalkozik. Számos halfajta nevével találkozhatunk tehát a regény lapjain, mégpedig nemcsak egy-egy halászat vagy a halfeldolgozás egy-egy műveletének leírása során, hanem egy-egy szólásmondás, hasonlat stb. elemeként is.

Verga elég sok halfajtát említ, de zömmel közismerteket. Így nem terheli meg az állattanban kevésbé járatos olvasót sem. Igazolja ezt az előforduló halfajták alábbi felsorolása - a kevésbé ismerteknél a tudományos elnevezést is feltüntettük: "acciuga"^{1/}/ajóka/, "anguilla"^{2/}/angolna/, "baccalà"^{3/}/tőkehal/, "cefalo"^{4/}/pérhal - *Mugil cephalus*/, "merluzzo"^{5/}/tengeri csuka/, "pesce cane"^{6/}/cápa/, "pesce luna"^{7/}/holdhal vagy naphal - *Orthogoriscus luna*/, "pesce spada"^{8/}/kardhal/, "sardella"^{9/}/szardella/, "tonno"^{1/}/tonhal/, "triglia"^{10/}/trigla - *Mullus barbatus*/.
/A tapasztalt halász még a halak természetét is jól ismeri. Padron 'Ntoni például ezt állítja: "...le acciughe sentono il grecale ventiquattr'ore prima di arrivare...l'acciuga è un pesce che ha più giudizio del tonno."/^{1/}

-
- 1/ I Malavoglia, 31.
  - 2/ I Malavoglia, 108.
  - 3/ I Malavoglia, 45.
  - 4/ I Malavoglia, 68.
  - 5/ I Malavoglia, 14.
  - 6/ I Malavoglia, 12.
  - 7/ I Malavoglia, 15.
  - 8/ I Malavoglia, 70.
  - 9/ I Malavoglia, 48.
  - 10/ I Malavoglia, 10.

Külön tanulmányt érdemelnének a regényben előforduló hasonlatok, metaforák stb. Verga igen gyakran él ezekkel a stiluseszközökkel, főleg hasonlatokkal találkozhatunk gyakran az I Malavoglia lapjain. Ez természetes is, hiszen az író egyszerű embereket ábrázol, őket szólaltatja meg, és a népnyelv maga is szívesen alkalmaz hasonlatokat. A regényben található hasonlatok önmagukban is sokat elárulnak arról a világról, amelynek megjelenítésére Verga vállalkozott. A természethez még oly közel álló emberek éles megfigyelőképessége, olykor meglepően biztos ítéletalkotása, gyakorlatias életszemlélete, ugyanakkor gyakran csak külsőségekben megnyilvánuló vallásossága, a nyelvi megformálás egyszerűségében is megkapó ereje sűrítve jelenik meg ezekben a hasonlatokban.

Ami a hasonlatok alapanyagát illeti, Verga lexikailag is olyan elemekből épít, amelyek önmagukban is erőteljesen utalnak arra, hogy zömmel a tengerből, kis földjük, kertjük megműveléséből, kisebb állatok tartásából élő egyszerű emberek világában vagyunk. Különösen nagy szerep jut a hasonlatokban s egyéb képes fordulatokban a halászok "munkahelyének", a tengernek, az itt használt munkaeszközöknek, a tenger élővilágának, "termékeinek". A halászálettel kapcsolatos kifejezések minduntalan előbukkannak a szereplők szólásmódjában, a regény alakjainak gondolkodásmódjához, érzésvilágához oly mesterien simuló írói megnyilatkozásokban. Így a legkülönfélébb tartalmu mondatok megfogalmazásának lexikai anyaga már önmagában is kitűnően érzékelteti azt a miliőt, amelyben a regény cselekménye lejátsszódik. Nézzünk néhány példát a fentebb kifejtettekre.

Padron 'Ntoni a tengeri csukáéhoz hasonlítja 'Ntoni jó étvágyát: "...è fatto come i merluzzi, che abboccherbbero un chiodo arrugginito."^{1/} A finnyáskodó patikusné, /"la Signora"/ úgy fintorgatja az orrát az egyszerű asszonyok között, mintha "...tutte le altre puzzassero peggio delle sardelle,..."^{2/} Padron 'Ntoni így jellemzi fiatalabbik unokáját, Lucát: "Tutto suo padre Bastianazzo, che aveva un cuore grande come il mare,..."^{3/} Alessi szemében a nehéz munka alatt görnyedő nagyapa: "curvo come un amo."^{4/} A tervezett szurokadó hírére felbolydult falut így jeleníti meg az író: "La bile andava gonfiandosi da un uscio all'altro come le onde del mare in burrasca."^{5/} Brasi Cipolla úgy bámul a piacra, mint "un baccalà"^{6/} /tőkehal/. Don Michele, a vámőrség parancsnoka így számol be az egérutat nyert csempészekről: "...mi sono sgusciati di mano come anguille,..."^{7/} A Cataniába vetődő padron 'Ntoni így érzi magát a nagyvárosban: "Nel paese grosso il povero vecchio si sentiva perso peggio che a trovarsi in mare di notte e senza sapere dove drizzare il timone."^{8/}

Egyes hasonlatokban az jut kifejezésre, hogy a tengeren tapasztalt jelenségek a falu, a szárazföld egy-egy jelenségét, alakját idézik fel a halászok tudatában. A tenger egyszer "era verde come l'erba..."^{9/}, máskor "era bianco al pari del latte..."^{10/} A szélkorbácsolta tenger igen egyéni jellemzését kapjuk a következő sorokban: "...il mare ha

-
- 1/ I Malavoglia, 14.
  - 2/ I Malavoglia, 48.
  - 3/ I Malavoglia, 62.
  - 4/ I Malavoglia, 85.
  - 5/ I Malavoglia, 88.
  - 6/ I Malavoglia, 91.
  - 7/ I Malavoglia, 108.
  - 8/ I Malavoglia, 127.
  - 9/ I Malavoglia, 140.
  - 10/ I Malavoglia, 142.

la faccia come quella di Piedipapera quando vuol farvi qualche brutto tiro.-"^{1/} A hajó vitorlája "...si gonfiava come la gonnella di donna Rosolina."^{2/}

A viharba került Provvidenza hányódását egész hasonlatsorozat szemlélteti. Vitorlakötele "...suonava come una corda di chitarra."^{3/} Nem sokkal később ezt olvashatjuk a súlyos veszélybe került bárkáról: "...cominciò a balzare come un uccello ferito"^{4/}, majd: "...la Provvidenza...si rilevò come una molla"^{4/}; "...l'antenna insieme alla vela cadde sulla barca, rotta come un filo di paglia"^{4/}; "la Provvidenza ... stava per spaccarsi come un guscio di noce"^{5/}; "...tremava come una foglia."^{5/}

Se szeri, se száma azoknak a mondatoknak, amelyek azt bizonyítják, hogy az életmód - jelen esetben a halászelet - mennyire rányomja bélyegét az emberek beszéd módjára is. Kitűnően érzékelteti ezt Verga az alábbiakban (~~az alábbiakban~~) idézett mondatokban.

Egy alkalommal a falu asszonyai arról beszélgetnek, hogy egyes lányok hogyan fognak maguknak férjet. Ezt így fejezik ki: "Certune...collo stare alla finestra un marito se lo pescano, fra tanti che passano; ..."^{6/} - A katonai szolgálatra bevonult, analfabéta 'Ntoni kénytelen a társai között keresni olyat, aki megírja hazaküldendő levelét. Erről így értesülünk: "'Ntoni aveva pescato un camerata che sapeva di lettere..."^{7/} Ennek a levélnek a betűi otthon a szintén írástudatlan anya szemében "...sembravano ami di

---

1/ I Malavoglia, 144.

2/ I Malavoglia, 143.

3/ I Malavoglia, 145.

4/ I Malavoglia, 147.

5/ I Malavoglia, 148.

6/ I Malavoglia, 23.

7/ I Malavoglia, 15.

pesceluna..."^{1/} Az apa, Bastianazzo ujjával rábök erre a levélre. Ujja "...grosso come un regolo da forcola..."^{1/}

Gyakoriak a hasonlatokban – de más vonatkozásban is – a vallás köréből vett szavak, a bibliai alakok, szentek nevei: "Ognuno diceva la sua dello zio Crocifisso, il quale piagnucolava sempre come Cristo in mezzo ai ladroni."^{2/} Crocifisso bácsi mérlegéről így vélekedik a falu: "erano false come Giuda,...,ed hanno un braccio lungo e altro corto, come San Francesco..."^{3/} Padron Cipolla így panaszkodik: "...mi scorticano vivo come San Bartolomeo."^{4/} Padron 'Ntoni unokájáról, Lucáról így nyilatkozik: "...buono come la misericordia di Dio."^{5/} A katonának bevonuló Luca szomorú bucsuját anyjától Verga így írja le: "...gli piangeva il cuore di lasciarla così zitta zitta sul ballatoio, come la Madonna addolorata..."^{6/} A Malavoglia család a sok csapás után így maradt: "in camicia come Gesù Bambino."^{7/} Santuzza szemében a haldokló padron 'Ntoni "sembra il patriarca San Giuseppe."^{8/} A csempészvállalkozásban való részvétel miatt elfogott 'Ntoniról ezt olvashatjuk: "...usciva dall'altra porticina anche lui, pallido, in mezzo ai carabinieri, ammantato come un Cristo."^{9/} Ugyanezen az oldalon 'Ntoni hugáról, Liáról így esik szó: "Lia...aspettava sull'uscio, come un'anima del purgatorio."^{9/}

-
- 1/ I Malavoglia, 15.
  - 2/ I Malavoglia, 28.
  - 3/ I Malavoglia, 42.
  - 4/ I Malavoglia, 46.
  - 5/ I Malavoglia, 62.
  - 6/ I Malavoglia, 81.
  - 7/ I Malavoglia, 136.
  - 8/ I Malavoglia, 153.
  - 9/ I Malavoglia, 253.

Az Olaszország életében akkoriban végbemenő politikai változások nyoma is meglátszik a hasonlatok szókészletén. Nemcsak a Malavoglia család sok viszontagságot megért, nagynehezen, úgy-ahogy rendbehozott bárkáját, hanem még inkább a falu patikusának köztársasági érzelmeit, az ujdonsült monarchia iránti megvetését mutatja be nagy jellemző erővel az a hasonlat, amelyet Verga éppen a patikussal mondhat el: "– Una Provvidenza rattoppata! – sogghignava lo speciale, – sciroppo d'altea, e mucillaggine di gomma arabica, come la Monarchia costituzionale."^{1/}A hasonlat egyéb elemei különben a patikus foglalkozására is jellemzőek!//

Mennyivel erőteljesebb 'Ntoninak szintén érezhetően politikai töltésű, a nép fiának ösztönös lázadását kifejező kifakadása az alábbi hasonlathalmaz formájában:

" – Io non sono una passera. Io non sono una bestia come loro!... – Io non voglio vivere come un cane alla catena, come l'asino di compare Alfio, o come un mulo da bindolo, sempre a girare la ruota; io non voglio morir di fame in un cantuccio, o finire in bocca ai pescicani."^{2/}

Az itt idézett sorok jól példázzák a regényben előforduló hasonlatoknak – és egyéb képeknek – azt az eddig még nem említett sajátosságát, hogy igen gyakran szerepelnek bennük állatokat jelentő szavak. Ezek is olyan elemek, amelyek szorosan hozzátartoznak a falun élő emberek életéhez.

1/ I Malavoglia, 83.

2/ I Malavoglia, 178.

A falusi asszonyok, lányok legfontosabb házi munkái közé tartozott a szövés-fonás. A szövés-fonással kapcsolatos szavak meglehetősen gazdag készletét gyűjthetjük össze a regényből: "telaio"^{1/}/szövőszék/, "stoppa"^{2/}/kóc/, "arcolaio"^{2/}/motolla/, "cannello"^{2/}/cséve/, "ordito"^{2/}/bordázat, "lánc"/, "fuso"^{3/}/orsó/, "conocchia"^{3/}/guzsaly/, "canna di ordito"^{4/}/nyüst/, "orditoio"^{5/}/lánc-henger/, "trama"^{5/}/nyüstfonál/, "regolo"^{5/}/keretléc/, "traversa"^{5/}/keresztléc/, "imbozzimare"^{5/}/irezni, azaz a láncfonalat megfelelő anyaggal bevonni, hogy ellenállóbb legyen/, "canapa"^{6/}/kender/.

A "lira"^{7/} és váltópénze, a "centesimo"^{8/} mellett számos régi szicíliai pénzegység, illetőleg váltópénz nevét ismerhetjük meg a regényből. Ezek is hozzájárulnak a kontinensitől eltérő, jellegzetes szicíliai milió felidézéséhez. Az "onza"^{8/} - a latin "uncia"-nak és az olasz "oncia"-nak Sziciliában használatos spanyol alakja - eredetileg egy uncia súlyu aranypénzt jelentett, és 12,75 korabeli lirának felelt meg. A "tarì"^{9/} arab eredetű szó - hagyományos szicíliai pénzegység, 40 centesimoval volt

---

1/ I Malavoglia, 10.

2/ I Malavoglia, 23.

3/ I Malavoglia, 25.

4/ I Malavoglia, 47.

5/ I Malavoglia, 84.

6/ I Malavoglia, 245.

7/ I Malavoglia, 70.

8/ I Malavoglia, 16.

9/ I Malavoglia, 17.

egyenlő, 1/5 dukátnak felelt meg. A "carlino"^{1/} a tarì fele, a "grano"^{2/} a carlino tizedrésze.

Általában "pénz" jelentésben fordul elő az eredetileg külön pénzürmének számító "soldo"^{2/} /eredetileg a lira 1/20 része/ és a "quattrino"^{3/} /eredetileg 4 dénáros rézpénz-érme/. A "baiocco"^{4/} szintén kisebb értékű pénzürme volt; a regényben való használata körülbelül a mi "fitying", "fabatka" szavainknak felel meg.

Az említett pénznemek némelyikének értékére, a megfelelő szavak jelentésére következtethetünk a Nápolyban katonáskodó 'Ntoni első hazaküldött levelének egy részletéből. Ebben 'Ntoni így számol be nápolyi tapasztalatairól: "...si vendevano delle pizze a due centesimi, di quelle che mangiano i signori, e senza soldi non ci si poteva stare, e non era come a Trezza, dove se non si andava all'osteria della Santuzza non si sapeva spendere un baiocco."^{4/}

Az ürmértékek és a sulymértékek közül szintén szerepel néhány olyan mérték, amely főleg Dél-Olaszországban és Sziciliában volt használatban. Közülük megemlíthetjük a "salma"-t^{5/} /egyenlő 275,1 literrel/ és a "barile"-t^{6/}, amely nemcsak bizonyos nagyságu hordót jelentett, hanem ürmértékként is használták: Sziciliában 34, Nápolyban és vidékén 44 liternek felelt meg. Jellemzőes sulymérték a "rotolo"^{1/}, amely Palermóban 793, Nápolyban 891 gramm sullyal volt egyenlő.

1/ I Malavoglia, 42.

2/ I Malavoglia, 70.

3/ I Malavoglia, 139.

4/ I Malavoglia, 14.

5/ I Malavoglia, 16.

6/ I Malavoglia, 45.

A regény nyelve igen gazdag izes, hangulatteremtő, környezetfelidéző szólásokban, kifejezésekben. Bőven találunk ilyeneket mind a szereplők, mind az író közléseiben. Természetes összhangban vannak ezek a regény alakjainak lelkivilágával, világszemléletével, életmódjával, azaz a környezettel, amelyből kinőttek.

Író és szereplők ugyanazon anyagból formált erőteljes, szemléletes, minden cicomától mentes, sőt nemegyszer a vaskosabb fordulatokat sem kerülő nyelven szólalnak meg. Figyeljük csak meg mindjárt a regény elején, hogyan mutatja be Verga a fiatal 'Ntonit:

"... 'Ntoni, il maggiore, un bighellone di vent'anni, che si buscava tutt'ora qualche scappellotto dal nonno, e qualche pedata giù per rimettere equilibrio, quando lo scappellotto era stato troppo forte;..."^{1/}

Néhány sorral lejjebb Alessit, 'Ntoni fiatalabbik öccsét így ismeri meg az olvasó:

"...Alessi /Alessio/ un moccioso tutto suo nonno colui!"

Don Silvestroról a regény második fejezetében ezt olvashatjuk: "...rideva a crepapancia".^{2/}

Az idézett sorok vaskosan nyers szavai, kifejezései /bighellone, scappellotto, pedata, moccioso, a crepapancia/ jelzik, hogy Manzoni I Promessi Sposi-ja után néhány évtizeddel szokatlanul merész fordulat tanui lehetünk az olasz irodalmi nyelv fejlődésének útját nyomonkövetve. Az új gazdasági, társadalmi, politikai körülmények új, másféle hősokeket és témákat teremtenek-kinálnak az irodalmi művek

---

1/ I Malavoglia, 10.

2/ I Malavoglia, 22.

számára is; az új hősöknek, az új témáknak más nyelven kellett megszólalniuk. Ennek az új nyelvnek, természetesen, nem az előbb említett, talán kissé szélsőségesnek minősíthető vaskosságok a lényeges jellemzői, hanem az élet jelenségeinek illuziómentes, hiteles ábrázolása, a valóság talaján mozgó hősöknek, világuknak megfelelő kifejezésformák alkalmazása.

Milyen találóan - a környezethez és a halászfalu életmódjához illően - jelzi az író az egymás után sok csapást megért Malavoglia család súlyos helyzetét, amikor azt így érzékelteti: "La casa Malavoglia...faceva acqua da tutte le parti."^{1/}

Szemléletes kifejezések egész sorát találjuk a regényben, amelyek nagy jellemző erővel vetítik eléink a regény egy-egy szereplőjét, annak legsajátosabb vonásait, felvillantják azt a képet, amelyet a falu népe vagy a regény egy-egy szereplője alkotott magának az illetőről. Padron Cipolla például így jelenik meg a közvélemény szemében: "...perchè era ricco si credeva di saper tutto lui, e di dar a bere le corbellerie a chi non aveva denari."^{2/}

Santuzzáról Grazia Piedipapera ezt jegyzi meg: "- La Santuzza ci ha il miele in bocca!!"^{3/} Ugyancsak őrá vonatkozik a következő megállapítás: "La Zuppidda ne aveva le tasche piene di quel fare melato della Santuzza..."^{4/}

A gazdag Crocifisso nemegyszer kerül olyan helyzetbe, hogy egyenes állásfoglalás helyett jobbnak látja, ha

---

1/ I Malavoglia, 49.

2/ I Malavoglia, 20.

3/ I Malavoglia, 47.

4/ I Malavoglia, 47-48.

mellébeszél. Egy ilyen alkalommal ezt írja róla Verga:

"Lo zio Crocifisso alle volte non ci sentiva, e invece di abboccar l'esca seguitò a saltar di palo in frasca..."^{1/}

A minden lében kanál Piedipaperára jól illik ez a megállapítás: "non aveva la lingua in tasca..."^{2/} Ez a fordulat don Silvestroval kapcsolatban is előfordul: "Allora anche don Silvestro non seppe più che dire, e si mise la lingua in tasca..."^{3/}

A falu birájáról, akit teljesen a lánya irányított, ezt a tényt a következő formában tudjuk meg: "...s'era lasciato mettere la gonnella al collo..."^{4/}

A falu egyik nevezetes nőalakja Vespa. Jól jellemzi őt az a párbeszéd - különösen annak egyes fordulatai -, amelynek során ezekkel a szavakkal ajánl szökést az őt feleségül venni vonakodó Brasi Cipollának: "Andiamocene via dal paese, - ... - come se fossimo marito e moglie, e quando la frittata sarà fatta, vostro padre dovrà dir di sì per forza..."^{5/} Ugyancsak Vespára vonatkozik az alábbi közlés: "...gli uomini le ronzavano sempre attorno a tentarla come ci avesse il miele nelle gonnelle..."^{6/} Crocifisso bácsi, a rokona, így kiált fel Vespával kapcsolatban: "Quella strega ha il diavolo che le pizzica sotto la gonnella!"^{5/} Mangiacarrubbe viszont úgy tudta kelletni magát, hogy "ognuno se la sarebbe mangiata per pane..."^{7/}

Padron 'Ntonit, a Malavoglia család fejét a regény

-
- 1/ I Malavoglia, 54.
  - 2/ I Malavoglia, 99.
  - 3/ I Malavoglia, 49.
  - 4/ I Malavoglia, 170.
  - 5/ I Malavoglia, 167.
  - 6/ I Malavoglia, 216.
  - 7/ I Malavoglia, 196.

első fejezetének elején így mutatja be az író a kezük munkájából élő emberek tudatvilágához, életmódjához művészien alkalmazkodó kifejezési eszközökkel: "E la famiglia di padron 'Ntoni era realmente disposta come le dita della mano. Prima veniva lui, il dito grosso, che comandava le feste e le quarant'ore;..."^{1/} Ez a családjának és munkájának élő kemény öregember egy tengeri vihar során súlyosan megsérült, állapota válságosnak látszott: "Per due o tre giorni padron 'Ntoni fu più di là che di qua."^{2/} De Zuppidda biztos benne, hogy az öreg felépül. E véleményét így foglalja szavakba: "- Quel vecchio ha il cuore duro; se non batte il naso per terra come i gatti, non muore."^{3/} Milyen érzékletesen fejezi ki a következő mondat ennek az öreg pater familiasnak az örömét, amikor úgy látja, hogy unokája, 'Ntoni, ez a nyugtalan, könnyebb életre vágyó fiatalember újból dolgozni kezd: "Il nonno non ci capiva più nella camicia dalla contentezza..."^{4/}

A halászfalu mindennapjainak megszokott elemei minduntalan előbukkannak olyankor is, amikor nem a halászat-tal kapcsolatos témákról esik szó. Zuppidda például így jellemzi a szerelmükről szemérmesen hallgató Alfio Mosca és Mena magatartását: "Vogliono nascondere il sole colla rete."^{5/} Amikor 'Ntoni elhagyja a családot, hogy szerencsét próbáljon a nagyvilágban, Mena magára maradottságát így érzékelteti az író: "...ella si sentiva davvero un pesce fuori dell'acqua."^{6/} Crocifisso szerint Alfio Mosca szemet

-
- 1/ I Malavoglia, 9-10.
 2/ I Malavoglia, 150.
 3/ I Malavoglia, 154.
 4/ I Malavoglia, 209.
 5/ I Malavoglia, 60.
 6/ I Malavoglia, 190.

vetett Vespára, pontosabban annak kertjére. Ezzel kapcsolatban így fejezi ki magát: "le faceva l'occhio di triglia per amor della chiusa."^{1/} A sorsa ellen lázadozó, boldogulását új utakon kereső 'Ntoni magyapjával vitatkozva egyszer így fakad ki: "Il nostro mestiere è di lasciare la pelle laggiù in bocca ai pescicani."^{2/}

A regény nem népi szereplői közül hadd álljon itt egyetlen idézet a hangoskodva republikánus patikus, don Franco "szótárából". Ő egy alkalommal így festi le a parlament szalmacséplő szócsatáit és a nép nyakán élősködő állam embereit: "quegli altri ladri del Parlamento...Fanno la schiuma alla bocca, e sembra che vogliono prendersi pei capelli di momento in momento, ma poi ridono sotto il naso dei minchioni che ci credono. Tutte vesciche del popolo che paga i ladri e i ruffiani, e gli sbirri come don Michele. ... La conseguenza è che tutti diventano canaglia."^{3/}

Érdemes legalább röviden megemlíteni, hogy találhatunk a regényben olyan szólásokat, fordulatokat is, amelyek a népnyelv egészséges humorát, a nép eleven képzelőerejét, az élet fonák helyzeteinek szemléletes nyelvi megformálásában is jelentkező találékonyságát tükrözik. Lássunk néhány példát:

Hiábavaló vitákat folytatni, haszontalan dolgokkal foglalkozni annyi, mint: "radrizzare le gambe ai cani."^{4/} A falu kocsmájában mulató legények hangulatát így érzékelteti az író: "se la prendevano persin colle mosche che volavano."^{5/} A kákán csomót keresésnek is megvan az olasz meg-

---

1/ I Malavoglia, 56.

2/ I Malavoglia, 218.

3/ I Malavoglia, 207.

4/ I Malavoglia, 22.

5/ I Malavoglia, 89.

felelője: "cercare il pelo nell'uovo."^{1/} Egy humoros elemet tartalmazó fordulat különösen hatásos akkor, amikor éppen nem humoros szituáció közepette alkalmazzák. Egy kitörni készülő tengeri vihar számos komor előjelének leírásában egyszercsak ilyen mondatra bukkanunk: "Tutt'a un tratto si era fatto oscuro che non ci si vedeva più neanche a bestemmiare."^{2/}

A guny, az irónia nyilatkozik meg egyes kifejezésekben. A gazdag padron Cipolla így nyilatkozik a felfelé törekvőkről: "Al giorno d'oggi...nessuno è contento del suo stato e vuol pigliare il cielo a pugno."^{3/} A végzetes hajóuton levő Menico /Locca fia/ otthon maradt, együgyű öccsének így jósolnak "felemelkedést": "se non torna tuo fratello Menico tu resti il barone della casa."^{4/}

Érdemes röviden arra is utalni, hogy a regény szövegében igen sok olyan fordulat van, amely számos más nyelvben, így a magyarban is, szinte szóról-szóra azonos formában megtalálható. Ezek a fordulatok az emberi életnek leginkább olyan szituációit fogalmazzák meg, olyan emberi viszonylatokra utalnak, amelyek egyrészt gyakoriak, másrészt közérdeklődés tárgyai. Nem véletlen, hogy egy realista regényben bőven találkozunk ilyen általánosan elterjedt kifejezésekkel. Az emberi élet sokszínű forgatagában bizonyos általános emberi élethelyzetek szinte nemzetközileg egységes szemlélete nyilatkozik meg ezekben a rendszerint igen szemléletes fordulatokban. Illusztrálásul hadd idézzünk belőlük néhányat:

1/ I Malavoglia, 138.

2/ I Malavoglia, 144.

3/ I Malavoglia, 39.

4/ I Malavoglia, 40.

Scipioni ügyvéd bőbeszédűségével "zsebre tette" ügyvédtársait: "quanto a chiacchiere ne possedeva da mettersi in tasca tutti gli avvocati vecchi..."^{1/} Ennek az ügyvédnek "harapófogóval kellett kihuznia" a szót padron 'Ntoniból: "doveva strappare con le tenaglie".^{1/} Padron Cipolla - a falubeli forrongások idején - "ki sem dugta az orrát": "non metteva fuori nemmeno il naso."^{2/} A gyámoltalan Croce Callà /"Baco da Seta"/"üllő és kalapács közé" került: "stava fra l'incudine e il martello".^{2/} Zuppidduék "becsukták az ajtót a szomszédok orra előtt": "ebbero chiusa la porta sul naso ai vicini."^{3/} Zuppidda szerint Maruzza asszony "fenn hordta az orrát": "portava il naso in su."^{4/} Ugyancsak ő nyilatkozik úgy a Malavoglia családról, hogy eladósodásuk miatt Piedipapera "talpát nyalják": "Gli leccano le scarpe".^{5/} Don Silvestro szerint Vanni Pizzuto mester Piedipaperával akarja "kikapartatni a gesztenyét a tűzből": "- A mastro Vanni piacerebbe levar le castagne dal fuoco collo zampino di Piedipapera."^{6/} Az a szólás is megtalálható a regényben, hogy "eladja a lelkét a töröknek" /v.ö."ördögnek"/:"vendesi l'anima al turco."^{7/} Nem ismeretlen a "Hogy az ördög vigye el!" felkiáltás sem: Crocifisso szájából hallhatjuk: "Che se la pigli anche il diavolo!"^{7/} Ugyancsak Crocifisso padron 'Ntonit "szegény ördög"-nek mondja:

-
- 1/ I Malavoglia, 75.
 2/ I Malavoglia, 91.
 3/ I Malavoglia, 99.
 4/ I Malavoglia, 136.
 5/ I Malavoglia, 120.
 6/ I Malavoglia, 106.
 7/ I Malavoglia, 110.

"quel povero diavolo".^{1/} Ha valamit nagyon vártak, "ugy várták, mint a messiást": "Quei poveretti aspettavano il giorno come il Messia..."^{2/} "Fütyülni valakire" - ez a szólás többször is előfordul; 'Ntoni például egy alkalommal így fejezi ki ő és tarsai megvetését don Michelevel szemben: "ce ne infischiamo di don Michele."^{3/} Gyakoriak a "szem" szóval alkotott fordulatok: "négyszemközt": "a quattr'occhi"^{4/}; "szemet vet valakire": "don Michele aveva gettato gli occhi su di Lia..."^{5/}; "majd megette a szemével": "don Michele se la mangiava cogli occhi"^{6/}; "görbe /rossz/ szemmel nézni valakire": "lo zio Santoro... lo guardava di malocchio..."^{6/}; Santuzza pedig így közli 'Ntonival, hogy "az ő szép szeméért" nem akar vitába keveredni a rendőrséggel: "Io non ne voglio chiacchiere colla polizia pei vostri begli occhi."^{7/} A hirtelen jókedvre derült társaság tagjai "hasukat fogták a nevetéstől": "si tenevano la pancia dal ridere."^{8/} "A rossz nyelvek beszélnek" pontos megfelelőjét is hallhatjuk Zuppiddától: "vanno predicando le male lingue..."^{9/} 'Ntoni így udvarol Barbarának: "Voi...siete il braccio destro della casa"^{10/}, tehát Barbara a ház "jobbkeze". A "kutya-macska barátság"-ra is találunk példát: "Fecero pace cani e gatti!"^{11/} Don Silvestro "világosan és kereken" mondta meg a véleményét: "...disse chiaro e tondo..."^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 265.
  - 2/ I Malavoglia, 153.
  - 3/ I Malavoglia, 168.
  - 4/ I Malavoglia, 170.
  - 5/ I Malavoglia, 212.
  - 6/ I Malavoglia, 213.
  - 7/ I Malavoglia, 235.
  - 8/ I Malavoglia, 201.
  - 9/ I Malavoglia, 263.
  - 10/ I Malavoglia, 71.
  - 11/ I Malavoglia, 231.
  - 12/ I Malavoglia, 171.

A küzdelmes, nehéz életet élő halászok, mesteremberek elkeseredésüket, gyűlöletüket vagy haragjukat gyakran vezetik le szitkozódás vagy káromkodás formájában, olykor váratlan öröm készíti őket hangos felkiáltásra. Mindez elsősorban a férfiszereplőkre vonatkozik. A nőalakok inkább ijedtükben, fájdalmukban hallatnak egy-egy felkiáltást, vagy csodálatukat, esetleg segítségkérést fejeznek ki egy-egy hangos fohász formájában.

A szitkok, káromkodások, fohászok, felkiáltások igen nagy számban és igen változatos formában fordulnak elő. Igen sok bennük a vallásos vonatkozásu elem.

Gyakran találkozunk a "sangue di Giuda!" felkiáltással. Zio Cola^{1/}, Piedipapera^{2/}, de különösen a heves természetű 'Ntoni^{3/} él vele, utóbbi "sangue di Giuda ladro!"^{4/} alakban is. A "Sacramento!" is tőle hallható legtöbbször.^{5/}

Előfordul, hogy a "sacramento!" nem valamelyik szereplőtől hangzik el, hanem az író olyankor használja, amikor ő beszél el valamit. Ez a tény is jól jellemzi az író és alakjai közötti érzelmi azonosulást, és egyben Verga stílusának egyik lényeges sajátosságát, az u.n. "stile indiretto libero"-t /a német terminológia szerint: "erlebte Rede"-t/^{6/} testesíti meg igen rövid, de hatásos formában. Az idézendő mondatban formailag az író szól, de 'Ntoni indulata fűti a szavakat:

1/ I Malavoglia, 66.

2/ I Malavoglia, 108.

3/ I Malavoglia, 157, 232.

4/ I Malavoglia, 218.

5/ I Malavoglia, 66, 74.

6/ Leo Spitzer: L'originalità della narrazione nei "Malavoglia" /"Belfagor", I.1956.38./

"La sera 'Ntoni di padron 'Ntoni seppe quelle chiacchiere, e sacramento! voleva fargli vedere che era stato soldato, a Piedipapera!"^{1/}

Gyakran használják a regény szereplői a "santo diavolone!" kifejezést is^{2/}, Ennek van másik változata is: "santissimo diavolo!"^{3/}

Igen sokszor fordul elő a felkiáltásokban a "Madonna!" - kis és nagy kezdőbetűvel egyaránt, különféle változatokban: "per la Madonna dell'Ognina!" /Ognina Aci Trezzával szomszédos városka/ - ebben a formában különösen egy-egy állítás /vagy tagadás/ erősítésére;^{4/} "sangue della Madonna!" - ezt különösen 'Ntoni emlegeti gyakran^{5/} don Michelere acsarkodva; a "corpo della madonna!" felkiáltással pedig éppen don Michele vezeti le a haragját; Vanni Pizzuto, a borbély pedig egyszer így fejezi ki elragadtatását Barbarát látva: "-Che pezzo di ragazza, per la madonna!"^{7/}

A nőszereplők felkiáltásai többnyire rövid fohászokat vezetnek be, vagy valami váratlan esemény, jó vagy rossz hír hatása alatt hangzanak el. Többnyire az egyszerű nép őszinte vallásos érzületének kifejezői. Padron 'Ntoni súlyos betegségéből való váratlan meggyógyulását Longa, a menyee így fogadja: "È il miracolo della Madonna Addolorata!"^{8/} Mena, az unoka, ugyanakkor így kiált fel: "Ah! Vergine benedetta!...Ah Vergine santa, che ci avete fatta la grazia!"^{8/}

1/ I Malavoglia, 98-99.

2/ I Malavoglia, 78,89,105,239.

3/ I Malavoglia, 98.

4/ I Malavoglia, 81, 255.

5/ I Malavoglia, 225,235, 243.

6/ I Malavoglia, 108.

7/ I Malavoglia, 105.

8/ I Malavoglia, 153.

Ugyancsak Longa, amikor arról értesül, hogy 'Ntoni el akarja hagyni a falut és a családot, így fejezi ki fájdalmát: "Ah! Maria Addolorata!"^{1/} Lia ismételten így kiált fel, amikor don Michele beszámol neki 'Ntoni üzelmeiről: "Oh vergine Maria!"^{2/}

Az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy mennyire dominál a vallásos elem. De még folytathatnánk a sort: "Gesummaria!"^{3/} /Mena/; "San Francesco!"^{4/} Zio Cola egy bőséges halfogás alkalmával/; a "Viva San Francesco!"^{5/} örömteli felkiáltás a tömegből tör ki, amikor meglátják a Zuppiddu mester által újjávarázsolt Provvidenzát /t.i. a bárka tatján Szent Ferenc szobrát lehetett látni/; "Sia lodato Dio!"^{6/} /Santoro bácsi/; "santo Dio!"^{7/} /Zuppiddu/; "santi del Paradiso!"^{8/} /Zuppiddu/; "-O anime sante del purgatorio!"^{9/} /Santoro bácsi/; "Per l'anima mia!"^{10/} /'Ntoni/; "in fede mia!"^{11/} /padron Fortunato, másutt^{12/} don Franco/; "pace degli angeli!" /Zuppiddu/^{13/}

A "sangue" és a "carne" szavak igen gyakori elemei a felkiáltásoknak. Fentebb már említettük a "sangue di Giuda!"-t és a "sangue della Madonna!"-t. De többször előfordul a "sangue di un cane!"^{14/} és a "sangue del diavolo!"^{15/} is. 'Ntoni kifakadásai igen gyakoriak; a "Carne d'asino!"^{16/}

-
- 1/ I Malavoglia, 181.
  - 2/ I Malavoglia, 241.
  - 3/ I Malavoglia, 94.
  - 4/ I Malavoglia, 68.
  - 5/ I Malavoglia, 82.
  - 6/ I Malavoglia, 92.
  - 7/ I Malavoglia, 98.
  - 8/ I Malavoglia, 73.
  - 9/ I Malavoglia, 156.
  - 10/ I Malavoglia, 81.
  - 11/ I Malavoglia, 87.
  - 12/ I Malavoglia, 207.
  - 13/ I Malavoglia, 245.
  - 14/ I Malavoglia, 107, 236.
  - 15/ I Malavoglia, 242.
  - 16/ I Malavoglia, 177.

és a "Carne da lavoro!"^{1/} is tőle hallható. Ezekben már nincs a vallás köréből vett elem. Az ilyenek jóval kisebb számban fordulnak elő. Van közöttük néhány politikai színezetű indítékokból származó kifakadás: Zuppidda például így "minősíti" a gazdagok érdekeit szolgáló hivatalnokokat: "Razza di ladri e di assassini!"^{2/} Don Franco, a patikus gyakran szidja a kormányt: "Alla larga col Governo!"^{3/} Ugyancsak ő így förmed rá kihallgatásra váró tanutársaira: "-Che vi venga il colèra!"^{4/} Az éles nyelvű Vespa még az ártatlan Mena magatartásában is talál kivetni valót, és ezt ilyen kifakadással kíséri: "Vergogna!"^{5/}, "Puh! che porcheria!"^{6/} Mélységes tragikumot fejez ki az egyébként szokványos "- Ah! mamma mia!"^{7/} felkiáltás háromszor egymásután az öreg padron 'Ntoni szájából, amikor megtudja, hogy unokáját, 'Ntonit egy csempészvállalkozásban való részvétel miatt letartóztatták.

A regényben olvasható felkiáltások, szitkok, fohászok stb. formai és tartalmi elemei egyaránt jól tükrözik az emberi temperamentum sokféleségét, az emberi viszonylatok bonyolultságát, a jellemek változatosságát - a kis halászfalu lakóinak indulatait, tudatvilágát. Ezek is lényeges részei azoknak a realista nyelvi eszközöknek, amelyekkel Verga oly mesterien tud bánni.

1/ I Malavoglia, 177.
 2/ I Malavoglia, 96.
 3/ I Malavoglia, 248.
 4/ I Malavoglia, 250.
 5/ I Malavoglia, 103.
 6/ I Malavoglia, 109.
 7/ I Malavoglia, 244.

Az egyszerű emberek beszédében – különösen érzelmileg fűtöttebb helyzetekben – elég gyakoriak az ismétlések. Az ismétlések általában nyomósító értékűek. A szicíliai /és általában a déli/ népnyelv különösen kedveli az ismétlő mondatszerkesztést. Rendszerint az állítmányt ismétlik meg a mondat végén. Az I Malavoglia-ban több példát találhatunk az ismétlésre:

Egy alkalommal az uzsorás Crocifisso így nyilatkozik az állam embereiről:

"Questi qui mi piacciono!...questi qui che stanno a guardia della roba dei galantuomini mi piacciono!"^{1/}

Egészen más a véleménye róluk Turi Zuppidunak:

"– Io dico quel che hai detto tu, che ci levano la camicia di dosso, ci levano!"^{2/}

Amikor Mena Alfio Moscatól megtudja, hogy Brasi Cipollát szánják neki férjül, a lány így kiált fel:

"Non è vero, non è vero..."^{3/}

Valamennyi előbb idézett mondat a regény szereplőinek szájából hangzik el, de arra is találunk példát, hogy az író közvetlenül is él az ismétlésben rejlő stílus-hatások kiaknázásának lehetőségével. Verga stílusa ebben a vonatkozásban is alkalmazkodik regénye hőseinek érzés- és gondolatvilágához. Verga szól, de szinte közvetlenül a Bastianazzot gyászoló Maruzza és padron 'Ntoni fájdal-

1/ I Malavoglia, 32.

2/ I Malavoglia, 46.

3/ I Malavoglia, 53.

mát érezzük a következő sorokban:

"Maruzza allora, seduta ai piedi del letto,..., si metteva a piangere più forte,..., e padron 'Ntoni la guardava e la guardava, scrollando il capo, a non sapeva che dire..."^{1/}

Ugyancsak leíró részben fordul elő egy ige ismétlése:

"...si udiva il rumore di qualche carro che passava nel buio,..., e andava pel mondo il quale è tanto grande che se uno potesse camminare e camminare sempre, giorno e notte, non arriverebbe mai..."^{2/}

Ritka, de érdekes színfoltjai a regénynek a szójátékok és a szójáték-szerű fordulatok:

Zuppidda megvetéssel és gunnyal nyilatkozik a falu vezetőiről, akik szurokadó bevezetését tervezik: "Ora vogliamo fargli la festa a tutte coteste teste di pesce della malannata."^{3/}

Padron 'Ntoni egyik közmondása: "Buon tempo e mal tempo non dura tutto il tempo."^{4/} Itt a szójáték alapja a "tempo" főnév némileg más-más jelentése.

Két világlátott, megtollasodott legényről ezt olvashatjuk:

"spendevano e spandevano all'osteria..."^{5/}

Ezzel a kifejezéssel később is találkozhatunk:

"La Vespa era sempre a spendere e spandere..."^{6/}

-
- 1/ I Malavoglia, 47.
  - 2/ I Malavoglia, 34.
  - 3/ I Malavoglia, 88.
  - 4/ I Malavoglia, 142.
  - 5/ I Malavoglia, 173.
  - 6/ I Malavoglia, 215.

Verga más verista műveiben is szívesen használ közmondásokat, de az "I Malavoglia"-ban különösen sok a közmondás. Ezek a közmondások - gyakori előfordulásuk ellenére - sohasem válnak unalmassá, mert fontos, eleven funkciójuk van: hozzásegítik az olvasót az egyes szereplők jellemvonásainak alaposabb megismeréséhez. A közmondások jellegzetes nyelvi kifejezői Verga írói művészetének. Vizsgáljuk meg ezeknek a közmondásoknak néhány figyelemre méltó csoportját.

A regény szereplői közül különösen az öreg padron 'Ntoni idéz gyakran közmondásokat. Az általa hangoztatott közmondások alapján szinte teljes jellemrajzot állíthatnánk össze az öreg családfőről. Verga már a regény első oldalain hangsúlyozottan kiemeli, hogy padron 'Ntoni nagyon sok bölcs megállapítást és közmondást tanult a régiektől: "Padron 'Ntoni sapeva anche certi motti e proverbi che aveva sentito dagli antichi: "Perchè il motto degli antichi mai menti": - "Senza pilota barca non cammina" - "Per far da papa bisogna saper far da sagrestano" - oppure - "Fa' il mestiere che sai, che se non arricchisci camperai" - "Contentati di quel che t'ha fatto tuo padre; se non altro non sarai un birbante" ed altre sentenze giudiziose."^{1/}

Már az itt idézett közmondások, szentenciák is sokat elárulnak padron 'Ntoni életfelfogásáról, hagyománytiszteletéről. A későbbiek során egyre teljesebbé válik ennek a becsületes, dolgos, családjáért minden nehézséggel szembenező, kemény fából faragott öreg halásznak az általa idézett közmondásokban tükröződő képe. Számára ezek a köz-

---

1/ I Malavoglia, 10.

mondások nem bölcs szavak csupán, hanem olyan tiszteletre méltó elvek megfogalmazásai, amelyekhez egész életében hű maradt, és ezt minden cselekedetével igazolta.

A padron 'Ntoni szájából elhangzó közmondások egy része a család iránt érzett felelősségérzetét fejezi ki: "Chi ha carico di casa non può dormire quando vuole"^{1/}, "Chi comanda ha da dar conto"^{1/}. Unokáit is dolgos életre, becsületességre neveli; mikor leányunokáját, Menát mint a szorgalom mintaképét dicsérik, az öreg joggal hivatkozik erre a mondásra: "La ragazza com'è educata, e la stoppa com'è filata."^{2/} Fiuunokáját, a lázadozó, kocsmába járó 'Ntonit tele aggodalommal, sirva óvja a rossz társaságtól: "Una mela fradicia guasta tutte le altre"^{3/}, és mindjárt hozzátesz egy, a halászeletből vett szimbolikus jelentőségű figyelmeztetést: "Per un pescatore si perde la barca"^{3/}. Ugyancsak 'Ntoninak szóló intések: "Chi va col lupo, al-lupa"^{4/} és "chi pratica con zoppi all'anno zoppica"^{4/}, valamint: "Chi cambia la vecchia per la nuova, peggio trova."^{5/}

Padron 'Ntoni az uzsorás Crocifissoval szemben fennálló adóssága súlyosabb következményeitől a formai jog szerint könnyen megszabadulhatna, de ő kijelenti, hogy az adósságot ki kell fizetni, róluk seki ne mondhasa azt, hogy "il galantuomo come impoverisce diventa birbante."^{6/}

Foglalkozásából következik, hogy igen sok közmondást emleget a tengerrel, a halászattal, az időjárással

-
- 1/ I Malavoglia, 11.
  - 2/ I Malavoglia, 23.
  - 3/ I Malavoglia, 208.
  - 4/ I Malavoglia, 210.
  - 5/ I Malavoglia, 178-179.
  - 6/ I Malavoglia, 51.

kapcsolatban: "Mare amaro!"^{1/}; "Scirocco chiaro e tramontana scura, mettiti in mare senza paura";^{2/} "Quando il sole si corica insaccato si aspetta il vento di ponente."^{3/} Ilyen típusu mondásokból olykor hármát-négyet is mond egyszerre: "Mare bianco, scirocco in campo"^{4/}, "mare crespo, vento fresco"^{4/}; "Quando la luna è rossa fa vento, quando è chiara vuol dir sereno; quando è pallida, pioverà";^{4/} "Acqua di cielo, e sardelle alle reti!"^{4/} A nehéz helyzetben való helytállás erkölcsi értékére is a hajózás köréből vett közmondással hívja fel 'Ntoni figyelmét: "Il buon pilota si conosce alle burrasche."^{5/}

Az otthonhoz, a családdhoz való ragaszkodást fejezi ki padron 'Ntoni közmondásainak másik csoportja: "Casa mia, madre mia"^{6/}; "ad ogni uccello il suo nido è bello"^{7/}; "Beato chi muore nel proprio letto"^{7/}; "La casa ti abbraccia e ti bacia".^{8/} A néplélek őszinte érzésvilága, meleg liraisága nyilatkozik meg ezekben a nyelvileg is kristályos tisztasággal és szépséggel megfogalmazott közmondásokban.

Padron 'Ntoni életbölcsessége, tapasztaltsága tükröződik a következő közmondásokban: "Carcere, malattie e necessità, si conosce l'amistà"^{5/}; "Buon tempo e mal tempo non dura tutto il tempo"^{9/}; "Più ricco è in terra chi meno desidera";^{10/} "Meglio contentarsi che lamentarsi."^{10/}

-
- 1/ I Malavoglia, 34.
  - 2/ I Malavoglia, 17.
  - 3/ I Malavoglia, 20.
  - 4/ I Malavoglia, 143.
  - 5/ I Malavoglia, 141.
  - 6/ I Malavoglia, 87.
  - 7/ I Malavoglia, 166.
  - 8/ I Malavoglia, 169.
  - 9/ I Malavoglia, 142.
  - 10/ I Malavoglia, 177.

A regény utolsó fejezetében ez a hajdan erőteljes öregember testben-lélekben megrokkanna, a halált várva közmondások útján fejezi ki keserűségét: "Ad albero caduto accetta! accetta!"^{1/} - "A cavallo magro, mosche."^{1/} Nyugtalanul jár-kel egész nap a faluban; ezt is közmondásokkal tudja indokolni: "la fame fa uscire il lupo dal bosco"^{1/}, "cane affamato non teme bastone".^{1/} Amikor arról panaszkodik, hogy a halál nem akar érte jönni, ezt így fejezi ki: "lo sfortunato ha i giorni lunghi."^{1/}

Lényegében padron 'Ntoniéhoz hasonló gondolkodásmódot, életfelfogást tükröznek azok a közmondások, amelyekre menye, Longa és unokája, Mena hivatkozik. A magukat illető lányokról Longa ezt a közmondást idézi: "A donna alla finestra non far festa."^{2/} Amikor Fortunato Cipolla megjegyzi, hogy Menát ideje lenne már férjhez adni, Longa így válaszol: "Matrimoni e vescovadi dal cielo sono destinati."^{3/} Fiát, a jobb életre vágyó 'Ntonit így figyelmezteti arra, hogy mindkinek megvan a maga keresztje: "Ogni buco ha il suo chiodo, chi l'ha vecchio e chi l'ha nuovo!"^{4/} Mena egy alkalommal, amikor 'Ntoniban újra felmerült az a gondolat, hogy szülőfaluját elhagyva próbál szerencsét, megjegyzi: "Beato quell'uccello, che fa il nido al suo paesello."/Jellemző, hogy erre padron 'Ntoni azonnal helyesel: "Brava Sant'Agata!...Questo si chiama parlare con giudizio."/^{5/}

A sorsával elégedetlen 'Ntoni egészen más típusu

-
- 1/ I Malavoglia, 255.
 2/ I Malavoglia, 23.
 3/ I Malavoglia, 112.
 4/ I Malavoglia, 181.
 5/ I Malavoglia, 176.

közmondásokat érez magáénak. Elkecseregetten mondja: "Chi cade nell'acqua è forza che si bagna."^{1/} De ő segíteni akar magán és hozzátartozóin; ezt éppen egy közmondásra hivatkozva fejezi ki: "aiutati che t'aiuto."^{2/}

Mig padron 'Ntoni közmondásai egy komolyan vett, becsületes, munkás élet tetteikkel is igazolt alapelveinek tekinthetők, az uzsorás Crocifisso, a hozzá hasonló gondolkodású Vespa, a gazdag Fortunato Cipolla, az ügyeskedő, haszonleső Piedipapera által hangoztatott közmondások ezeknek az embereknek a kapzsiságát, képmutatását, a vagyon, a pénz minden más fölé helyezését tükrözik. Az ő számukra a közmondások arra valók, hogy velük próbálják leplezni vagy igazolni nem éppen tiszteletre méltó tetteiket, vágyaikat: "coll'interesse non c'è amicizia"^{3/}/Crocifisso/; "Quel che è di patto non è d'inganno"^{4/}/Crocifisso/; "Al giorno che promise si conosce il buon pagatore"^{4/}/Crocifisso/; "Augura bene al tuo vicino, ch'è qualche cosa te ne viene"^{5/}/Crocifisso/; "Chi fa credenza senza pegno, perde l'amico, la roba e l'ingegno"^{6/}/Vespa/; "Chi ha roba in mare non ha nulla."^{7/}/Vespa/. Amikor a magatehetetlen padron 'Ntonit Alfio Mosca szekerén kórházba szállították, Fortunato Cipolla közömbösen idézte az ismert közmondást: "Necessità abbassa nobiltà."^{8/} Piedipapera Alfio Mosca és Mena szerelmével kapcsolatban idéz

---

1/ I Malavoglia, 139.

2/ I Malavoglia, 188.

3/ I Malavoglia, 42.

4/ I Malavoglia, 43.

5/ I Malavoglia, 61.

6/ I Malavoglia, 38.

7/ I Malavoglia, 150.

8/ I Malavoglia, 265.

egy közmondást: "Amare la vicina è un gran vantaggio, si vede spesso e non si fa viaggio."^{1/} Jellemző rá, hogy ebben a liraian szép szerelemben a kedvező körülmények praktikus, "hasznos" voltát hangsúlyozza. Amikor a Malavoglia család a "naspolyafás ház" után a Provvidenzát is kénytelen eladni, Piedipapera illő közvetítői díj ellenében igyekszik napszámosoknak elszegődtetni az öreg padron 'Ntonit és annak unokáját, Alessit. Egy közmondással sommázza, milyen előnyös napszámosok lesznek együtt: "Forza di giovane e consiglio di vecchio."^{2/}

Olykor don Franco, a patikus, don Silvestro, a jegyző és Scipioni ügyvéd is közmondásokhoz folyamodik. Az ő szájukból a nép évszázados bölcsességét megfogalmazó közmondások vagy a guny fegyverei beszélő partnerükkel szemben – mint például don Silvestro cinikus megjegyzése a vele vitázó Rosolinának: "chi ha bocca mangia, e chi non mangia se ne muore"^{3/}; vagy politikai felfogásuk igazolására valók: "Il pesce puzza dalla testa"^{4/}/don Franco/. Éles fényt vetnek a nagyképű és gátlástalan Scipioni ügyvéd jellemére az általa idézett közmondások alkalmazásának körülményei. A hozzá forduló, adóssága ügyében becsületes megoldást kereső padron 'Ntoninak tapintatlanul ezt mondja: "chi è minchione se ne sta a casa", majd mindjárt utána: "Guai a chi casca per chiamare aiuto!"^{5/} A 'Ntoni bűnügyét vizsgáló birói tárgyaláson Scipioni szintén közmon-

---

1/ I Malavoglia, 109.

2/ I Malavoglia, 194.

3/ I Malavoglia, 162.

4/ I Malavoglia, 207.

5/ I Malavoglia, 130.

dásokat idéz: "Alla casa del povero ognuno ha ragione" és "La forza è fatta pel disgraziato".^{1/} Célja ezekkel egyszerűen a hatáskeltés.

Sok más regényalak által idézett közmondást említhetnénk még meg, de az eddig elmondottakból is nyilvánvaló, hogy a regényben előforduló közmondásoknak fontos szerepük van a különféle társadalmi rétegekhez tartozó és más-más erkölcsi felfogást képviselő szereplők jellemzésének árnyaltabbá tételében. Ugyanakkor azt is ki kell emelni, hogy a közmondások a maguk jellegzetes ritmikájával, nem ritkán rimeikkel, olykor a bennük fellelhető alliterációkkal változatosabbá, színesebbé teszik a regény stílusát.

Verga nemcsak a szereplők szájába ad közmondásokat, többször maga is hivatkozik közmondásokra a regény leíró, elbeszélő részeiben: "...si suol dire „donna di telaio, gallina di pollaio, e triglia di gennaio,”^{2/}; "il proverbio dice: „triste quella casa dove ci è la visita pel marito!,”^{3/}; "il proverbio dice: „Nè visita di morto senza riso, nè sposalizio senza pianto.”^{4/} De ezeknél sokkal lényegesebb a közmondásoknak a regényalakokat jellemző szerepe. Kitűnően emeli ezt ki Luigi Russo: "Il Verga...è un artista-poeta, che fa nascere anche il proverbio, quello che può essere la più trita e conclusa delle formule, dall'animo e dalla fantasia dei protagonisti, come musica interna di dolcezze e tristezze religiose, o interna satira e sarcasmo di ipocrisie umane e di ottuse pigrizie, da poeta poetante e non da arguto raccogli-tore di curiosità popolarresche."^{5/}

1/ I Malavoglia, 251.

2/ I Malavoglia, 10.

3/ I Malavoglia, 44.

4/ I Malavoglia, 46.

5/ Luigi Russo: Giovanni Verga, Bari, 1941. Lingua di Verga c. fej.

A hangtan körébe eső jelenségeket vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a regényben igen gyakori az "uo" diftongus meghagyása hangsúlytalan szótagokban is. Különösen a "sonare" /"suonare"/ igénél figyelhető meg, hogy Verga szívesen alkalmazza a diftongizált változatokat hangsúlytalan helyzetekben, amikor a hagyományos nyelvtan a redukált alakokat ajánlja: "suonava l'angelus"^{1/}; "mastro Cirino ha un bel suonare la messa"^{2/}; "la bambina...udendo suonar l'organo, si mise a galloriare."^{3/}

De más igéknél is hasonlóan jár el az író: "Lo zio Crocifisso...intuonava le strofette..."^{4/}; "...muoveva le labbra senza parlare."^{5/}

A "giocare" ige különféle alakjaiban már némi változatosság tapasztalható a diftongus alkalmazása, illetőleg redukálása terén, bár a diftongizált alakok túlsúlyban vannak hangsúlytalan szótagokban is. Figyeljük meg a következő példákat: "ci giuocherò la camicia..."^{6/}; "I bambini giocavano ai nòcciolì..."^{7/}; "Tu vattene, se non hai nòcciolì per giuocare."^{7/}; "Ci giuochersi tutt'e due questi occhi!"^{8/}

A főneveknél is találhatunk hasonló ingadozásokat az "uo" diftongus alkalmazásában: "cetriuolì"^{9/}, viszont: "quel cetriolo di 'Ntoni",^{10/} de sokkal sűrűbben fordulnak elő a diftongizált változatok: "famigliuola"^{11/}; "figliuolo"^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 30.
  - 2/ I Malavoglia, 36.
  - 3/ I Malavoglia, 44.
  - 4/ I Malavoglia, 39.
  - 5/ I Malavoglia, 255.
  - 6/ I Malavoglia, 34.
  - 7/ I Malavoglia, 73.
  - 8/ I Malavoglia, 103.
  - 9/ I Malavoglia, 14.
  - 10/ I Malavoglia, 105.
  - 11/ I Malavoglia, 9.
  - 12/ I Malavoglia, 10.

Érdekes a "cuore" és az "uovo" főnevek megfigyelése ilyen szempontból. A regény IV. fejezetének egyik mondatában redukált alakban szerepel mindkét főnév: "Gli amici portavano qualche cosa, com'è l'uso, pasta, ova, vino e ogni ben di Dio, che ci avrebbe voluto il cor contento per mangiarsi tutto..."^{1/}, de már néhány sorral később ezt találjuk: "La Mena...si sentiva il cuore che gli sbatteva..."^{2/} A regény egészét tekintve is sokkal gyakrabban fordulnak elő a diftongizált alakok. Az egyik szereplőt, Annát például mindenki "Cuor contento"-nak hívja. A XI. fejezetben a sorsa ellen lázadozó, faluját elhagyni készülő 'Ntoni és a családtagok érzelmileg erősen fűtött beszélgetésében gyakran fordul elő a "cuore" szó, és mindig "-uo-"val: "una cosa da rompere il cuore"^{3/}; "...sua madre, poveretta, l'accarezzava sulle spalle,...guardandolo fiso per leggergli dentro e toccargli il cuore."^{4/}; "il vecchio...si sentiva il cuore sulle labbra..."^{4/}; "...il cuore ce l'aveva buono..."^{5/}; "Il cuore si stanca anche lui."^{6/}

Az "uovo" is gyakrabban fordul elő diftongizált alakban: "Maruzza la Longa...andava sempre di qua e di là, ...che pareva una gallina quando sta per far l'uovo"^{7/}; "...cercano il pelo nell'uovo."^{8/} Többes számban az "ova" alak a gyakoribb.^{9/}

-
- 1/ I Malavoglia, 44.
 2/ I Malavoglia, 45.
 3/ I Malavoglia, 176.
 4/ I Malavoglia, 177.
 5/ I Malavoglia, 179.
 6/ I Malavoglia, 180.
 7/ I Malavoglia, 34.
 8/ I Malavoglia, 213.
 9/ I Malavoglia, 44, 165, 169, 183.

Az olasz nyelvben igen gyakori a szóvégi magánhangzó kiesése /*elisione*/ a rákövetkező, magánhangzóval kezdődő szó előtt. Az ilyen hangkivetések regényünkben is igen nagy számban és változatosságban fordulnak elő. A különféle változatok részletes vizsgálata helyett az alábbiakban csupán egy-két feltűnőbb jelenségre kívánunk rámutatni.

A hivatalos nyelvtanok például egyáltalán nem ajánlják a nőnemű dativo szerepét betöltő "le" névmás magánhangzójának kivetését, a regényben viszont nem egy példát találunk rá, igaz, hogy "e"-vel kezdődő szavak előtt: "Alla Longa l'era parso rubato a lei quel saluto..."^{1/}; "...l'era morto il marito..."^{2/}

Visszont az is előfordul, hogy a feltételek megléte ellenére nincs hangkivetés: "...per dare una occhiata verso il mare..."^{3/} Ez a jelenség a mai nyelvben is egyre gyakrabban fordul elő.

Mivel az olasz kiejtésben a "h" nem hangzik, a "h"-val kezdődő szó előtt is előfordulhat *elisione*. Igen érdekes esetét találjuk ennek a VI. fejezetben. Longa először így kérdez valamit padron 'Ntonitól: "- Ma cosa ha detto?"^{4/} Amikor nem kap részletes választ, így ismétli meg kérdését: "- Ma infine cos'ha detto di fare?"^{4/} A második kérdésben alkalmazott *elisione* jól érzékelteti a türelmetlen ember zaklatott, ösztönösen rövidezségre törekvő beszédmódját.

1/ I Malavoglia, 12.

2/ I Malavoglia, 24.

3/ I Malavoglia, 40.

4/ I Malavoglia, 76.

Ugyancsak igen gyakran és sokféle megjelenési formában fordul elő a regényben az olasz nyelv másik jellegzetes hangtani jelensége, a csonkulás /troncamento/. A jóhangzás, a közlés gördülékenyebbé tétele, az egyes szavak közötti szorosabb logikai kapcsolatok érzékeltetése, máskor a beszéd érzelmi fűtöttsége vagy ritmikai szempontok indokolják alkalmazását.

A troncamento alkalmazása, illetőleg mellőzése olykor egy mondat ugyanazon szavánál igen hatékony kifejezési eszközzé válik. Figyeljük meg padron 'Ntoni alább idézett szavait:

"...ed io che son vecchio sono ancora qua."^{1/}

Itt a "sono" kétféle formája egyrészt alkalmas az egyhanguság elkerülésére, másrészt a teljes alaku "sono" tartalmilag is hangsúlyozottabb: a "son" itt egyszerű kopula-ige, a "sono" önálló jelentéssel bíró állítmány.

Gyakran találkozhatunk troncamentoval az imperativo egyes második személyében a "tenere" igénél: "...tien-mi la matassa"^{2/}; "Tienti forte!"^{3/}; "Tienti fermo!"^{4/}

Nemcsak igéknél, de egyéb szófajoknál is bőven akad példa csonkult alakokra, emeltebb hangon tett közlésekben, felkiáltásokban különösen:

"Orbè, se la gnà Maruzza ci mette la mano..."^{5/};
"Bè! che novità!"^{6/}

Nem ritka az u.n. rendhagyó, apostrofoval is jelezett troncamento: "a mo' d'esempio"^{7/}; "con que' guanti!"^{8/}

- 1/ I Malavoglia, 51.
- 2/ I Malavoglia, 134.
- 3/ I Malavoglia, 145.
- 4/ I Malavoglia, 146.
- 5/ I Malavoglia, 77.
- 6/ I Malavoglia, 177.
- 7/ I Malavoglia, 95, 150.
- 8/ I Malavoglia, 48.

Ugyanaz a fogalom más-más formában olvasható a regénynek ugyanazon az oldalán: az elsőt Mena mondja, a másik - a szabályosabb - az író közlése:

"Che ci vai tu alla città, per la festa de'morti?"^{1/}

"E tacquero entrambe, pensando alla festa dei Morti..."^{1/}

A "bello" és a "grande" csonkulása "s impura" előtt is előfordul: "Betta aveva un bel sgridarlo..."^{2/}; "Avete un bel strillare..."^{3/}; "Nel paese era un gran squallore."^{4/}

Finom stilusárnyalatokat fejez ki Verga ugyanannak a kifejezésnek egyetlen bekezdésen belül teljes és csonkult alakban való használatával:

Az Alfio szerelmes Menáról az említett bekezdés elején ezt írja Verga:

"La ragazza era tutta intenta a quello che diceva compare Alfio..."^{5/} Egy-két sorral lejjebb Alfio egyik közlését az író így zárja le: "...osservò compar Alfio."^{5/}

Mindjárt ezután Mena ezekkel a szavakkal fordul Alfiohoz:

"Sapete, compare Alfio,..."^{5/} - tehát Mena számára Alfio következetesen "compare Alfio". Így - teljes alakban - komolyabban, "rangosabban" hangzik, mint a szokványos troncamentoval.

Ugyancsak árnylati különbséget észlelhetünk /szintén egyetlen bekezdésen belül/ az általános jellegű "far quattrini"^{6/} és egy meghatározott összegre vonatkozó "fare

1/ I Malavoglia, 28.

2/ I Malavoglia, 95.

3/ I Malavoglia, 110.

4/ I Malavoglia, 186.

5/ I Malavoglia, 59.

6/ I Malavoglia, 69.

quarant'onze"^{1/} között.

Az "a" viszonzó és az "e" kötőszó "ad" és "ed" alakjának magánhangzóval kezdődő szavak előtt való gyakori alkalmazásán /allungamento/ kívül az u.n. "i eufonico"-t is sűrűn használja Verga az "s impura"-val kezdődő szavak előtt: "per ischerzo"^{2/}; "in istato"^{3/}; "per isbaglio".^{4/}

Nem ritka a másik jellegzetes hangtani jelenség, a bizonyos kapcsolatokban a helyesírásban is tükröződő mássalhangzónyújtás sem /rafforzamento/: "dapprincipio"^{5/}; sőt nemegyszer figyelemre méltó kifejezési eszközzé is válik. Erre igen jó példát találunk a regény hetedik fejezetében. A nyelves Barbara így szól 'Ntonihoz:

"- Chissà quante ce ne avete in testa, delle belle ragazze..."^{6/}

A gyorsan pergő beszélgetés során megnyújtott "s" a "Chissà..." kifejezésben alig valamivel később a szelid, megfontolt Alfio Mosca száján már így hangzik: "chi sa quante cose succederanno..."^{7/} - tehát rafforzamento nélkül. Az író ilyen finom hangtani különbségtétellel is jellemezni tudja az egyes szereplőket és az éppen megjelenített szituációt.

A hangtani jelenségek rövid áttekintése alapján megállapíthatjuk, hogy Verga tudatosan, nagy műgonddal és biztos művészi érzéssel aknázza ki a legszerényebbnek tűnő nyelvi lehetőségeket is.

- 1/ I Malavoglia, 69.
- 2/ I Malavoglia, 36.
- 3/ I Malavoglia, 55.
- 4/ I Malavoglia, 91.
- 5/ I Malavoglia, 77, 124.
- 6/ I Malavoglia, 81.
- 7/ I Malavoglia, 83.

Érdemes röviden megemlíteni néhány főnév és ige különféle változatainak használatát. A változatok részben hangtani, részben alaktani jellegűek.

Igen gyakran fordul elő a regényben az "orecchio" főnév.^{1/} Egyes számban csupán egyetlen helyen találkozunk "orecchia" alakkal: "Ti ha mezzo strappata quest'orecchia!"^{2/} - mondja Zuppiddu mester 'Ntoninak. Az "orecchio" alak előnyben részesítése teljesen a mai nyelvhasználat irányába mutat, viszont többes számban a regényben szinte kizárólag az "orecchie" alak használatos^{3/}, szemben az "orecchi" javára kialakult gyakorlattal.

A "denaro" /danaro/ főnév többnyire többes számban fordul elő a regényben. A "denari" alak dominál^{4/}, de néhányszor a "danari" is előfordul^{5/}, mégpedig úgy is, hogy ugyanazok a szereplők egyszer az egyik, máskor a másik alakot használják: Piedipapera: "danari"^{6/}, "denari"^{7/}; padron 'Ntoni: "denari"^{8/}, "danari"^{9/}. Az író tehát elfogadja azt a tényt, hogy ugyanaz a szó az élő nyelvhasználatban minden jelentésmegkülönböztetés nélkül több változatban is használatos.

A "pomodoro" főnév többes száma - szintén minden árnyalati jelentésmegkülönböztetés nélkül - az író által elbeszélt részleteknél is egyszer "pomodoro", máskor "pomidori" alakban olvasható ugyanazon az oldalon.^{10/}

A "lacrima" szó "lagrima" változata ma ritkábban használatos, de a regényben /többes számban/ a "lagrime"^{11/}

-
- 1/ I Malavoglia, 55, 62, 63, 80, 222, 226, 250.
  - 2/ I Malavoglia, 99.
  - 3/ I Malavoglia, 29, 49, 52, 54, 93, 101, 156, 159, 172 stb.
  - 4/ I Malavoglia, 67, 71, 72, 74, 254, 255, 256, 257, 260 stb.
  - 5/ I Malavoglia, 65, 80, 86.
  - 6/ I Malavoglia, 65.
  - 7/ I Malavoglia, 74.
  - 8/ I Malavoglia, 72.
  - 9/ I Malavoglia, 80, 86.
  - 10/ I Malavoglia, 161.
  - 11/ I Malavoglia, 177, 179, 180, 193, 208, 267, 271, 274.

az általános, a "lacrime" - ha nem tévedünk - egyetlen-egyszer^{1/} fordul elő. Melléknévi alakban is a "g"-s változatot használja Verga: "occhi lagrimosi".^{2/}

Az "amicizia" főnévnek előfordul az elavult "amistà" változata egy kétszer is idézett közmondásban /először padron Fortunato, másodszor padron 'Ntoni idézi/: "Carcere, malattie e necessità, si conosce l'amistà".^{3/} Közmondásokban, szólásokban gyakran élnek tovább egyébként már elavult szóalakok.

Az igék alakváltozatai közül hadd említsük meg a két leggyakoribbat: a "questionare - quistionare" és az "uscire - escire" alakpárokat. Az előbbiek közül a népies "quistionare"^{4/} fordul elő gyakrabban, a "questionare" mindössze kétszer.^{5/}

Az "uscire - escire" alakpárok közül Verga az "escire" alakot^{6/} sokkal többször használja a ma már általánosan elterjedt "uscire" helyett. Az "escire" alak régi-es, közelebb áll az eredeti latin "exire" alakhoz. Verga az "escire"-t veszi alapul a legkülönbözőbb időkben és módokban és igeneveknél különösen az összetett "riescire" igénél: "riescire"^{7/}, "riescito"^{8/}, "riescirono"^{9/}, "fosse riescita"^{10/}, "esciamo"^{11/}, "riescisse"^{12/}, - de azért az "uscire" is előfordul^{13/} önállóan és összetételben is: "era riuscito".^{14/}

- 1/ I Malavoglia, 251.
- 2/ I Malavoglia, 190.
- 3/ I Malavoglia, 65 és 141.
- 4/ I Malavoglia, 21, 240, 263, 268.
- 5/ I Malavoglia, 20, 274.
- 6/ I Malavoglia, 98, 237.
- 7/ I Malavoglia, 94.
- 8/ I Malavoglia, 240.
- 9/ I Malavoglia, 148.
- 10/ I Malavoglia, 165.
- 11/ I Malavoglia, 238.
- 12/ I Malavoglia, 258.
- 13/ I Malavoglia, 185, 187.
- 14/ I Malavoglia, 194.

Az "andare" ige az indicativo presente egyes szám első személyében a szokottabb "vado" mellett olykor "vo" alakban is előfordul: "Ora vo a portarle qualche cosa, e allora se ne andrà."^{1/} Futuroban találkozunk az "andare" ige hangkiesés nélküli formájával is: "Noi ci anderemo, se il negozio dei lupini va bene; l'ha detto il nonno."^{2/}

Akad arra is példa, hogy a visszaható névmás az ige ragozott alakja után, vele egybeírva áll: "...don Franco spingevasi sino ad accendere mezz'ora ed anche un'ora di candela..."^{3/} Ez olykor a mai nyelvben is előfordul.

Az indicativo imperfettonál is megfigyelhetünk néhány alakváltozatot. A regényben olykor előtűnik néhány régiesen képezett alak. Az egyes szám első személyében például többször találunk "-a"-ra végződő formákat: "Ve l'aveva detto io!"^{4/}; "Io lo sapeva..."^{5/}; "...io li aveva messi in una Banca..."^{6/}; "...io era più giovane di te, e non aveva paura."^{7/} Olykor az imperfettora jellemző "v" kiesik: "Anche padron 'Ntoni avea tentato d'andarci..."^{8/} Jóval gyakoribbak azonban a mai nyelvhasználatnak megfelelő alakok: "...ero più giovane e forte"^{9/}; "Io ne avevo una..."^{10/}; "Maruzza...nella testa ci aveva un pensiero fisso..."^{11/} Az idézett régies és újabb formák egyaránt előfordulnak a regény öreg és fiatal szereplőinek és az írónak a megnyilatkozásaiban, sőt ugyanazok a szereplők is egyszer a régies, máskor az újabb alakot használják. A regény tehát jól tükrözi az átmenet állapotát is.

-
- 1/ I Malavoglia, 52.
  - 2/ I Malavoglia, 28.
  - 3/ I Malavoglia, 21.
  - 4/ I Malavoglia, 102.
  - 5/ I Malavoglia, 138.
  - 6/ I Malavoglia, 162.
  - 7/ I Malavoglia, 179.
  - 8/ I Malavoglia, 248.
  - 9/ I Malavoglia, 160.
  - 10/ I Malavoglia, 66.
  - 11/ I Malavoglia, 51.

A helyesírás és a tipográfiai eszközök alkalmazása terén is érdekes megfigyeléseket tehetünk az I Malavoglia olvasása közben.

A nagy kezdőbetűket Verga általában a ma is érvényes szabályoknak megfelelően használja. Néhány különlegesebb ~~eset~~tel azonban érdemes külön is foglalkozni. Igen gyakran fordulnak elő a regényben vallási vonatkozású fogalmak. Regénye hőseinek vallásos szemléletét sokszor fejezi ki Verga azzal, hogy a vallás köréből vett szavakat nagy kezdőbetűvel írja. Így nagy kezdőbetűvel találjuk Krisztus keresztje olasz megfelelőjét ebben a mondatban: "Mastro Cirino...il vino per la messa lo comperava di quello che aveva bevuto sulla Croce Gesù Crocifisso..."^{1/}

Hasonlítsuk össze a nagy és kis kezdőbetű használatának körülményeit ugyanannál a szónál az alábbi mondatokban:

"Maruzza...pareva la Madonna Addolorata..."^{2/}

"Per la madonna! - esclamarono quelli che stavano a vedere..."^{3/}

Az első esetben a férjét és fiát gyászoló Maruzza alakját körülvevő részvét és tisztelet érzésének kifejezéseként, a másik mondatban a falu legényeinek verekedését kísérő nyers felkiáltás elemeként látjuk azt a szót, amely lényegében ugyanazt a bibliai alakot jelenti. A kezdőbetűk variálása egyazon szónál jól érzékelteti az érzelmi tartalom különbségét.

1/ I Malavoglia, 30.

2/ I Malavoglia, 47.

3/ I Malavoglia, 64.

Hasonló jellegű különbségtételt fejez ki a katolikus vallásgyakorlatban a haldoklóknak kiszolgáltatott szentség nevének őlaszul: viatico/ különböző írásmódja az alábbi mondatokban:

"...tutte le vicine...accorrevano a vedere il Viat
tico che andava dai Malavoglia..."^{1/} - itt a jámbor szomszéd-
asszonyokban meglévő vallásos tisztelet érződik, viszont
néhány sorral lejjebb a presztízisére kényes orvos már így
fakad ki: "Chi è andato a chiamare il viatico?"^{1/}

További példák a regény egyazon bekezdéséből:

A gyámoltalan polgármesterről, Croce Giufàról /és
az őt tisztségében meghagyókról/ a patikus megvetően így
nyilatkozik: "Con gente come questa cosa volete fare? e
si contenteranno di mastro Croce Giufà, perchè il sindaco
è stato sempre lui..."^{2/} Maga Giufà Croce már így beszél:
"Il Sindaco son io, caspitina!"^{2/}

Igen jellemző az is, hogy a regényben különösen
padron 'Ntoni számára oly sokat jelentő "naspolyafás ház"
/la casa del nespolo/ mindenütt kis kezdőbetűvel - nespo-
lo - szerepel. Ám amikor a nagy tengeri viharban súlyosan
megsérült padron 'Ntoni - már a naspolyafás ház elvesztése
után - szinte végrendeletképpen ezekkel a szavakkal for-
dul családjá tagjaihoz, nagy kezdőbetűvel találjuk: "...ri-
comprate la casa del Nespolo..."^{3/}

A nagy urnőt játszó patikusné a regényben szinte
mindenütt mint "la Signora" szerepel.

1/ I Malavoglia, 153.

2/ I Malavoglia, 170.

3/ I Malavoglia, 152.

A regény nyolcadik fejezetében 'Ntonit - nem éppen hizelgően - így titulálják: "quel cetriolo di 'Ntoni Malavoglia".^{1/} A következő fejezetben - amikor a Malavoglia család újbóli felemelkedésének a reményei ismét megghiusultak, és 'Ntonit mint kérőt is kikoszorúzták - a "cettriolo" /magyarul körülbelül a "tökfilkó"-nak felel meg/ jelzőt már szinte tulajdonnévként kapja meg 'Ntoni: "...temevano l'affare che ha fatto la Zuppidda con Cetriolo!"^{2/}

A különféle írásjeleket is igen differenciáltan alkalmazza Verga. Alaposan kihasználja a bennük rejlő lehetőségeket közölnivalójának minél árnyaltabb kifejezésére. Érdekes sajátosságokat figyelhetünk meg például a vesszőhasználat terén. Sűrűn találunk vesszőt olyan mondatok egyes szavai, kifejezései között, amelyeknek az író külön súlyt kíván adni. Példa lehet erre az alábbi mondat:

"Lo speciale teneva conversazione, sull'uscio della bottega, al fresco, col vicario, e qualchedun altro."^{3/}

A vessző figyelem-felhívó szerepének jellemző esete, hogy Aci Trezza jegyzője nevének és tisztségének első említése alkalmával "don Silvestro, il segretario"-t^{4/} olvashatunk /vesszővel/, a következő lapon ugyanez már vessző nélkül szerepel: "don Silvestro il segretario."^{5/}

Az "e" kötőszó előtt Verga igen gyakran használ vesszőt akkor is, ha nem mondatokat köt össze: "Così fu risoluto il negozio dei lupini, e il viaggio della Provvidenza..."^{6/}; "Gli uomini erano all'osteria, e nella bot-

---

1/ I Malavoglia, 105, 106.

2/ I Malavoglia, 137.

3/ I Malavoglia, 21.

4/ I Malavoglia, 10.

5/ I Malavoglia, 11.

6/ I Malavoglia, 16-17.

tega di Pizzuto..."^{1/}

Az "il quale" /"la quale"/, a "che" és az "o" előtt a vessző alkalmazása vagy elhagyása szintén igen gyakori - attól függően, hogy az író a felsorolt vonatkozó névmások, illetőleg kötőszók által egybefűzött mondat-elemek közül kíván-e valamelyiknek erősebb hangsúlyt adni. Illusztrálásul figyeljük meg ebből a szempontból az alábbi két mondatot /a regényben ezeket alig néhány sor választja el egymástól/:

"Padron Cipolla, il quale aveva scambiato qualche parola con padron 'Ntoni..., scrollava il capo..."^{2/}

"Tutti si voltarono verso Campana di legno il quale era venuto anche lui,..."^{2/}

Igen gyakori az idézőjelek használata. A regényben sok-sok közmondást találunk, valamennyit idézőjelben. Ugyanílyen írásjel emeli ki olykor az egyes szereplők ragadványneveit is /pl. "Sant'Agata"/^{3/}, bár ezeknél első előfordulásuk alkalmával a dőlt betűvel való szedés a gyakoribb. Egy-egy becézett alakban említett név után az író - zárójelbe téve - precízen közli a név "hivatalos" alakját is: "Mena /Filomena/", "Alessi /Alessio/", "Lia /Rosalia/"^{3/}

Sűrűn találkozhatunk gondolatjellel is. A közbeszurt mondatoknál való alkalmazásán tulmenően leginkább egy-egy bekezdés világosabb logikai tagolása érdekében használja az író.

Érdekes példákat találhatunk a felkiáltójel alkalmazására is. A regényben gyakran fordulnak elő felkiáltások.

1/ I Malavoglia, 35.

2/ I Malavoglia, 50.

3/ I Malavoglia, 10.

Ezek után természetesen megszokott dolog a felkiáltójel. Sokkal feltűnőbb, amikor az író által elbeszélte szövegben is előfordul, mint például a Malavoglia család tagjainak bemutatásakor: "Alessi /Alessio/ un moccioso tutto suo nonno colui!"^{1/} Jellemző példája ez annak, hogy az író mennyire bele tudja élni magát egy-egy szereplő - az idézett mondatban a nagyapa - érzésvilágába. Találunk példát kettős felkiáltójelre is: "- La Santuzza ci ha il miele in bocca!! - osservava comare Grazia Piedipapera."^{2/}

A nem évszámot jelölő számneveket Verga mindenütt betűvel írja ki, ahogyan az szépirodalmi műben általában szokásos. Annál szembetűnőbb, hogy a XII. fejezetben többször is számjegyeket használ: "25 onze", "12 tari", "30 onze".^{3/} Mindezekről Vanni Pizzuto, Rocco Spatu és Piedipapera beszélgetésében esik szó; a számjegyek éreztetik a téma egészen prózai, és a nevezettekre igen jellemző voltát.

A Verga által alkalmazott tipográfiai eszközök között különösen szembetűnő a dőlt betűvel való szedés. Az író nagy tudatossággal és következetességgel aknázza ki az ebben rejlő lehetőségeket a figyelem felkeltésére, egy-egy szó, kifejezés sajátos jellegének, jelentőségének kiemelésére, a kívánt hangulati hatás felkeltésére.

Mindvégig dőlt betűvel van szedve a Malavoglia család életében oly nagy szerepet játszó bárka szimbólumnak is felfogható neve, a Provvidenza. /Jellemző statisztikai adat: a regényben 97-szer fordul elő!/ De a többi halászbárka nevét is dőlt betűvel találjuk: Concetta^{4/} /zio Cola bárkája/, Carmela^{5/} /Fortunato Cipollái/.

1/ I Malavoglia, 10.

2/ I Malavoglia, 47.

3/ I Malavoglia, 204.

4/ I Malavoglia, 9.

5/ I Malavoglia, 66.

Csupán első előfordulásuk alkalmával /tehát a bemutatáskor/ vannak dőlt betűvel szedve a regényben különben igen gyakori ragadványnevek, gunynevek, illetőleg egyéb személymegjelölések: "Malavoglia"^{1/}, "Cipolla"^{1/}, "Bastianazzo"^{2/}, "Longa"^{2/}, "Zuppidda"^{3/}, "Santuzza"^{4/}, "Mangiacarrubbe"^{4/}, "Cinghialenta"^{5/}, "Locca"^{5/}, "Campana di legno"^{6/}, "Piedipapera"^{6/}, "Vespa"^{7/}, "Sant'Agata"^{8/} /a felsorolt nevek közül ez az egyetlen, amely másodszori előfordulásakor szerepel dőlt betűvel; első előfordulásakor, mint már említettük, idézőjelben olvasható^{2/}, "Giufà"^{9/}, "la Signora"^{10/}, "la madre addolorata"^{11/}, "Cuor contento"^{12/}. Ez utóbbiról érdemes megjegyezni - e tekintetben ez is egyetlen kivétel -, hogy egymást követően kétszer fordul elő dőlt betűvel szedve: először 'Ntoni említi ezt a nevet, utána mindjárt maga Anna. A másodszori dőlt betűvel szedés kitűnően érzékelteti azt a különös hangsúlyt, amelyet ezen a helyen maga a név viselője ad ennek az elnevezésnek.

Dőlt betűvel vannak szedve minden esetben a szicíliai nyelvjárásból átvett szavak, a csillagok, csillagképek népies elnevezései: "sciara"^{13/}, "Tre Re"^{14/} /Három király csillagzat/ - első előfordulásakor kis kezdőbetűvel:

-
- 1/ I Malavoglia, 9.
  - 2/ I Malavoglia, 10.
  - 3/ I Malavoglia, 12.
  - 4/ I Malavoglia, 14.
  - 5/ I Malavoglia, 15.
  - 6/ I Malavoglia, 16.
  - 7/ I Malavoglia, 20.
  - 8/ I Malavoglia, 23.
  - 9/ I Malavoglia, 45.
  - 10/ I Malavoglia, 46.
  - 11/ I Malavoglia, 128.
  - 12/ I Malavoglia, 176.
  - 13/ I Malavoglia, 24.
  - 14/ I Malavoglia, 209.

"tre re"^{1/}-, "tre bastoni"^{2/} - olaszul: "Orione" /Kaszás csillag/, "Puddara" - olaszul: "le Pleiadi" /Fiastyuk/. A "Puddara"-val kapcsolatban Russo megjegyzi: "...uno dei rarissimi corsivi dialettali del testo."^{3/} Az elsőnek említett "sciara" szó alapja a "scìa" /a hajó nyoma a vizen, az a "csik", amelyet maga után huz./ A "sciara" speciális szicíliai jelenség: az Etna már kihült és megmerevedett lávafolyamainak hosszú, fekete színű nyulványait jelzik ezzel a szóval. Dőlt betűvel van szedve egy népi tánc, a "fasola"^{4/} neve, továbbá a falu népe életében nagy szerepet játszó, vagy átmenetileg a közfigyelem reflektorfényébe került tárgyak, jelenségek, fogalmak nevei: "fariglioni"^{5/}, "scoglio dei colombi"^{6/}, "passata"^{7/} az ajókahalak "vonulása"/, /tassa/ "del pelo" /a teherhordó állatokra kivetett adó. Verga dőlt betűkkel szedette az általa az olvasó különös figyelmébe ajánlott szavakat, illetve azokat, amelyeknél érzékelteni kívánta, hogy azok előkelő helyet foglalnak el hősei tudatában: "motti",^{9/} "antichi",^{9/} "visita pel marito",^{10/} "spie"^{11/} /"far le spie"/. Ugyancsak dőlt betűvel emel ki néhány egyházi vonatkozású latin szót is: "angelus",^{12/} "deprofundis",^{13/} továbbá az ujságok neveit: "Secolo",^{14/} "Gazzetta di Catania",^{14/} a regényben említett hadihajók nevét: "Re d'Italia",^{15/} "Palestro",^{16/} és végül dőlt betűvel szerepel egy találós kérdés: "Due lucenti, due pungenti, quattro zoccoli e una scopa."^{17/} /Megfejtése: ökör/.

-
- 1/ I Malavoglia, 34.
  - 2/ I Malavoglia, 65.
  - 3/ Luigi Russo: Giovanni Verga, Bari, 1941.394.
  - 4/ I Malavoglia, 121.
  - 5/ I Malavoglia, 17.
  - 6/ I Malavoglia, 148.
  - 7/ I Malavoglia, 168.
  - 8/ I Malavoglia, 89.
  - 9/ I Malavoglia, 10.
  - 10/ I Malavoglia, 44.
  - 11/ I Malavoglia, 137.
  - 12/ I Malavoglia, 30.
  - 13/ I Malavoglia, 43.
  - 14/ I Malavoglia, 211.
  - 15/ I Malavoglia, 123.
  - 16/ I Malavoglia, 124.
  - 17/ I Malavoglia, 174.

A határozott névelő használatában is megfigyelhetünk néhány érdekességet. A régebbi nyelvhasználatnak megfelelően "z"-val kezdődő himnevü főnevek előtt többes számban "gli" névelő helyett "i"-t találunk egy-két alkalommal:

'Ntoni egy beszélgetés során don Silvestrora célozva ezt mondja Barbarának: "...ci hanno i zerbinotti che passeggiano sotto le finestre."^{1/} Másutt padron 'Ntoni idéz egy közmondást: "Chi va coi zoppi, all'anno zoppica."^{2/}

Találunk arra is példát, hogy a közeli rokonságot jelentő főneveket megelőző birtokos névmás előtti névelőhasználatra vonatkozó nyelvtani szabályok a regény szereplőinek megnyilatkozásaiban nem érvényesülnek következetesen. Piedipapera például így beszél: "... 'Ntoni di padron 'Ntoni viene a parlare colla vostra figlia Barbara."^{3/} Másutt don Silvestro egyik mondatában teljesen hasonló helyzetben már nem találunk névelőt: "- Allora fatevi aiutare da vostra figlia Betta!"^{4/} Tehát a tanult don Silvestro jobban ügyel a grammatikai szabályra.

A határozott névelőnek a keresztnévek előtti használatában a regény nyelve az általános nyelvhasználatot követi: a férfinevek előtt nincs névelő, a női nevek előtt - különösen beszédben - gyakran találunk névelőt, de bőven sorolhatnánk példákat a névelő nélkül álló női nevekre is. Erdemes megfigyelni a nevek előtti névelőhasználatot az alábbi szövegrészletekben /az első padron 'Ntoni és 'Ntoni be-

---

1/ I Malavoglia, 81.

2/ I Malavoglia, 177.

3/ I Malavoglia, 97.

4/ I Malavoglia, 98.

szélgetéséből való/:

"- Non ti rammenti che tua madre ti ha raccomandato la Mena? - gli diceva padron 'Ntoni.

"- Che aiuto posso darci alla Mena se resto qui? ditelo voi! -

Mena lo guardò cogli occhi timidi,..."^{1/}

Egy mondaton belül is találunk példát mindkét fajta gyakorlatra: "Poi, dopo ch'ebbe baciata Mena e la Lia ... si mosse per andarsene,..."^{2/}

Hasonló kettősséget tapasztalunk a névelőhasználat terén az Aci Trezzával szomszédos falu nevével, Ogninával kapcsolatban. A falu nevét mind a szereplők, mind Verga megnyilatkozásaiban névelő nélkül és névelővel együtt egyaránt megtaláljuk. /Ilyen és hasonló ingadozások minden nyelvben előfordulnak. Utalhatunk itt arra, hogy nálunk is igen sokan mondanak pl. a helyes "a Szovjetunió" helyett "Szovjetunió"-t./ Ime néhány példa:

Mindjárt a regény elsőbekezdésében ilyen alakokat találunk: "...ad Ognina, e ad Aci Castello,...";^{3/} "all'Ognina, a Trezza e ad Aci Castello..."^{3/} Másutt: "... il tre bastoni era an ora alto verso l'Ognina,..."^{4/}; "... alle volte arrivava sino all'Ognina..."^{5/}; "...sino all'Ognina e ad Aci Castello,"^{6/}; "a Trezza e ad Ognina"^{7/}; "- Se n'è andata ad Ognina..."^{4/} A "di" viszonzszóval kapcsolatban mindig névelővel fordul elő: "per la Madonna dell'Ognina!"^{8/}; "meglio della Madonna dell'Ognina..."^{9/}

-
- 1/ I Malavoglia, 188.
  - 2/ I Malavoglia, 189.
  - 3/ I Malavoglia, 9.
  - 4/ I Malavoglia, 65.
  - 5/ I Malavoglia, 69.
  - 6/ I Malavoglia, 264.
  - 7/ I Malavoglia, 182.
  - 8/ I Malavoglia, 81.
  - 9/ I Malavoglia, 174.

A részelő névelő alkalmazása igen gyakori és sokféle a regény szövegében. A részelő névelős főnév – az általános használatnak megfelelően – főként a mondat tárgyaként szerepel:

"Ma compare Zuppiddu ci prendeva dei bei soldi..."^{1/}

"L'avvocato Scipioni stava facendo delle spagnolette..."^{2/}

"...padron Cipolla si lasciò andare a dire delle barzellette..."^{3/}

Igen érdekes az alábbi mondatokban levő részelő névelős főnév, mert aránylag ritkán előforduló funkciót tölt be: időtartamot jelöl, tehát lényegében időhatározó /accusativus temporis/:

"Padron Cipolla allora stava delle sere intere seduto sugli scalini della chiesa..."^{4/}, és: "... stava delle ore intere seduto sugli scalini della chiesa,..."^{5/}

Nem gyakori az az eset sem, amikor a részelő névelős főnév a mondat alanya, de Vergánál ez jóval gyakrabban fordul elő, mint például Manzóninál. Ime néhány példa:

"Dall'alto del campanile caddero lenti lenti dei rintocchi sonori."^{6/}

"- Che vi son delle belle ragazze come qui, a Napoli?"^{7/}

"Sì, c'erano anche dei siciliani,..."^{8/}

-
- 1/ I Malavoglia, 69.
  - 2/ I Malavoglia, 75.
  - 3/ I Malavoglia, 121.
  - 4/ I Malavoglia, 119.
  - 5/ I Malavoglia, 139.
  - 6/ I Malavoglia, 31.
  - 7/ I Malavoglia, 66.
  - 8/ I Malavoglia, 123.

Itt kell megemlíteni azokat a különleges szerkesztésű mondatokat, amelyeknek az alanya vagy tárgya "di" viszonzyszós, de névelő nélküli főnév. Figyeljük meg az alábbi példákat:

'Ntoni anyja - már Bastianazzo és Luca, tehát 'Ntoni apja és testvére halála után - egy alkalommal megtörtén ezt mondja a falut elhagyni készülő fiának:

"No, figlio mio, non son più quella! Allora, quando fu di tuo padre e di tuo fratello, ero più giovane e forte."^{1/}

Ugyancsak névelő nélkül, de tárgyként szerepel a "di" viszonzyszós főnév az alábbi - Lia által mondott - mondatban:

"Sta' tranquilla che di tesori come noi non ne vogliono neppure i cani!"^{2/}

A részelő névelőnek a "con" és a "per" viszonzószókkal való összekapcsolására is találunk példákat:

"pagare con delle chiacchiere"^{3/}; "quistionare per delle sciocchezze"^{4/}; "per delle ore intere."^{5/}

A "di partitivo" használata igen elterjedt az olasz nyelvben, így természetesen bőven találkozunk vele Verga regényében is. Az alábbiakban csupán néhány jellemző vagy az általánostól eltérő alkalmazásával foglalkozunk.

1/ I Malavoglia, 180.

2/ I Malavoglia, 228.

3/ I Malavoglia, 42.

4/ I Malavoglia, 240.

5/ I Malavoglia, 246.

Regényünkben nem főnév-jellegű számnevek mellett is találunk "di partitivo"-t:

Vespa mondja: "...ne avrei trovati cento di mariti..."^{1/}; Piedipapera egyik kijelentése: "- con un rotolo di pesce se ne comprano dieci di avvocati."^{2/}

Különösen gyakran fordul elő a regényben a "di partitivo" a "tanto"-val kapcsolatban: "con tanto di catenaccio"^{3/}; "con tanto d'occhi aperti"^{4/}; "con tanto di lingua fuori"^{5/}; "con tanto di bocca"^{6/}; "con tanto di rosario"^{7/}; "tanto di coltello"^{8/}; Mangiacarrubberól azt olvashatjuk, hogy "...lei almeno era una bella ragazza con tanto di spalle"^{9/}; "se li trovava voleva dar loro tante di quelle pedate"^{10/}. A "chi" névmás mellett is találunk "di partitivo"-t: "Piedipapera volle entrare...e padron Fortunato, e chi d'altri potè entrare..."^{11/}

Az alábbi - igen szemléletes leírást adó - mondatban a "fiume" és a "mare" szavak úgy foghatók fel, mint /nagy/ mennyiséget jelentő főnevek, így az utánuk levő "di" szintén "di partitivo"-nak minősíthető: "...Ntoni Malavoglia...mandava un fiume di sangue dal naso,...., non lo potevano tenere dal gridargli dietro un mare d'improperi dalla porta dell'osteria..."^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 55.
  - 2/ I Malavoglia, 130.
  - 3/ I Malavoglia, 91, 133.
  - 4/ I Malavoglia, 125.
  - 5/ I Malavoglia, 168, 253.
  - 6/ I Malavoglia, 125, 228.
  - 7/ I Malavoglia, 229.
  - 8/ I Malavoglia, 235.
  - 9/ I Malavoglia, 195.
  - 10/ I Malavoglia, 215.
  - 11/ I Malavoglia, 150.
  - 12/ I Malavoglia, 233.

A "con" viszonyasztót Verga legtöbbször összeolvasztja a határozott névelővel: "collo sciorinare il fazzoletto"^{1/}; "coll'andare in collera"^{1/}; "cogli ohi! oohi!"^{2/}; "colle gon-nelle"^{3/}; a "per" viszonyasztónak - az általános szokásnak megfelelően - főleg az "il" névelővel való összevonása gyakori: "pel ritorno"^{4/}; "pel vitello"^{5/}; "pel viaggio"^{6/}; "per la casa e pel cortile."^{7/}

Viszont a "su" viszonyasztó többször nem olvad össze a névelővel: "su la dote di Maruzza"^{8/}; "levargli quella croce di su le spalle."^{9/}

A "davanti" és a "dietro" viszonyasztók egyaránt előfordulnak "a" viszonyasztóval összekapcsolva és önmagukban is./A "dietro a" variáció ritkább, mint a "dietro" önmagában./Néhány példa mindkét változatra: "davanti la casa dei Malavoglia"^{10/}; "davanti alla porta"^{11/}; "davanti la chiesa"^{12/}; "davanti allo specchio"^{13/}; "davanti agli occhi"^{14/}; - "dietro le ragazze"^{12/}; "dietro gli usci chiusi"^{15/}; "dietro il banco della Santuzza"^{16/}; "dietro l'orecchio"^{17/}; "dietro allo zio Crocifisso"^{18/}; "dietro a padron 'Ntoni."^{19/}

-
- 1/ I Malavoglia, 11.
  - 2/ I Malavoglia, 13.
  - 3/ I Malavoglia, 14.
  - 4/ I Malavoglia, 10.
  - 5/ I Malavoglia, 12.
  - 6/ I Malavoglia, 16.
  - 7/ I Malavoglia, 35.
  - 8/ I Malavoglia, 50.
  - 9/ I Malavoglia, 258.
  - 10/ I Malavoglia, 56.
  - 11/ I Malavoglia, 57.
  - 12/ I Malavoglia, 101.
  - 13/ I Malavoglia, 105.
  - 14/ I Malavoglia, 106.
  - 15/ I Malavoglia, 102.
  - 16/ I Malavoglia, 104.
  - 17/ I Malavoglia, 124.
  - 18/ I Malavoglia, 166.
  - 19/ I Malavoglia, 168.

A nagyító, kicsinyítő, becéző, rosszalló megvetést kifejező módosító képzők egész sorát alkalmazza Verga, különösen akkor, amikor regényalakjait beszélteti. Ezek a képzők igen nagy kifejező erővel bírnak, szinessé, érzelmileg gazdaggá teszik még az egészen rövid megnyilatkozásokat is. Különösen a főnevek kapnak ilyen módosító képzőket, de nem ritka a melléknevek módosulása sem, sőt névmások módosítására is találunk érdekes példákat.

A rosszallást, megvetést kifejező képzők közül az -accio fordul elő leggyakrabban. A főnevek egész sora szerepel ezzel a képzővel egyesítve: tempaccio^{1/}, vitaccia^{2/}, ragazzaccio^{3/} – ezt a minősítést Locca fia, azután 'Ntoni és Brasi Cipolla egyaránt megkapják –; Crocifisso bácsi "buon diavolaccio"^{4/}. Az "uccellaccio"-nak egész sor válfajával találkozunk: "uccellaccio di malaugurio"^{5/}/Locca/, "uccellaccio perdigiorno"^{6/}/don Michele/, "uccellaccio di camposanto"^{7/}/padron 'Ntoni a család tönkremenetele után/. Zuppidda Fortunato Cipollát omaccio-nak^{8/} mondja, Piedipapera Zuppiddát linguaccia-nak^{9/} nevezi. A megtépázott Provvidenza "scarpaccia vecchia"-nak^{10/} tünt. Don Franco ormótlan alapja: cappellaccio.^{11/} Lehet még bőven sorolni a nagy jellemző erővel bíró változatokat: parolacce^{12/}, donnacce^{13/}, occhiacci^{14/}, occhiataccia^{15/}, piedacci^{16/}, catenaccio^{17/}.

-
1/ I Malavoglia, 36, 37, 239.	15/ I Malavoglia, 104.
2/ I Malavoglia, 15, 177.	16/ I Malavoglia, 61.
3/ I Malavoglia, 31, 108, 172.	17/ I Malavoglia, 133.
4/ I Malavoglia, 42.	
5/ I Malavoglia, 56-57.	
6/ I Malavoglia, 225.	
7/ I Malavoglia, 254.	
8/ I Malavoglia, 150.	
9/ I Malavoglia, 97.	
10/ I Malavoglia, 82.	
11/ I Malavoglia, 37, 150.	
12/ I Malavoglia, 29.	
13/ I Malavoglia, 192.	
14/ I Malavoglia, 232.	

Az író mindig igen hatásosan, a szereplők lelki-állapotához, érzésvilágához illően, az adott körülményeknek megfelelően alkalmazza az olasz nyelvnek e gazdag lehetőségeket nyújtó eszközét. Csak egy-két példát: amikor padron 'Ntoni és menyee, Longa elmennek a cataniai kikötőparancsnokságra, hogy valami biztosat tudjanak meg Luca sorsáról, az irodában látott könyvek az ő szemükben libracci^{1/}, lapjaik pedig cartacce.^{1/}

Az -accio képző tulajdonnévhez is járulhat. Ez különösen hatásos. Aligha lehetne például tömörebben kifejezeni azt, amit a többi lány Vespáról gondol, mint azzal, hogy ehhez a már magában sem hizelgő ragadványnévhez még a megvető -accia képzőt is hozzátoldva "quella brutta Vespaccia"-ként^{2/} idézik fel alakját.

Az -accio képző a melléknévnek főnévi jelleget adhat. A "povero" melléknév igen gyakran fordul elő ilyen képzővel. A regény sok szereplőjére vonatkoztatva olvashatjuk a "poveraccio"^{3/}, poveraccia^{4/} minősítést, és - érdekes jelenség - általában nem rosszalló, megvető értelemben, inkább a szerencsétlenek iránti részvét kifejezésekként, mintegy a "povero" sajátos fokozásaként. Főnévesedett alaknak tekinthető a "la furbaccia"^{5/}/Vespa/, az "il furbaccio"^{6/}/Piedipapera/ és a "quel disutilaccio"^{7/}/Rocco Spatu/.

Az -one képző a regény szereplőinek a nyelvén nem mindig csak nagyítást fejez ki, hanem gyakran nemtetszést is

---

1/ I Malavoglia, 127.

2/ I Malavoglia, 28.

3/ I Malavoglia, 74, 135, 255.

4/ I Malavoglia, 123, 193, 194.

5/ I Malavoglia, 28.

6/ I Malavoglia, 108.

7/ I Malavoglia, 64.

kiérezhetünk belőle. Az alagutból előtűnő vonat kocsijai carrozzoni^{1/} - nemcsak azért, mert nagyok, hanem azért is, mert az elmaradott emberek idegenkedve, szinte ellenségesen néznek rá. /Padron Fortunato Cipolla mindjárt meg is jegyzi: "Ecco qua!... - la ferrovia da una parte e i vapori dall'altra. A Trezza non ci si può vivere, in fede mia!-"^{1/} A kenyerét nehéz munkával kereső nép szemében ingyenélőnek számító vámörparancsnok, don Michele csizmái is: stivaloni^{2/} - nem elsősorban azért, mert nagyok, hanem azért, mert szinte a népszerűtlen államhatalom jelképei.

Még nagyobb a kicsinyítő, becéző, együttérzést kifejező képzők választéka. Verga ezekkel is nagy művészetel érzékelteti, hogy a pusztta létfenntartásért napról-napra megküzdő, nehéz sorsu emberek világában is finom, mély érzések melegítik át az egyszerű lelkeket. A faluhoz, az otthonhoz, a családhoz való meleg ragaszkodás egyszerű nyelvi kifejezéseként sok-sok esetben találkozunk kicsinyítő, becéző képzős szavakkal. A szeretett falu: paesello^{3/}, a megszokott, kedves kis utca: straduccia^{4/}, straduzza^{5/}, vagy éppen stradicciuola^{6/}, az utcácskában álló kis ház: casuccia^{7/}, a házacska szobái stanzuccia^{8/}, cameruccia^{9/}, az udvar: cortiletto.^{10/} A falu temploma chiesetta^{11/}, a kőfalkerítés, amelynek tövében olykor jólesett elbeszélgetni: muricciuolo.^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 87.
  - 2/ I Malavoglia, 155.
  - 3/ I Malavoglia, 176.
  - 4/ I Malavoglia, 24, 62, 143.
  - 5/ I Malavoglia, 196.
  - 6/ I Malavoglia, 23, 56, 131.
  - 7/ I Malavoglia, 26, 131.
  - 8/ I Malavoglia, 27.
  - 9/ I Malavoglia, 210.
  - 10/ I Malavoglia, 143.
  - 11/ I Malavoglia, 43.
  - 12/ I Malavoglia, 49, 74, 133.

A sok kicsinyítő képzős szó igen finoman fejezi ki az öreg padron 'Ntoni lelkiállapotát, az ősi otthon iránti ragaszkodását és nehéz bucsuját az utolsó szögig ismert "naspolyafás" háztól ebben a mondatban: "Quando il vecchio staccava un chiodo, o toglieva da un cantuccio un deschetto che solleva star lì di casa, faceva una screllatina di capo."^{1/}

Folytathatnánk a sort a falu fiatalját-öregjét jelölő kedveskedő formájú szavakkal: donnicciuole^{2/}, ragazzetta^{3/}, ragazzina^{4/}, figliuola^{5/}, figliuololetti^{6/}, fratellini^{7/}, orfannella^{8/}, orfanelli^{9/}, vecchietta^{10/}. Az állatok is gyakori kedves szereplők: asinello^{11/}, vitellino^{12/}, passerotto^{13/}, gattina^{14/}. A "bestiola" szó egyszer macskára^{15/}, máskor - bestiole -^{16/} sirályokra vonatkoztatva fordul elő. A növényvilág sem marad ki: fiorellino^{17/}, foglioline^{18/}. Az áldást hozó jó kis eső: pioggerella.^{19/}

Annak illusztrálására, hogy Verga hatásosan tudja kiaknázni a legegyszerűbb nyelvi eszközöket is művészi céljai érdekében, hadd utaljunk itt a regény két kis részletére, amelynek van egy közös "szereplője": az a "Jó Pásztor"-szobor,

-
- 1/ I Malavoglia, 131.
  - 2/ I Malavoglia, 13.
  - 3/ I Malavoglia, 25.
  - 4/ I Malavoglia, 27.
  - 5/ I Malavoglia, 46.
  - 6/ I Malavoglia, 40.
  - 7/ I Malavoglia, 27, 257.
  - 8/ I Malavoglia, 187.
  - 9/ I Malavoglia, 181.
  - 10/ I Malavoglia, 26.
  - 11/ I Malavoglia, 264.
  - 12/ I Malavoglia, 260.
  - 13/ I Malavoglia, 135.
  - 14/ I Malavoglia, 37.
  - 15/ I Malavoglia, 24.
  - 16/ I Malavoglia, 142.
  - 17/ I Malavoglia, 111.
  - 18/ I Malavoglia, 59, 128.
  - 19/ I Malavoglia, 48.

amelyet a Malavoglia család egy fiókos szekrény tetején tart. Az első részlet a végrehajtó baljós megjelenését írja le: "Infatti la vigilia di Natale venne apposta l'usciera in carrozza pei Malavoglia, talchè tutto il paese si mise in subbuglio; e andò a lasciare un foglio di carta bollata sul canterano, accanto alla statua del Buon Pastore."^{1/} A másik idézet a regénynek abból a részletéből való, amelyben az író a sok csapást megért Malavoglia családot olyan körülmények között mutatja be, amikor újból kezdenek bizakodni: a súlyos sérülése miatt sokáig élet és halál között lebegő padron 'Ntoni állapota javul: "La sera, quando tutti i suoi erano in casa, coll'uscio chiuso, mentre la Longa intonava il rosario, se la godeva a vederseli vicini, e li guardava in faccia ad uno ad uno, e guardava i muri della casa, e il cassettone colla statuetta del Buon Pastore, e il deschetto col lume sopra; e ripeteva sempre: - Non mi par vero di essere ancora qui, con voialtri."^{2/} Tehát ugyanaz a szobor egyszer statua, máskor statuetta. Ez a nemesen egyszerű formai különbségtétel művészien érzékelteti önmagában véve is a két szituáció merőben más érzelmi, hangulati tartalmát.

Melléknevek kicsinyítő, becéző képzővel ellátott változatai sem ritkák: grandicello^{3/}, grandicelli^{4/}, vanerella^{5/}. Melléknévi névmás kicsinyített alakja is előfordul: tantino^{6/}, sőt határozatlan névmásé is: qualcosuccia^{7/}, qualche cosuccia.^{8/}

-
- 1/ I Malavoglia, 73.
 2/ I Malavoglia, 164.
 3/ I Malavoglia, 24.
 4/ I Malavoglia, 74.
 5/ I Malavoglia, 213.
 6/ I Malavoglia, 40.
 7/ I Malavoglia, 101.
 8/ I Malavoglia, 119.

A regényben a "buono" és a "cattivo" melléknevek rendhagyó /latinos/ fokozásu, szokásos alakjai /migliore, peggiore/ helyett az esetek tulnyomó többségében a rövidebb "meglio", "peggio" alakokat találjuk közép- és felsőfokban egyaránt. /Ez a jelenség a toszkán népnyelvben is igen elterjedt, de az olasz köznyelvben sem éppen ritka, különösen bizonyos kifejezésekben./ Az alább felsorakoztatott mondatokban mind jelzői, mind állítmánykiegészítői funkcióban előfordul a "meglio" és a "peggio"; sőt főnévesített értelemben is:

"...quelle erano cinquecento lire l'una meglio dell'altra..."^{1/}

/Lo zio Crocifisso/ "...si masticava la sua bile dentro di sè, per paura di peggio,..."^{2/}

"Qui è meglio assai! - osservò il figlio della Locca,..."^{3/}

"Comare la Vespa veniva anche lei....a dire roba di fuoco degli uomini che sono peggio dei cani."^{4/}

"Chi cambia la vecchia per la nuova, peggio trova."^{5/}

/Vespa/ "...non voleva star sempre a desiderare un pezzo di pane e un fazzoletto peggio di prima;..."^{6/}

/Lo zio Crocifisso/ "...si pappava il meglio della pèsca..."^{7/}

"Il meglio era fare come quelli che non fanno nulla..."^{8/}

1/ I Malavoglia, 78.

2/ I Malavoglia, 90.

3/ I Malavoglia, 122.

4/ I Malavoglia, 136-137.

5/ I Malavoglia, 162.

6/ I Malavoglia, 215.

7/ I Malavoglia, 43.

8/ I Malavoglia, 150.

"Il peggio - disse infine Mena - è spatriare dal proprio paese,..."^{1/}

A szabályosabb alakok is előfordulnak, de igen ritkán:

"I gatti grigi sono i migliori,..."^{2/}

/Don Franco/ "aveva sperimentato il mezzo migliore per fargli perdere la tramontana..."^{3/}

Az olasz nyelv a felsőfoku határozószó, illetőleg melléknév körülírásának gazdag változatait ismeri különösen az érzelmileg színezett megnyilatkozásokban. E változatok egyike az alapfoku alakok megismétlése. A képzők segítségével formált, körülményesebb alakok kerülése gördülékenyebbé, elegánsabbá teszi a stílust; a jelentést hordozó alapszó érintetlenül hagyása jobban érvényesülni engedi a nyelv természetes erejét. Nem lehet véletlen, hogy Verga igen gyakran használja az említett megoldást a felsőfok körülírására:

"Dall'alto del campanile caddero lenti lenti dei rintocchi sonori."^{4/}

"Maruzza udendo suonare un'ora di notte era rientrata in casa lesta lesta,..."^{5/}

"Il mare russava in fondo alla stradicciuola, adagio adagio,..."^{6/}

Az "adagio adagio" különösen gyakran fordul elő. Használata sokrétű: hangot, mozgást, megjelenést egyaránt

---

1/ I Malavoglia, 176.

2/ I Malavoglia, 24.

3/ I Malavoglia, 224.

4/ I Malavoglia, 31.

5/ I Malavoglia, 33.

6/ I Malavoglia, 34.

jellemez:

"Gli uomini...cantavano delle canzonette...
adagio adagio..."^{1/}

"...la paranza mareggiava adagio adagio fra il
largo cerchio dei sugheri."^{1/}

"Piedipapera...compare finalmente adagio adagio."^{2/}

További példák az ismétléssel kifejezett felsőfokra:

"Padron Cipolla voltò le spalle freddo freddo..."^{3/}

"...si udiva pure Mena a piangere cheta cheta..."^{4/}

/Mena/ "tutt'a un tratto si fece rossa rossa."^{5/}

"-Mamma! - disse Luca tornando indietro, perchè
gli piangeva il cuore di lasciarla così zitta zitta sul
ballatoio..."^{6/}

"...la Longa...sdrucchiolò pian piano per terra,
mezzo morta."^{7/}

"'Ntoni poi...era tornato quatto quatto a pian-
tarsi sotto la finestra."^{8/}

"...si vedeva sempre la vela della Provvidenza
come un fazzoletto da naso, lontano, lontano nel mare co-
lor di piombo..."^{9/} /Ebben a mondatban a megismételt
határozószót vessző választja el az előzőtől; ez tovább
fokozza az ismétlés hatását./

- 1/ I Malavoglia, 67.
- 2/ I Malavoglia, 74.
- 3/ I Malavoglia, 50.
- 4/ I Malavoglia, 51.
- 5/ I Malavoglia, 53.
- 6/ I Malavoglia, 81.
- 7/ I Malavoglia, 127.
- 8/ I Malavoglia, 137.
- 9/ I Malavoglia, 140.

"-Taci! - gli disse il nonno, e la sua voce in quel buio li fece diventar tutti piccini piccini..."^{1/}

"Alessi ascoltava anche lui, serio serio come fosse già un uomo."^{2/}

"Gli altri se ne andavano mogi mogi..."^{3/}

"Era cresciuta...una ragazza alta e sottile... coi capelli neri, e gli occhi buoni buoni,..."^{4/}

"...pensavano a tutto quello che era accaduto, che sembrava scurο scuro,..."^{5/}

"...aveva finito allora allora di desinare..."^{6/}

A legutóbb idézett mondatban lévő "allora allora" határozószót nem lehet szűkebb értelemben vett felsőfoknak minősíteni, de a képzés elve lényegében megegyezik a többi mondatban alkalmazott elvvel.

A bőven idézett példák igazolják, hogy a velük illusztrált jelenség a melléneveknek és határozószóknak milyen széles körére terjed ki. Érdekes, hogy valamennyi idézett mondatban az író viszi a szót, és a regény egyetlen alakjával sem használtatja ezt a fajta felsőfokot. Mégis úgy érezzük, hogy alkalmazása éppen nem idegen a regény szereplőinek világától, jól kifejezi az író érzelmi-gondolati azonosulását alakjaival. Végül még megjegyezhetjük, hogy a mai nyelvhasználatban is egyre jobban terjed ez a fajta felsőfok-képzés.

1/ I Malavoglia, 145.

2/ I Malavoglia, 152.

3/ I Malavoglia, 239.

4/ I Malavoglia, 257.

5/ I Malavoglia, 272.

6/ I Malavoglia, 77.

Verga gyakran használja a "quattro" - ritkábban a "due" számnevet is - határozatlan számnévként kisebb mennyiség kifejezésére. Különösen némely főnévvel /pl. "fava", "soldo"/ kapcsolatban figyelemre méltó hatást ér el ezzel az egyszerű eszközzel: jól érzékelteti a kis halászfalu szegényes életmódját. Ime néhány jellemző példa:

"Maruzza mandò Alessi dalla Locca, con quattro fave..."^{1/} /A "quattro fave" másutt is előfordul: "...cuo-cevano quelle quattro fave della minestra."^{2/}

"Tua madre che fa la lavandaia,...,farebbe bene a dare una risciacquata a quei quattro soldi di vestina che hai indosso."^{3/}

Zio Cola egy rosszul induló halászat alkalmával megjegyezte: "- Padron Cipolla le lascerà correre quattro bestemmie stasera."^{4/}

'Ntoni andava ogni sera a fare quattro chiacchiere colla Barbara..."^{5/}

Rocco Spatu egy alkalommal így kiált fel: "Avrei voluto esserci anch'io a far quattro pugni!"^{6/}

Végül egy példa a "due" hasonló jellegű alkalmazására:

/Piedipapera mondja/: "...io ci ero andato a cercare due ciottoli lisci per l'intonaco dell'abbeveratoio che non tiene l'acqua."^{7/}

-
- 1/ I Malavoglia, 85.
 2/ I Malavoglia, 115.
 3/ I Malavoglia, 137.
 4/ I Malavoglia, 67.
 5/ I Malavoglia, 118.
 6/ I Malavoglia, 125.
 7/ I Malavoglia, 166-167.

A névmások közül különösen a személyes névmások használatának néhány jellegzetességére kell rámutatni. Az olasz személyes névmások közül elsősorban a harmadik személyűek variánsai adnak lehetőséget a beszélő vagy az író számára arra, hogy sajátos kifejezési eszközként használja azokat.

Az egyes számú harmadik személyű személyes névmásnak különösen a himnemű alakját használja Verga sok változatában. Ha ebből a szempontból tüzetesebben megvizsgáljuk a regény első öt fejezetét, vagy a terjedelmes tizedik fejezetet /ez a hat fejezet - az említett kiadásban - összesen 87 oldalra terjed ki/, bőségesen találunk példát mind az egli, mind az ebből elvont ei, illetőleg e', de a lui és a colui használatára is. Ritkábban fordul elő személyre vonatkoztatva az esso, mindössze kétszer, akkor is "anche"-val kiemelten:

"Il nonno, da uomo, non diceva nulla; ma si sentiva un gruppo nella gola anch'esso,..."^{1/}; illetve az ötödik fejezetben Crocifisso bácsira vonatkoztatva:

"...si metteva a guaiolare come lo zio Santoro, tale quale come se chiedesse la limosina anch'esso;..."^{2/}

Közismert, hogy az esso-t főleg állat vagy éleetlen tárgy jelölésére használja az irodalmi nyelv, de jórészt a köznyelv is; személyre vonatkoztatva ritkán fordul elő. Ha az idézett mondatokban az esso alkalmazását köze-

---

1/ I Malavoglia, 12.

2/ I Malavoglia, 57.

lebből szemügyre vesszük, feltűnik, hogy az első esetben /padron 'Ntoniról van szó, amint a család többi tagjával együtt nekikeseredetten, lelki egyensúlyát szinte elvesztve megy hazafelé unokájának, 'Ntoninak a besorozása után/ egy a családra súlyosan nehezedő sorsfordulat által szinte megnémított embert jelöl meg vele az író - érezhető rokonszenvvvel -, míg a másik esetben a maga emberi méltóságát kapzsiságának alárendelő uzsorást bélyegzi meg az "esso"-val. Tehát mindkét esetben speciális, a normális emberi körülményektől eltérő helyzetben lévő emberek jelölésére használta az író az esso névmást.

A lui névmás nem kifejezetten személyre vonatkoztatva is előfordul. 'Ntoni anyja mondja:

"Il cuore si stanca anche lui, vedi,..."^{1/}

A nőnemű essa alak személyt jelölő használata a regény említett hat fejezetében mindössze kétszer^{2/} fordul elő /anch'essa kombinációban/, többes számban pedig mindössze egyszer /anch'esse/^{3/}, pedig ezekben a formákban a személyeket jelölő használat eléggé általános. Itt jegyzendő meg, hogy ugyancsak a közelebből megvizsgált, említett hat fejezetben az essa mindössze egy esetben jelöl élettelen dolgot. Itt ezt olvashatjuk Maruzzáról /la Longa/:

"...le cantava le canzonette colla voce tremola che sapeva di lagrime anch'essa."^{4/}

1/ I Malavoglia, 180.

2/ I Malavoglia, 23. és 26.

3/ I Malavoglia, 27.

4/ I Malavoglia, 40.

Ha az egli /ei, e'/ és a lui - illetve az ella és a lei alkalmazásának körét és mértékét egybevetjük /ismét az említett fejezetekben/, feltűnik, hogy Verga igen gyakran használja, illetőleg alakjaival használtatja a lui és a lei alakokat /anche nélkül is/ olyan esetekben, amikor nincs rajtuk értelmi nyomaték, tehát nyugodtan használható lenne az egli, illetőleg az ella is. /Ez a jelenség különben megfelel a mai köznyelvben egyre terjedő gyakorlatnak is./

Szólni kell még az egli rövidült alakjának, az ei /illetőleg e'/-nek a használatáról. A regényben való előfordulásuk gyakorisága csaknem eléri a teljes alakét. Az író nemegyszer ugyanarra a személyre vonatkoztatva néhány soron belül is hol ei-t, hol egli-t használ. A regény 56. oldalán Crocifisso bácsiról ez olvasható:

"...la gente si metteva a ridere e diceva che ei faceva il viaggio alla casa del nespolo come quelli che hanno fatto il voto alla Madonna dell'Ognina."

Ugyanazon az oldalon a következő bekezdés így kezdődik:

"Egli /még mindig Crocifisso/ andava a sfogarsi col Piedipapera..."

Megfigyelhető az író által alkalmazott finom distinkció: az első esetben az ei-t magában foglaló mellékmondatot megelőző főmondat: "la gente...diceva" világosan utal rá, hogy a nép szavait idézi, ugyanakkor a másik idézett mondat egli-je az író közvetlen elbeszélésében fordul elő.

Mindjárt a következő oldalon egy három és félsoros

bekezdésen belül csaknem hasonló alkalmazási módot észlelhetünk. Igaz, hogy formailag az egész bekezdés az író által elbeszélt részlet, de az első mondat gondolatilag szorosan kapcsolódik az előzőhöz, a regény egyik szereplőjének /Piedipaperának/ a szavaihoz, sőt Crocifisso bácsi fejében megforduló gondolatnak is értelmezhető. Érdekes az említett rövid bekezdést közvetlen előzményével együtt idézni: /Az előzményben Piedipapera vigasztalja Crocifisso bácsit, aki aggódik, hogy a Malavoglia család nem fogja megadni neki a tartozását: "Già non avete perso nulla, perchè i lupini eran tutti fradici, lo sapete!"/ "Ei non sapeva nulla: sapeva soltanto che il sangue suo era nelle mani di Dio. E i ragazzi dei Malavoglia non osavano giocare sul ballatoio quando egli passava davanti alla porta di Piedipapera."

De az ei, e' alakok szokványos, személyt jelölő alkalmazásánál szerepük sokkal érdekesebb az alábbi néhány esetben:

A második fejezet végén, a regény finom lirával megrajzolt szerelmes párjának, Menának és Alfio Moscának a beszélgetése során a következőket jegyzi meg az éppen látott hulló csillagokról Mena:

"Ei dicono che sono le anime del Purgatorio che se ne vanno in Paradiso."^{1/}

Nyilvánvaló, hogy ebben a mondatban az ei használata pleonazmus /többes harmadik személyű használata egyéb-

---

1/ I Malavoglia, 34.

ként a regényben igen ritka/, elhagyásával teljesen értelmes, sőt a közhasználatnak megfelelőbb mondatot kapnánk. Az idézett mondat tulajdonképpen általános alanyú mondat, az ei kitétele az egyszerű, az absztrahálástól idegenkedő népi gondolkodásmódnak a beszédmódban való tükröződése.

A negyedik fejezetben Zuppidda Grazia Piedipaperának a kocsmárosné Santuzza kacér viselkedésére tett megjegyzésére /"La Santuzza ci ha il miele in bocca!!"/^{1/} így válaszol:

"-Per far l'ostessa,...e' s'ha ad essere così."^{2/}

Itt az e'a "s'ha"-val kifejezett szükségességnek a formai alanya /v.ö. a német "es", "das", illetőleg az orosz "это"/, amely úgy is értelmezhető, mint egy előző mondatra való utalás. /Jelen esetben a "La Santuzza ci ha il miele in bocca!!" mondattal kifejezett magatartásra utal./ Az ei /e'/-nek ilyen, nem személyre vonatkoztatott használatára akad még példa, ha nem is nagy számban, a regény egyéb helyein is. Például:

Egy szerencsés halászat alkalmával így kiált fel zio Cola:

"-San Francesco!...ei non par vero che abbiamo preso tutta questa grazia di Dio, colla maretta.-"^{3/}

Másutt 'Ntoni mondja a viharos tengeren hányódó halászhajón:

1/ I Malavoglia, 47.

2/ I Malavoglia, 47.

3/ I Malavoglia, 68.

"-Con questa brutta sera e'sarebbe meglio trovarsi all'osteria della Santuzza."^{1/}

Valamennyi eddig felsorolt esetben pleonasztikus az ei,/e'/ használata.

Figyeljük meg az e' szerepét a következő szövegben:

"Nella notte si udiròno delle fucilate verso il Rotolo, e lungo tutta la spiaggia, che pareva la caccia alle quaglie. - Altro che quaglie! - mormoravano i pescatori rizzandosi sul letto ad ascoltare. - E' son quaglie a due piedi, di quelle che portano lo zucchero e il caffè, e i fazzoletti di seta di contrabbondo."^{2/}

Ugy tűnik, hogy az e' itt tölti be leginkább eredeti személyes névmási funkcióját /itt ismét többes számban/, de értelmezhető úgy is, mint az előzményt formai alanyba sűrítő névmás.

Ha az ei,/e'/ névmásnak az irodalmi nyelvtől eltérő használatát illusztráló, előbb felsorolt mondatoknál azt is figyelembe vesszük, hogy Verga azok mindegyikét a regény valamelyik egyszerű, népi szereplőjének /Mena, Grazia Piedipapera, zio Cola, a halászok, 'Ntoni/ a szájába adja, még inkább meggyőződhetünk arról, hogy az író egyszerű nyelvi eszközökkel is művészi módon tud bepillantást engedni az egyszerű nép lelkivilágába, gondolkodásmódjába.

1/ I Malavoglia, 144.

2/ I Malavoglia, 107.

Verga gyakran használja a többes szám első és második személyében a személyes névmás nyomatékosított alakjait /noi altri, voi altri/ a szembeállítás erőteljesebb kiemelése kedvéért. Don Ciccio, az orvos például így korholja azokat, akik az ő tudta nélkül papot hívtak a beteg padron 'Ntonihoz:

"Quello dobbiamo dirvelo noi altri medici, quando è l'ora;..."^{1/}

Másutt Lia, padron 'Ntoni legkisebb unokája így fakad ki:

"Già, nessuno ne vuole di noi altri, ora che non abbiamo più niente."^{2/}

Padron 'Ntoni ezzel a kérdéssel fordul 'Ntonihoz:

"Se io chiudo gli occhi come resterete voi altri?"^{3/}

Mindkét személyben egybeírva is előfordulnak az említett névmások:

"Sono loro piuttosto che hanno bisogno di noialtri."^{4/}
mondja Giammaria, a pap az állam szolgálatában álló emberek-ről.

Vespa így vélekedik a férfiakról:

"Voialtri uomini siete tutti di una pasta..."^{5/}

Alfio Mosca mondja egy alkalommal:

"...udio la voce di voialtre,..."^{6/}

1/ I Malavoglia, 153.

2/ I Malavoglia, 213.

3/ I Malavoglia, 209.

4/ I Malavoglia, 160.

5/ I Malavoglia, 54.

6/ I Malavoglia, 266.

Az egyes szám harmadik személyű személyes név-
más részeshatározó esetének gli alakja a regényben gyak-
ran fordul elő mind az egyes számú nőnemű le, mind a többes
számú loro helyett. /Ez a jelenség nem ritka a mai beszélt
nyelvben sem./

Lássunk néhány példát a gli nőnemű használatára:

"La ragazza, tutta rossa, s'era rifugiata in casa,
col cuore che gli batteva come un pulcino."^{1/} /Az író köz-
vetlen elbeszéléséből./

Zuppidda mondja:

"-Per questo padron Fortunato non gli ha voluto
dare il figlio alla Sant'Agata, -..."^{2/}

Előfordul olyan eset is, amikor ugyanarra a személy-
re vonatkoztatva /az idézendő példában Vespára/ két egymás
utáni mondatban először gli-t, majd le-t találunk. E két
mondat Piedipapera szájából hangzik el:

"...ha le mani benedette quella donna, e non lo
perderete il pane che gli darete da mangiare! Ci avrete
una serva in casa, senza darle salario,..."^{3/}

Feltételezhető, hogy a jóhangzás, a változatosság
kedvéért használ az író ugyanabban a funkcióban kétféle
formát, de az idézett példák azt is mutatják, hogy a re-
gény nyelve milyen közel áll a beszélt nyelvhez, a nép-
nek a hivatalos grammatikai szabályoktól függetlenebb
beszédmódjához.

1/ I Malavoglia, 99.

2/ I Malavoglia, 150.

3/ I Malavoglia, 193.

A gli többes számú használata is elég gyakori.

A pap mondja az állam által fizetett emberekről:

"A questi altri non glielo fanno il conto di quel che mangiano,"^{1/}

Don Franco így fakad ki egy alkalommal:

"-Quelli sono carogne, che non gli importa un corno della patria!"^{2/}

A többes számú használat a szabályos formával egy mondaton belül fordul elő padron 'Ntoni alábbi közlésében:

"-Gliel'ho detto anche a loro,..."^{3/}

A latin "dativus ethicus"-nak megfelelő személyes névmás-használatra is találunk példákat a regény szereplőinek a megnyilatkozásaiban. Ez a nyelvi eszköz nem ritka a népi nyelvhasználatban, és fokozottabb érzelmi hangsúllyal fejezi ki a mondanivalót. Piedipapera például Zuppiddára célozva bosszankodva ezt kéri mastro Cirino-tól:

"Fatemi tacere quella linguaccia là."^{4/}

Egy este a lányok azzal szórakoznak, hogy találós kérdéseket tesznek fel egymásnak. Nunziata - maga is kíváncsian - így vezeti be újabb találós kérdését:

"Vediamo se mi indovini quest'altro,..."^{5/}

1./ I Malavoglia, 32.

2./ I Malavoglia, 89.

3./ I Malavoglia, 122.

4./ I Malavoglia, 97.

5./ I Malavoglia, 174.

Egyéb névmások tekintetében hadd emlitsük meg, hogy a che cosa? kérdő névmás – mind egyenes, mind függő kérdés élén – ritkán fordul elő teljes alakjában. Ez a jelenség a mai beszélt nyelvben is gyakori. A regényben az esetek többségében csak cosa, máskor csak che áll:

"Io mi tengo la mia chiusa, e so cosa devo farne!" ^{1/}mondja Vespa.

"A voi cosa ve ne importa?" ^{2/}kérdezi Santuzza.

Jól mutatja Verga nyelvhasználatának finomságait az alábbi példában megfigyelhető jelenség. Padron 'Ntoni egy az egész család helyzetét érintő ügyben ügyvédnél járt. Hazatértekor Maruzza, a menyé pontosan tudni akarja, mit mondott az ügyvéd, és először így kérdez:

"-Ma cosa ha detto?" ^{3/}

Amikor nem kap részletes választ, most már türelmetlenül így ismétli meg kérdését:

"-Ma infine cos'ha detto di fare?" ^{3/}

A második kérdés kérdőszavában a hangkivetés roppant egyszerűen, de hatásosan fejezi ki a kérdező személy választ sürgető izgatottságát.

Che cosa? helyett csak che áll például az alábbi esetekben:

"O che credete?" ^{4/} /Vespa/; "Che volete?" ^{5/} /Alfio Mosca/.

1./ I Malavoglia, 56

2/ I Malavoglia, 57.

3/ I Malavoglia, 76.

4/ I Malavoglia, 55.

5/ I Malavoglia, 267.

A továbbiakban vizsgáljuk meg az olasz nyelvtanok által "complementi indiretti"-nek nevezett bővitmények némelyikének alkalmazási módját regényünk szövegében.

Érdekes formáját figyelhetjük meg a "complemento di qualità" kifejezésének az alábbi mondatokban: "...tutti si misero a masticare come buoi, guardando le onde,..., quelle otri verdi che in un giorno di sole fanno pensare al cielo nero e al mare color di lavagna."^{1/} - "...si vedeva sempre la vela della Provvidenza..., lontano, lontano nel mare color di piombo,..."^{2/} - "Fecero pace cani e gatti!"^{3/}

A fenti példák már jelzik azt a tendenciát, amely a mai olasz nyelvben egyre inkább diadalmaskodik, nevezetesen azt, hogy viszonzó nélküli főnév is tölthet be jelzői funkciót. A hagyományos nyelvhasználat az előbb idézett mondatokban például a "color" előtt is "di"-t kíván - latin "genitivus qualitatis" megfelelőjeként. Ha a fenti jelzőkhöz hasonló szókapcsolat összetett állítmány névszói részeként szerepel, a "di" viszonzót a "color" előtt Verga is kiteszi: "Il mare era del color della sciara..."^{4/}

Igen szembeszökő nyelvi eszközökkel jeleníti meg Verga don Michelet, a regény egyik nevezetes, a faluban sokak által irigyelt, de még inkább gyűlölt alakját, a vámőrség parancsnokát, az új állam fegyveres hatalmának képviselőjét: "...don Michele il brigadiere delle guardie doganali...andava attorno colla pistola sullo stomaco, e i calzoni dentro gli stivali, in cerca di contrabbandieri..."^{5/}

1/ I Malavoglia, 67.

2/ I Malavoglia, 140.

3/ I Malavoglia, 231.

4/ I Malavoglia, 144.

5/ I Malavoglia, 32.

Alig néhány oldallal később csaknem ugyanezekkel a szavakkal írja le az író don Michelet: "...c'era...don Michele il brigadiere delle guardie dogamali, coi calzoni dentro gli stivali, e la pistola appesa sul ventre, quasi dovesse andare a caccia di contrabbandieri..."^{1/}

Ez a szinte sztereotip leírás igen szemléletesen érzékelteti, hogy a vámőrség parancsnokának az alakja milyen formában vésődött a falu népének a tudatába. A fenti idézetekben kiemelt külső jegyek a regény további fejezeteiben is gyakran előfordulnak don Michelevel kapcsolatban.^{2/} Kiderül mindebből, hogy a falu népe mennyire "szemmel tartotta" és mindig egyformának /egyformán ellenszenvesnek/ látta az állam egyik fegyveres alakulatának a tagját. Ezek az állandóan visszatérő motivumok úgy hatnak, mint az eposzok állandó jelzői.

Az olasz nyelv igen változatos formában tudja kifejezni a módhatározót. Verga nyelve is jól tükrözi ezt a változatosságot. A -mente képzős alakok /pl. "Padron 'Ntoni scosse il capo tristemente"^{3/} és a határozói szerepben képző nélkül alkalmazott melléknevek mellett /"Vanni Pizzuto bestemmiava forte"^{4/}; "Quel cuor contento della cugina Anna la prendeva allegra"^{5/}; un colpo di vento la strappò netta"^{6/}.../ találkozhatunk a regényben ritkább, de igen szemléletes módhatározó formákkal is. Ezek egyik jellegzetes csoportja az -oni képzővel képzetteké: "Lo zio Crocifisso

---

1/ I Malavoglia, 36.

2/ I Malavoglia, 236, 241.

3/ I Malavoglia, 200.

4/ I Malavoglia, 91.

5/ I Malavoglia, 25.

6/ I Malavoglia, 147.

se ne stava ginocchioni..."^{1/}; "...va girelloni ... pel paese!"^{2/}; "andando gironi pel paese"^{3/}; "colle braccia penzoloni"^{4/}; "si mettevano a cavalcioni sul desco"^{3/}. Igen gyakori a főnevekkel viszonzó segítségével kifejezett módhatározó. A módhatározónak ez a formája különösen érzékletes akkor, ha megismételve fordul elő: "Padron 'Ntoni aveva dovuto metter mano ai denari della casa, e li vedeva assottigliare a soldo a soldo."^{5/} De a módhatározónak az eddig említett változatoknál még erőteljesebb és frappánsabb megjelenési formái is megtalálhatók. A rop-pant kíváncsi természetű Santuzzáról például ezt olvashatjuk: "...stava ad ascoltare con tanto d'occhi." Era divenuta curiosa anche lei, e stava tutta orecchi, quando ne parlavano..."^{6/} A "tanto"-val, illetve a "tutta"-val "felerősített" - legfontosabb érzékszerveinket jelentő - főnevek /occhi, orecchi/ révén kifejezett határozók lenyűgöző szemléletességgel állítják eléink Santuzza magatartását.

Az olasz nyelv igen sokféleképpen fejezi ki az időhatározókat. Ez a kifejezésbeli gazdagság tükröződik Verga regényében is. Részletekbe menő tárgyalás helyett vizsgáljuk meg a "quando?" kérdőszóra felelő időhatározók kifejezésének néhány jellegzetes változatát. Bőven találunk példát mind a viszonzó nélküli, mind a viszonzóval alkotott időhatározóra:

"Alla domenica, quando entravano in chiesa , l'uno

-
- 1/ I Malavoglia, 39.
  - 2/ I Malavoglia, 172.
  - 3/ I Malavoglia, 173.
  - 4/ I Malavoglia, 196.
  - 5/ I Malavoglia, 187.
  - 6/ I Malavoglia, 157.

dietro l'altro, pareva una processione"^{1/} - írja Verga a Malavoglia családról. Nem sokkal később padron 'Ntoni ezt mondja a katonáskodó 'Ntoniról: "Un po' di soldato gli farà bene a quel ragazzo; che il suo paio di braccia gli piaceva meglio di portarsele a spasso la domenica, anzichè servirsene a buscarsi il pane."^{2/}

A gyakorlatban elő szokott fordulni, hogy ugyanannak a közlendőnek a kifejezésére több változat közül választhat a beszélő minden különösebb jelentésbeli eltérés nélkül. A regény e tekintetben is jól tükrözi az élő nyelvhasználatnak megfelelő gyakorlatot. Figyeljük meg ezt a jelenséget az időhatározók vonatkozásában az alábbi három mondatban /az első kettő részlet Barbara és 'Ntoni beszélgetéséből, és egymást közvetlenül követő mondatokról van szó/:

"- Sentite, andateci il lunedì alla sciara, quando mia madre va alla fiera.

- Al lunedì il nonno non mi lascerà pigliar fiato, ora che mettiamo in mare la Provvidenza."^{3/}

Ugyanebben a fejezetben Mena egy családi beszélgetés keretében az alábbiakat mondja:

"- C'è un paniere pieno di uova,..., e lunedì, se compare Alfio va a Catania, potete mandare a venderle al mercato."^{4/}

Tehát a "hétfőn" időhatározó kifejezésére három

1/ I Malavoglia, 10.

2/ I Malavoglia, 13.

3/ I Malavoglia, 82.

4/ I Malavoglia, 86.

változatot is találtunk: "il lunedì", "al lunedì" és "lunedì". Valamennyi esetben egyszerü, népi szereplők beszéltek, tehát nem rétegnyelvi változatokról van szó. Ezek a formák a mai olasz nyelvben is általánosan használatosak, különösen a viszonzó nélküliek.

A mai olasz nyelvben az évszakok közül csak a "primavera" használatos "in" viszonzószóval "mikor?" kérdésre felelő időhatározóként /az sem mindig/, míg a többi évszaknál a "di" az általános. Regényünkben még kiterjedtebb az "in" ilyen viszonylatban való használata, például többször is találunk "nell'estate"-t: /Alfio Mosca mondja/: "Sì, nell'estate, quando si può andare anche di notte, allora mi busco una bella giornata."^{1/} Máskor Alessi szól így: "...nell'estate ci avrà lì vicino il nespolo per fargli ombra."^{2/}

Roppant tömör, ugyanakkor igen szemléletes az időhatározás Alfio Mosca alábbi mondatában, amelyben a szamaráról beszél:

"... e andava sempre, sole o pioggia, col capo basso e le orecchie larghe."^{3/}

Ami az időmeghatározásban alkalmazott lexikai anyagot illeti, igen gyakoriak a vallási vonatkozású szavak: "a Natale"^{4/}; "a Pasqua"^{5/}; "ad Ognissanti"^{6/}; verso l'avemmaria", "all'avemmaria."^{7/}

- 1/ I Malavoglia, 58.
- 2/ I Malavoglia, 198.
- 3/ I Malavoglia, 266.
- 4/ I Malavoglia, 17.
- 5/ I Malavoglia, 26.
- 6/ I Malavoglia, 168.
- 7/ I Malavoglia, 248.

Az összetett igeidőkben a participio passato egyeztetése terén a következő jelenségeket tapasztaljuk: Igen gyakran fordul elő, hogy a participio passato nemben és számban egyezik az állitmány után álló tárggyal:

"...la Zuppidda, un giorno che il vecchio era malato, aveva vista una cassa grande così sotto il letto."^{1/}

"...ne avrei trovati cento di mariti,..."^{2/} Ennél a mondatnál meg kell jegyezni, hogy az állitmányt megelőző "ne"-vel indokolható az állitmányt követő tárggyal való egyeztetés./

"Le comari, poverette, non avevano voltate le spalle ai Malavoglia."^{3/}

"Poi dopo ch'ebbe baciata Mema e la Lia, e salutate le comari, si mosse per andarsene..."^{4/}

Olykor egy mondaton belül találunk avere-vel képezett összetett igeidőkben egymástól eltérő gyakorlatot: az egyeztetés mellőzését, majd alkalmazását. Figyeljük meg ebből a szempontból az alábbi mondatokat:

"Nello stesso tempo avevano fatto tutte le provviste per l'inverno, il grano, le fave, l'olio; e avevano data la caparra a massaro Filippo per quel po' di vino della domenica."^{5/}

"Quando poi avrebbe maritato le ragazze e ricomperata la casa..., non avevano più nulla a desiderare..."^{6/}

Az u.n. látszólagos visszaható igéknél - amelyek tulajdonképpen tárgyas igék, de a részeshatározóként előt-

1/ I Malavoglia, 28.

2/ I Malavoglia, 55.

3/ I Malavoglia, 134.

4/ I Malavoglia, 189.

5/ I Malavoglia, 169.

6/ I Malavoglia, 197.

tük álló visszaható névmás miatt essere-vel képezik az összetett igeidőket - a participio passato-t Verga nem az alannyal egyezteteti, hanem a tárggyal, akkor is, ha az az állítmány után áll: "...anche la Lia si era cacciate le mani nei capelli."

Érdekes következetlenséget találunk a harmadik személyű hangsúlytalan névmási tárgy használatában az egyik mondatban. Lényegében ugyanarra a tárgyra vonatkoztatva az író először himnemű névmási alakot használ, majd nőneműt. Utóbbi nőnemű volta - hiányjeles l'-ről lévén szó - az utána következő trapassato prossimo participio passatojának nőnemben való egyeztetéséből derül ki: "...potevano andare a domandarlo allo speciale che l'aveva detta,..."^{2/} A jelenség talán azzal magyarázható, hogy a "l'"/=la/ lényegében a "questa cosa" vagy "questa spiegazione" helyett áll, míg a "lo" egy nyelvtani nemében közelebbről meg nem határozott névmási tárgyként fejezi ki az előzményeket - és mindkettő ugyanannak a tárgynak különböző megjelenési formája.

Az értelem szerinti egyeztetés elvének érvényesítésére is találunk példát összetett igeidő participio passatojánál:

"... la Vespa ... era a tutte l'ore dai Piedipapera, col pretesto di farsi prestare dei ferri da calza, o per venire a regalare qualche pugno di fave che aveva raccolti nella chiusa.-"^{3/}

Ebben a mondatban a "raccolti" többes számú him-

1/ I Malavoglia, 244.

2/ I Malavoglia, 49.

3/ I Malavoglia, 103.

nemü alak azzal magyarázható, hogy az író a "che" vonatkozó névmást megelőző "qualche pugno" tárggyal értelem szerint egyeztetett: a "qualche pugno"-nak többes számú értéke van.

Verga általában nem egyezteti a participio passatot azzal a megelőző tárggyal, amelyre a "che" vonatkozó névmás utal:

"...se udiva chioccare le due galline che le aveva regalato si sentiva una certa cosa dentro di sé..."^{1/}

"O perchè gliel'avete fatta passare liscia quella storia dei pugni che vi ha dato 'Ntoni?"^{2/}

Ebben a tekintetben tehát a ma~~X~~ is szokásosabb gyakorlatnak megfelelően járt el.

A főnévi igeneves szerkezetek sokféle változatban és gyakran fordulnak elő. Alkalmazásuk köre és módja általában megfelel az általános nyelvhasználatnak, így külön vizsgálatuk nem látszik szükségesnek. Hadd utaljunk röviden mégis arra, hogy Verga nem ritkán használja a latin accusativus cum infinitivo-nak és a nominativus cum infinito-nak megfelelő szerkezeteket:

"La gente si divertiva a veder padron Cipolla correre di qua e di là anche lui..."^{3/}

"I fratelli ... si rincantucciavano, appena lo sentivano venire..."^{4/}

"Sulla strada si udivano passare lentamente dei carri..."^{5/}

"Si udiva il vento sibilare nella vela della Provvidenza..."^{6/}

-
- 1/ I Malavoglia, 58.
 2/ I Malavoglia, 106.
 3/ I Malavoglia, 168.
 4/ I Malavoglia, 209.
 5/ I Malavoglia, 21.
 6/ I Malavoglia, 145.

Az igeidők és igemódok használatával kapcsolatban is megfigyelhetünk néhány sajátosságot. Ha az imperfetto alkalmazását vizsgáljuk, kiderül, hogy Verga szívesen aknázza ki az imperfettnak azt a tulajdonságát, hogy az olasz nyelvben használatos múlt idők közül ez az az igeidő, amely által - szemben pl. az "objektív" passato remotoval - a beszélő vagy az író leginkább ki tudja fejezni az elbeszélt vagy leírt eseménybe, történésbe belejátszó érzelmi mozzanatok. Különösen jól megfigyelhető ez a jelenség olyan mondatok egymásutánjában, amelyekben igeidőhasználat szempontjából teljesen azonos körülmények /pl. a múltban megtörtént, befejezett vagy beálló egyszeri önálló cselekmények/ ellenére egyszer passato remotot, máskor imperfettot találunk. Vegyük szemügyre ilyen szempontból az alábbi mondatok sorát /a mondatok egy tengeri halászat leírásából való/:

"- O ragazzi! - gridò lo zio Cola, - vogliamo tirare le reti? perchè se ci arriva la maretta ce le strappa di mano.

- Ohi! oohi! - cominciarono a vociare gli uomini della ciurma passandosi la fune.

- San Francesco! - esclamava lo zio Cola, - ei non par vero che abbiamo preso tutta questa grazia di Dio, colla maretta.-"1/

Különösen feltűnő a gridò és az esclamava igéknél /mindkettőnek "lo zio Cola" az alanya/ a különböző igeidő alkalmazása. Az író így érezteti, hogy az "O ragazzi!" felkiáltás csak szokványos, munkára felhívást bevezető megszólítás, /éppen ilyen "rutin"-felkiáltás a "cominciarono" előtti

---

1/ I Malavoglia, 68.

"Ohi! oohi!"/, míg a "San Francesco!" már kifejezi a váratlanul gazdag halászsákmány fölötti örömet. Az "esclamava" imperfetto-alak éppen ezt az érzelmi többletet fejezi ki a "gridò" passato remoto alakkal szemben.

Verga más helyeken is igen gyakran alkalmazza az imperfettot különösen felkiáltások után, tehát érzelmileg telített szituációkban, kifejezve ezzel a maga együttérzését is az elbeszélte cselekménnyel és szereplőivel kapcsolatban. Különösen szép példáját láthatjuk ennek a Zuppiddu mester által kijavított Provvidenza vizrebocsátását leíró regényrészletben. A hangulat derűs, kissé ünnepélyes is, a jelenlevők örülnek a sok csapást megért Malavoglia család új reményeinek, csodálják Zuppiddu mester ügyességét és erejét, élvezik a ritka látványt. Ime néhány mondat a leírásból /csupán a szokványostól eltérő imperfetto-használat kiemelésével/:

"- Date qua! - gridava più forte di tutti compare Zuppiddu; ma gli altri sudavano e gridavano per spingerla sui regoli, quando la barca inciampava nei sassi. - Lasciate fare a me; se no me la piglio in braccio come una bambina, e ve lo metto nell'acqua tutta in una volta.

- Compare Turi è capace di farlo, con quelle braccia! - dicevano alcuni.

...

- Quel diavolo di compare Zuppiddu ci ha le fate nelle mani! - esclamavano.

- Viva San Francesco! - gridava ognuno come vedeva passare la Provvidenza..."^{1/}

Egy-egy esemény jelentőségének kiemelésére is hasz-

1/ I Malavoglia, 82.

nálja Verga az imperfettot olyan esetekben is, amikor az egyszeri történés konkrét időpontját magában a mondatban igen pontosan meghatározza: "Questo discorso avveniva sulla porta della chiesa dell'Ognina, la prima domenica di settembre..."^{1/}

Gyakran találunk indicativo imperfettot a feltételes mondatpárokban - a főmondatban és a mellékmondatban /vagy csak a mellékmondatban/ condizionale, illetve congiuntivo helyett: "...se voleva maritarsi non prendeva uno il quale non possedeva altro che un carro da asino..."^{2/}; "...se il negozio andava bene c'era del pane per l'inverno..."^{1/}; "...padron 'Ntoni aveva fatto come la formica nel buon tempo, se no morivano di fame, e nessuno andava a vedere se erano morti o vivi..."^{3/}; "...se il negozio dei lupini andava bene, la Mena avrebbe avuto la sua dote in contante..."^{4/}; "...se ci stava altri tre mesi a fare il soldato, avrebbe liberato suo fratello Luca dalla leva..."^{5/}; "Guardate che giornata sarebbe venuta adesso per mia figlia Barbara, se non stava all'erta!"^{6/}; "L'avvocato ... disse che era una bella causa da buscarsi sicuro la galera, se non c'era lui..."^{7/}

Viszont arra is akad példa, hogy a szokásos indicativo imperfetto helyett congiuntivo imperfettot találunk a mellékmondatban: "Don Silvestro sapeva meglio di ogni altro come andassero le cose..."^{8/}. Ebben a mondatban a főmondat "sapeva" állítmánya után inkább indicativot vártunk volna.

-
- 1/I Malavoglia, 16.
  - 2/I Malavoglia, 27.
  - 3/I Malavoglia, 185.
  - 4/I Malavoglia, 23.
  - 5/I Malavoglia, 61.
  - 6/I Malavoglia, 245.
  - 7/I Malavoglia, 247.
  - 8/I Malavoglia, 49.

A regény nyelvében igen sok a pleonazmus. Mind az író, mind a regényalakok mondataiban igen változatos megnyilvánulási formáival találkozunk. Ez természetes is, hiszen a regény egyszerű emberek világába vezet bennünket, a nép nyelve pedig igen gazdag pleonazmusokban, és Verga a maga személyében szólva is ugyanabból az anyagból szövi mondatait, mint a regény szereplői.

Vegyük sorra az előforduló pleonazmusok néhány típusát. Nem ritka az alany pleonasztikus megismétlése:

"Sulla riva c'era soltanto padron 'Ntoni, ... ,ed il figlio della Locca, il quale non aveva nulla da perdere lui,..."^{1/}

"Ella aveva il cuore buono, la gnà Grazia,..."^{2/}

Érdekes a mondat tárgyának megismétlése két egymást közvetlenül követő mondatban /a két mondat pleonasztikus tárgya azonos/:

"- Allora vuol dire che l'avete trovato il marito? - rispose la Zuppidda.

- Io non l'ho trovato il marito, - saltò su la Vespa..."^{3/}

Hangsúlyos és hangsúlytalan alakban ugyanarra a személyre vonatkozó személyes névmási tárgy áll egymás mellett az alábbi mondatban:

"Ma me non mi mangerete, no!"^{4/}

Aránylag rövid mondatokon belül is találunk halmozott pleonazmusokat /pl. alany és tárgy vonatkozásában/:

"...la Nunziata voleva averle libere le mani,lei."^{5/}

1/ I Malavoglia, 35.

2/ I Malavoglia, 134.

3/ I Malavoglia, 38.

4/ I Malavoglia, 170.

5/ I Malavoglia, 51.

Igen gyakoriak a részeshatározóval kapcsolatos pleonazmusok; többek között olyan mondatot is idézünk, amelyen belül a tárgy is és a részeshatározó is pleonasztikus:

"Un po' di soldato gli farà bene a quel ragazzo..."^{1/}

/Crocifisso/ "...a lui gli era zio davvero,..."^{2/}

"Alfio sorrideva come se gli facevano a lui quelle carezze..."^{3/}

A helyhatározó pleonasztikus az alábbiakban:

"...avrei voluto trovarmici io al posto di vostro padre..."^{4/}; "A Trezza non ci si può più vivere,..."^{5/}

Igék vonzata is előfordul pleonazmusként:

"Degli uomini segnati guardatene!"^{6/}; "Me ne impipo delle guardie!"^{7/}; "...io me ne infischio del sindaco e del segretario..."^{8/}

A "ne" és a részelő névelő vagy a "di-partitivo" is gyakran szerepelnek pleonazmus elemeiként:

"Allora delle acciughe salate non se ne faranno più..."^{9/}; "Lasciateli stare quei poveri Malavoglia, che ne hanno tanti dei guai!"^{10/}

Az igen gyakran használatos importare ige mindig pleonasztikus szerkesztésben fordul elő:

"O a donna Rosolina cosa gli importa oramai?"^{11/}
 "Se non ve ne importa a voi, c'è a chi gli importa!"^{12/}

-
- 1/ I Malavoglia, 13.
 2/ I Malavoglia, 19.
 3/ I Malavoglia, 58.
 4/ I Malavoglia, 45.
 5/ I Malavoglia, 87.
 6/ I Malavoglia, 223.
 7/ I Malavoglia, 238.
 8/ I Malavoglia, 88.
 9/ I Malavoglia, 48.
 10/ I Malavoglia, 72-73.
 11/ I Malavoglia, 47.
 12/ I Malavoglia, 54.

A regény egyszerű szereplői mondataikat igen gyakran fűzik össze az "e", illetőleg a "che" kötőszóval. Ez a mondatfűzés természetes megnyilvánulási formája a nyelvi-
leg nem iskolázott, beszédük megformálásában ösztöneikre hagyatkozó emberek gondolatainak. Érzéseik áradása, hullám-
zása olykor hosszú mondat sorokat rak egymás mellé, máskor
rövid, szaggatott mondatokban jut kifejezésre. Beszédük-
ből olykor ki nem mondott gondolatokra következtethetünk.
Amit kimondanak, abban is gyakran tükröződik az elnyomott
emberek óvatossága, elbizonytalanodása, félelme. Luigi To-
nelli így jellemzi a regény alakjainak "mondattanát" - ki-
emelve Verga stilusának eredetiségét és költőiségét korábbi
regényeiéhez képest -: "...il periodo, ora s'allunga a perdi-
fiato, ed ora si arresta improvvisamente; le proposizioni
tendono ad andare ciascuna per conto proprio, quasi fosse-
ro veri e propri individui, e poichè non possono, rissano
fra loro; tutto ciò, a stento dissimulato da innumerevoli
"e" e "che" congiuntivi. Nonostante questo, anzi appunto
per questo, stile eminentemente creativo e poetico, oltre
che originale;..."^{1/}

Ha az említett kötőszavak közül például a "che"
alkalmazását kissé közelebbről megvizsgáljuk, feltűnik,
hogyan az említett kötőszó milyen sokféle funkciót tölt be.
A regény szereplői a "che"-t használják olyankor is, ami-
kor az iskolázottabb nyelvhasználat más kötőszót igényelne.
Vizsgáljuk meg az alábbi mondatokban a "che" kötőszó sze-
repét.

Zuppidda ilyen tanácsokat ad Longának, amikor 'Ntoni

1/ Luigi Tonelli: L'opera di Giovanni Verga, Catania, 1927. 25.

bevonult katonának: "Ora mettetevi il cuore in pace, che per cinque anni bisogna fare come se vostro figlio fosse morto, e non pensarci più."^{1/}

A beteg padron 'Ntoni ezzel a kérdéssel fordul hozzátartozóihoz: "- Ora chiamatemi il prete, che voglio confessarmi."^{2/}

Don Michele az utcáról így kér bebocsáttatást Malavogliáékhoz: "Ma apritemi, che se mi vedono qui perdo il pane."^{3/}

Az idézett mondatokban a "che" okhatározó értelmű mellékmondatokat vezet be, tehát a "perché" funkcióját tölti be. /Itt hadd jegyezzük meg, hogy a "perchè" igen gyakran fordul elő a regényben rövidített - "chè" - alakjában: "... non voleva altro, chè era cristiano"^{4/}; "Voi state zitto!... chè non sapete nulla" ^{5/} stb./

Vannak esetek, amikor a "che" a "quando"-t helyettesíti. Padron 'Ntoni mondja Bastianazzoról: "Almeno è morto che la casa e il nespolo sino all'ultima foglia erano ancora suoi; ed io che son vecchio sono ancora qua."^{6/}

Igen gyakran fordul elő a "che" kérdőmondatok élén, de nem kérdőszóként, hanem egy eléje gondolható, /de ki nem mondott/, főmondat /pl.: "È vero...; "ho sentito..."; "ditemi... stb./ által indokolható kötőszóként: "- Che vi son delle belle ragazze come qui, a Napoli?"^{7/} "Che lo dite sul serio, comare Barbara?"^{8/} "Che ve ne andate alla Bicocca al primo del mese?"^{9/}

-
- 1/ I Malavoglia, 13.
  - 2/ I Malavoglia, 153.
  - 3/ I Malavoglia, 240.
  - 4/ I Malavoglia, 42.
  - 5/ I Malavoglia, 46.
  - 6/ I Malavoglia, 51.
  - 7/ I Malavoglia, 66.
  - 8/ I Malavoglia, 82.
  - 9/ I Malavoglia, 102.

Az idézett kérdésekben logikailag a "che" tulajdonképpen el is hagyható, nélküle is értelmes mondatot kapnánk. Érzelmi töltése van itt a "che"-nek, évődést, kíváncsiságot, aggodást stb. fejez ki.

A "che" mind kötőszóként, mind vonatkozó névmásként igen gyakori eleme a felkiáltásoknak, tehát olyan megnyilatkozásoknak, amelyekben az érzelmi tényezők nagy szerepet játszanak. Bizonyítják ezt - sok más mellett - a következő idézetek: "- Che se la pigli anche il diavolo! - esclamò alfine lo zio Crocifisso."^{1/} Don Franco így fakad ki a falusiak ellen, amikor azok kinevették a halkonzerválás új módját ajánló tanácsait: "Bestie che siete! e volete progresso! e volete la repubblica! ... Siete asini che vi manca soltanto la coda!"^{2/} E felkiáltás első felében a megismételt "e" kötőszó szerepe is figyelemre méltó mindkét esetben: látszólagos jelentéktelensége ellenére érzelemkifejező szerepe, "tartalma" igen jelentős./ A Don Francoéhoz hasonló természetű kifakadás ez is: "- Brava gente che sarebbe! - borbottava don Giammaria."^{3/}

A "che" a felsoroltakon kívül regényünkben még igen sok - és nem is mindig könnyen értelmezhető - funkciót tölt be. Terjedelmes lenne ezeket mind felsorolni és illusztrálni, másrészt úgy véljük, az eddigiekből is kiderül, hogy sokrétű alkalmazása a regény stílusának lényeges sajátosságai közé tartozik. Utalhatunk e tárgyban G. Devoto fejtegetéseire is.^{4/}

1/ I Malavoglia, 110.

2/ I Malavoglia, 170.

3/ I Malavoglia, 171.

4/ Giacomo Devoto: I "piani del racconto" dei "Malavoglia". Bollettino del Centro di Studi filologici e linguistici siciliani, II, 1954: 5-13.

A mondatok szerkezetének vizsgálata érdekében a regény XI.fejezetének elejéről 100 olyan mondatot szemelünk ki, amelyek a szereplők megnyilatkozásait tartalmazzák. A következő eredményt kaptuk: a 100 mondatból 31 egyszerű mondat, 69 pedig összetett. Az összetett mondatok közül 5 mellérendelt, 33 alárendelt és 31 vegyes összetételű mondatot találtunk. Az 5 mellérendelt és a 33 alárendelt összetételű, tehát összesen 38 összetett mondat közül 28 /74%/ egyszeresen összetett, és csak 10 /26%/ többszörösen összetett. Az adatok azt bizonyítják, hogy igen tekintélyes az egyszerű mondatok aránya /31%/ - ez magyarázza a mellérendelt mondatok aránylag kis számát is -, és az összetett mondatokban is dominálnak az egyszeres összetételek. Mindez jól megfelel az író szándékának: egyszerű, többnyire a legszükségesebb közölni valóra szorítkozó emberek beszédét mondatszerkezetileg is hűen akarta visszaadni, tehát az egyszerűbb formák jutottak túlsúlyba. Érdekes a fenti adatok némelyikét összevetni ugyanennek a fejezetnek az elejéről kiszemelt 100 "szerzői" mondat adataival. Annak ellenére, hogy Verga a leíró részekben is kerüli a bonyolult mondat szerkesztést, a 100 említett mondat között csak 6 egyszerű és 94 összetett mondatot találunk. A 94 összetett mondat közül 70 vegyes összetételű, a többi 24-ben az egyszeres és többszörös összetételek száma fele-fele arányban oszlik meg. A 200 mondat összesített vizsgálata alapján is megállapítható, hogy Verga regényében Manzonihoz vagy Ippolito Nievohoz képest jelentősen nőtt az egyszerű mondatok és az egyszeresen összetett mondatok részaránya a bonyolultabbakhoz képest.^{1/}

1/L.Benedek Nándor: A "Promessi Sposi" nyelve /Acta Romanica et Germanica, Szeged, 1966. Tomus I./39-40. és Benedek Nándor: Ippolito Nievo írói nyelvéről /Filológiai Közlöny 1969/1-4. sz./191.

Elemzésünk végére érve megállapíthatjuk, hogy Verga realista írói munkássága – és ezen belül is kiemagaslóan az I Malavoglia – a modern olasz irodalmi nyelv fejlődésének egyik legjelentősebb állomása. Ebben a regényben összegeződnek legszembeesőbbben – és egyben a legmagasabb művészi fokon – azok az új vonások, amelyek az irodalom demokratizálódását jelzik. Az olasz irodalom demokratizálódásának folyamata már Manzoni-val megkezdődött – Manzoni regényének főhősei is a nép egyszerű gyermekei. Verga realista művei révén – a történeti fejlődésnek megfelelően – már a néptömegek, szicíliai halászok, parasztok kapnak helyet az irodalomban. Az új szereplők új nyelven szólnak meg; a téma demokratizálódása természetesen a forma demokratizálódását is magával hozta. Újabb és újabb szavak, kifejezések nyertek polgárjogot az irodalomban. A nyelvtani kategóriák egyszerűsödése figyelhető meg. Ugyanazok a formák új funkciók betöltésére is alkalmassá válnak, viszont a feleslegesnek bizonyult formák elhalnak. Az olvasók és a kritikusok még hosszú ideig ellenérzésekkel fogadták ennek a számukra még szokatlan nyelvnek a megjelenését az irodalomban, de az idő nem az aggályoskodókat, hanem Vergát és általában a realista

tendenciákat igazolta. Ezek életképességét különösen a második világháború után egész sor kiváló alkotás születése bizonyította az olasz irodalomban.

A demokratizálódás folyamata az irodalmi nyelv szembetűnő gazdagodását, meritési lehetőségeinek nagymértvű bővülését hozta magával. Számos - Verga idejében még talán merésznek, forradalminak ható nyelvi jelenség nyert polgárjogot mind az irodalomban, mind a köznyelvben. Az I Malavoglia nyelvi elemzése során számos konkrét nyelvi jelenségnél mutathattunk rá, hogy azok azóta a mai nyelv szerves részévé, természetes elemeivé váltak, mert alkalmasaknak bizonyultak a fejlődés által felvetett új szükségletek kielégítésére. Tehát a Verga által alkalmazott "ujítások" igen jelentős részét igazolta a már Horatius által megjelölt legfőbb ítélőszék: a gyakorlat, az élő nyelvhasználat, az ő szavaival az "...usus, quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi."^{1/}

1/ Horatius: De arte poetica, 71-72.

I r o d a l o m

- Luigi Russo: Giovanni Verga, Napoli, 1919.
- G. Verga: I Malavoglia, Firenze, Bemporad, 1928-29.
- Luigi Tonelli: L'opera di Giovanni Verga, Catania, 1927.
- Nino Cappellani: Vita di Giovanni Verga, Firenze, 1940.
- Nino Cappellani: Opere di Giovanni Verga, Firenze, 1940.
- Nuova Antologia, 1940, Április 1-i szám.
- Luigi Russo: Giovanni Verga; Bari, 1941.
- Dino Garrone: Giovanni Verga, Firenze, 1941.
- Gaetano Trombatore: Arte sociale di Giovanni Verga /"Rinascita", III. 1947./
- Giacomo Devoto: I "piani del racconto" in due capitoli dei "Malavoglia". /Bollettino del Centro di Studi filologici e linguistici siciliani, II. 1954. 5-13./
- Leo Spitzer: L'originalità della narrazione nei "Malavoglia". /Belfagor, I. 1956. 37-53./
- Giovanni Verga: Don Gesualdo mester /Európa Könyvkiadó/, 1957. Sallay Géza előszava.
- Gorizio Viti: Guida a I Malavoglia, Firenze, 1962.
- Attilio Momigliano: Dante, Manzoni, Verga /Ristampa/, Messina - Firenze, 1962.
- Herczeg Gyula: Az olasz stílus kutatás a felszabadulás után /Világirodalmi Figyelő, 1962/2. 164-188./
- Giovanni Verga: Parasztbecsület Válogatott elbeszélések, Magyar Helikon, 1964.
- Benedek Nándor: A "Promessi Sposi" nyelve /Acta Romanica et Germanica, Szeged, 1966. Tomus I. 19-41./

- Benedek Nándor: A modern olasz irodalmi nyelv fejlődésének néhány főbb állomása /Kandidátusi értekezés tézisei/, Budapest, 1967.
- Giovanni Cecchetti: Il Verga maggiore /La Nuova Italia, Firenze, 1968./
- Benedek Nándor: Ippolito Nievo írói nyelvéről /Filológiai Közlöny, 1969/1-4.sz. 172-192./
- Fernando Palazzi: Novissimo dizionario della lingua italiana, Milano, 1940.
- Nicola Zingarelli: Vocabolario della lingua italiana, Bologna, 1942.
- Dizionario Enciclopedico Italiano, Roma, 1956. vol.V.
- Gerhardt Rohlfs: Grammatica storica della lingua italiana e dei suoi dialetti, Torino, 1966. /Traduzione di Salvatore Persichino/.

Tárgymutató

Bevezetés, 1

nevek, gunynevek, ragadványnevek, 18

személynevek állandó jellegű értelmezői, 22

Garibaldi, Vittorio Emanuele, 24

complemento di denominazione, 25

alakokat jellemző szavak, kifejezések, 29

hajózásra vonatkozó szavak, 32

halfogás, halkonzerválás szavai, 34

halfajták, 35

életmód tükröződése a hasonlatokban, 36

házi munkák szavai, 41

pénzfajták, 41

ür- és súlymértékek, 42

szólások, kifejezések, 43

felkiáltások, szitkok, fohászok, 51

ismétlések, 55

szójátékok, 56

közmondások, 57

"uo" diftongus, 64

elisione, 66

troncamento, 67

allungamento, 69

"i" eufonico, 69

rafforzamento, 69

főnevek alakváltozatai, 70

igék alakváltozatai, 71

kis és nagy kezdőbetűk, 73
írásjelek, 75
számjegyek, 77
tipográfiai eszközök, 77
határozott névelő, 80
részelő névelő, 82
"di" partitivo, 83
viszonyszók, 85
suffissi, 86
meglio, peggio, 91
felsőfok ismétléssel, 92
"due", "quattro" mint határozatlan számnév, 95
személyes névmások, 96
che cosa?, cosa?, che?, 105
complementi indiretti, 106
participio passato egyeztetése, 111
főnévi igeneves szerkezetek, 113
igeidők, igemódok használata, 114
pleonazmusok, 117
"e" és "che" kötőszavak, 120
mondatok szerkezete, 122
Befejezés, 123
Irodalom, 125